

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAYIT DIŞI STATÜDE OLANLARIN DENEYİMLERİ:
TÜRKİYE'DEKİ KIRGIZİSTANLI KADIN İŞÇİ GÖÇMENLER

Aizhamal MARAT

2501131373

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Yüksel KIRIMLI

İSTANBUL 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AIZHAMAL MARAT Numarası : 2501131373
Anabilim Dalı / : ANTROPOLOJİ / YÜKSEK Danışmanı : PROF. DR. YÜKSEL KIRIMLI
Anasanat Dalı / Programı : LİSANS
Tez Savunma Tarihi : 01.07.2019 Saati : 10.30
Tez Başlığı : " Kayıt Dışı Statüde Olanların Deneyimleri: Türkiye'deki Kırgızistanlı Kadın İşçi Göçmenler "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / YETERLİLİĞİ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. YÜKSEL KIRIMLI		KABUL
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLDEM BAYKAL BÜYÜKSARAÇ		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ SUSAN ROTTMANN BAĞCI		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ RABİA EBRAR AKINCI		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDURRAHMAN YILMAZ		

ÖZ

KAYIT DIŞI STATÜDE OLANLARIN DENEYİMLERİ: TÜRKİYE'DEKİ KIRGIZİSTANLI KADIN İŞİ GÖÇMENLER AİZHAMAL MARAT

Kırgızistan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çöküşü ve Demir Perdelerin kaldırılmasının sonrası ekonomik ve siyasi sorunlar yüz binlerce vatandaşın yurt dışına göç etmesine neden oldu. Bu tez çalışması Kırgızistan'dan Türkiye'ye göç eden “kayıt dışı” statüsünde olan (50) kadınların göç öykülerine dayanarak yazıldı. Nitel yöntemleri ve inşacı temellendirilmiş kuramı kullanarak, kadın göçmen işçilerle derinlemesine görüşmeler 2014-2016 yılları arasında yapılan araştırma sırasında Kırgızistanlı kadın göçmen işçilerin Türkiye'deki göç deneyimleri, göç öncesi ve göç sürecinde kullandıkları stratejileri, hayalleri, mücadeleleri, sorunları, başarılı hikayeleri ve bu süreçlerde sosyal ağların kadınların hayatlarında nasıl bir rol oynadığına bakıldı. Kadınların paylaştığı bilgi ve öyküleri hem kişisel hem de dünya çapında yer alan sosyal ve ekonomik eğilimleri ve bu eğilimler Kırgızistanlı göçmen kadınların hayatlarını nasıl şekillendirdiğini gösterdi. Katılımcılar, her iki ülkede göç ile ilgili yasal düzenlemelerin yetersizliğinden “kayıt dışı” konumunda kalmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Kadın Göçü, Kayıt Dışı Göç, Uluslararası Göç, Sosyal Ağlar, Kırgızistan, Türkiye

ABSTRACT

“UNDOCUMENTED” FEMALE LABOR MIGRANTS FROM

KYRGYZSTAN IN TURKEY

AIZHAMAL MARAT

The collapse of the Soviet Union, and the dismantlement of the Iron Curtain have brought movement of hundreds of thousands of people. This work, which was conducted in 2014-2016, looks at the stories of fifty (50) female labour migrants from Kyrgyzstan in Turkey with an undocumented immigration status. One of the main objectives of this research, among others, was to look at migration experiences, strategies before or during migration, dreams, struggles, problems, successful stories, and what role social networks play in the women’s lives. Besides the mentioned empirical findings, the findings reflect on larger socio-economic tendencies on the country and global levels respectively.

The lack of proper regulations regarding migrant workers in both countries Kyrgyzstan and Turkey, leave many migrant workers in “undocumented” situation. Consequently, this influences migration strategies and experiences of migrant women to a large extent.

Keywords: Female Migration, Undocumented Migration, International Migration
Kyrgyzstan, Turkey, Social Networks

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı hazırlarken İstanbul Üniversite'sinde araştırmam süresince akademik bilgi ve deneyimleriyle beni destekleyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Yüksel Kırımlı'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

1990'larda Kırgızistan'da her bir vatandaşın etkilendiği gibi, ekonomik sorunlar yaşamasına rağmen ailem, kardeşimin ve benim eğitimimize katkılarından dolayı müteşekkirim. Eşim Hasan'ın her türlü desteği ve motivasyonu olmadan bu tezi bitiremezdim. Ayrıca, Anastasiya ve Dilara arkadaşlarıma destekleri ve zamanı için teşekkürlerimi sunuyorum.

En önemli ve son olarak, çalışmama en büyük katkı sağlayan, bilgi kaynağı olan, hikayelerini, izin günlerinde zaten kısıtlı zamanını görüşmelere adayan ve Kırgızistanlı yemeklerini benimle paylaşan Kırgızistanlı kadın göçmenlere teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. Araştırmanın konusu, önemi, sorunsalı.....	5
1.2. Amaç.....	8
1.3. Sonuç.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

2.1. Feminist Metodoloji.....	10
2.2. İnşacı Temellendirilmiş Kuram (Constructivist Grounded Theory).....	10
2.3. Araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler).....	14
2.4. Araştırma sınırlıkları.....	21
2.5. Örneklem ve katılımcıların özellikleri.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI VE TEMEL KAVRAMLAR

3.1. Göç ve göçmen.....	23
3.2. Kadın göçmenler ve göçün kadınlaşması.....	26
3.3. Kadın işçi göçmenler: yaşlı/hasta/çocuk bakıcısı ve ev hizmetçisi.....	30
3.4. Türkiye’de göçmen ev içi işi ve bakım sektörü.....	33
3.5. Bavul ticareti.....	35
3.6. Kayıtdışılık/düzensizlik.....	36
3.7. Sonuç.....	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARKA PLAN. TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI

4.1. Uluslararası göç.....	40
4.2. Uluslararası iş göçü.....	42
4.3. Türkiye’nin Göç Politikaları.....	45
4.4. Yasal çerçeve.....	48
4.5. Sonuç.....	54

BEŞİNCİ BÖLÜM

KIRGIZİSTAN’IN GÖÇ ÇERÇEVESİ

5.1. Kırgızistan’dan yurtdışı göçün arka planı ve bağlamı.....	55
5.2. Sonuç.....	60

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR

6.1. Kadın göçmen işçilerin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri.....	62
6.2. Göç etme sebepleri.....	70
6.3. Neden Türkiye?.....	74
6.4. Türkiye hakkında bilgiler.....	76
6.5. Türkiye’ye göç ve Türkiye’de çalışma hakkında bilginiz var mıydı?.....	78
6.6. Türkiye’ye yolculuk.....	78
6.7. Vize ve Rendezvous.....	79
6.8. Sosyal ağlar.....	81

YEDİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇALIŞMAK

7.1. İş bulmak.....	86
7.2. Ev hizmetleri – Evde bakımın küreselleşmesi ve transferi.....	89
7.3. Çalışma koşulları ve dinamikleri.....	91
7.4. Ev içi işlerde çalışan katılımcıların işverenleriyle ilişkileri.....	92
7.5. Sosyal hayat.....	97
7.6. Perevodı - Göçmen işçilerin havaleleri.....	99
7.7. Son sözler.....	102
8. SONUÇLAR.....	103
9. KAYNAKLAR.....	106
10. EKLER.....	117

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 4.1: Dünya Göçmen İşçilerin sayısı, 2017 (15 yaş üstü, milyon).....	43
Tablo 6.1: Katılımcıların Türkiye'ye göç etmeden yaşadıkları iller.....	64
Tablo 6. 2: Katılımcıların Kırgızistan'da yaşadığı yerleşim yeri: köy/kent.....	65
Tablo 6. 3: Katılımcıların medeni hali.....	66
Tablo 7.1: Katılımcıların Türkiye'de çalışma yeri/durumu.....	87
Tablo 7. 2: Katılımcıların Kırgızistan'da kalan çocuklarının bakımı	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 5. 1:Kırgızistanlı göçmenlerin bulundukları ülkeler (binler)	59
Şekil 5. 2: Ülkelerin gayri safi yurtiçi hasılanın yüzdesine göre havaleler (milyon)	60
Şekil 6. 1: Katılımcıların Türkiye'ye göç etmeden yaşadıkları iller (yüzde).....	65
Şekil 6. 2: Katılımcıların Kırgızistan'da yerleşim yeri	65
Şekil 6. 3: Katılımcıların medeni durumu (yüzde).....	66
Şekil 6. 4: Katılımcıların eğitim durumu.....	66
Şekil 6. 5: Katılımcıların Türkiye'ye gelmeden önce çalıştığı sektör	69

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2. 1: Kırgızistan'ın siyasi haritası (Türk Dünyası Belediyeler Birliği, t.y.)...	22
Resim 4. 1: The global flow of people (insanların küresel akışı) (Nikola, Guy, & Bauer, 2014)	41
Resim 6. 1: Katılımcıların kiralık evinden.....	84
Resim 7. 1: Laleli, 2016.....	89
Resim 7. 2: Laleli semtinde KuveytTürk bankasında dağıtılan Money Gram broşürü	103

KISALTMALAR LİSTESİ

BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Komiserliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistikler Kurumu
ESB	: Eski Sovyet Birliği
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
UİK	: Uluslararası İşgücü Kanunu

GİRİŞ

Türkiye'nin karmaşık göç çerçevesi daha da karmaşık bir yapıya dönüşmektedir. Şimdi Türkiye'nin bulunduğu bölge senelerce hatta yüzyıllarca farklı etnik, dini ve kültürel grupların göç etmesine şahit oldu. Gerek coğrafi gerekse siyasi ve ekonomik faktörler bu göçleri ve onların yapısını etkilemektedir. Bu araştırma ise Türkiye'de çalışan Kırgızistanlı göçmen kadınlar üzerinde yapıldı.

Türkiye son yıllarda sadece göç veren ülke konumundan uzaklaşıp, transit, göç alan ve iltica ülkesi konumuna gelmiştir. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerine baktığımız zaman, 2017 yılında Türkiye'ye toplam 466 bin 33 kişi göç ettiği ve göç edenlerin, % 47,7'sini kadınlar, %52,3'nüde erkeklerden oluşturduğu görülür.

1990'larda Sosyalist Blok'un dağılması ve bu ülkelerde siyasi krizden ötürü ekonomik kriz yaşanması milyonlarca insanın göç etmesini tetikledi ya da Alexia Bloch açıkladığı gibi o dönem "hiperhareketlilik" (hypermobility) (2017, s. 188) ve göçün kadınlaşmasıyla ile özetlenebilir. Aynı dönemde Türkiye'nin turizm, tekstil ve eğlence sektörünün geliştiren olması, bu sektörlerin esnek ve enformel şekilde işçi çalıştırmaya açık olması en büyük etken olmakla beraber, büyük şehirlerde orta ve üst sınıf ailelerdeki kadınların ev dışında ücretli işlerde daha fazla çalışmasıyla, çocuklara bakacak ve ev içi işlerde çalışacak bireye ihtiyaç duyuldu.

Bu tez çalışmasında da Türkiye'ye Kırgızistan'dan gelen göçmen işçi kadınların hayatları ve göç süreçlerinde kullanılan stratejiler ve faaliyetleri yer almaktadır. Tez, toplam elli göçmen kadın ile yapılan derinlemesine görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Zamanın ve kaynakların kısıtlı olmasından ötürü bu araştırma sadece Türkiye sınırlarında gerçekleştirildi. Göçmen kadınlar iki grup

oluşturmaktadır; birinci grup ev hizmetlerinde çalışan kadınlardan, ikinci grup ise Laleli ve Aksaray semtlerinde satış elemanı olarak çalışan ya da geçmişte çalışmış olan kadınlardan oluşmaktadır. Tezimin temel amaçları; kadınların göç etmeyi tercih etmelerine, yasal yollardan Türkiye'ye gelmelerine ve ülkede kaldıkları süre içerisinde enformel iş gücü piyasasına girmelerine, dolayısıyla "kayıt dışı" statüye girdiklerine ve hayatlarını yönetmelerine bakmaktadır. Diğer amaç ise, kadınların 'kayıtdışılığı' onların hayatlarını ve göç deneyimlerini nasıl etkilediğine bakmaktır. Son olarak, çalışmaya başlamadan önce yaptığım literatür taramasında, Eski Sovyet Birliği devletlerden gelen göçmenler hakkında yapılan araştırmalarda, zamanla büyüyen bir grup olarak, Kırgızistan'dan gelen göç ve göçmenlere ilişkin çalışmaların yer almadığını fark ettim. Dolayısıyla Türkiye'de göç üzerinde oluşmuş olan literatür havuzuna, yürüteceğim bu çalışmam katkı sağlayacağını umut ediyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Asel ile sahilde yürüyorduk. Güneşli güzel bir gündü. Her gün, sahilde motosikletlerle polisler geçer. O gün de iki polis motosikletleriyle sahilden geçiyordu. Onları görür görmez, Asel; ‘Hadi oturalım mı? Bunlar geçsin’ diyerek bir banka oturdu. Polisler ondan kimlik ister ve ikamet izni olmadan Türkiye’de kaldığını öğrenirlerse hemen sınır dışı ederler diye korkuyordu. Polisler geçti, kadın hala başını kaldırmadan telefonuna bakıyormuş gibi oturuyordu. Kimsenin onu fark etmesini istemedi. Polis geçti, kadın; ‘Gittiler mi?’ diye sordu Kırgızca. Ben de ‘Gittiler’ dedim.
Ocak 2019

Merak uzun bir yola götürdü dersem yanılmam. Bir öğrenci olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin önünde sabah saat 9’dan akşam 6-7’ye kadar zaman geçirdiğinizde, fiziki özellikleri, konuştukları dil, giyim-kuşam tarzları ile farklı ülkelerden geldiklerini anladığınız insanları görebilirsiniz. Ticari amaçlarla Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Rusya, Ukrayna, Romanya gibi ülkelere gelen insanların yanı sıra ilginç bir şekilde sarılmış başörtülülerle Türkmenistanlı olduklarını anladığınız kadınları da görebilirsiniz. Ayrıca, bu bölgede farklı ülkelere özellikle de Afrika ve Orta Doğu ülkelerinden gelen ithalatçılar da var. Türkiye’ye kısa süreli turistik gezi ya da ticari amaçlı gelenlerin yanında daha uzun süreli çalışmak amacıyla gelen göçmenleri ise iş çıkışı saatlerinde, eve dönüş yollarında, Aksaray, Laleli, Yusufpaşa semtlerinde görebilmekteyiz. İstanbul ve Türkiye genelinde var olan bu farklılığı ve insan çeşitliliğini çok merak ediyordum. En çok ilgimi çeken konu ise gözlemlerime göre Eski Sovyet Birliği (ESB) devletlerinden Türkiye’ye gelen kadınların erkeklere göre daha fazla sayıda olması ve Türkçe bilmeseler bile rahat alışveriş yapabilmeleri, mağazadaki satış elemanları ile Rusça veya kendi ana dillerinde konuşabilmeleriydi. ESB devletlerinden Türkiye’ye

yönelik göç konusuyla ilgili bilgi edinmek amacıyla araştırma yaptığımda, bu konuyla ilgili çok az sayıda araştırma olduğunu fark ettim ve sadece Moldova, Bulgaristan, Rusya, Ukrayna, Özbekistan ve Türkmenistan'dan gelen göçmenler ile ilgili çalışmalar yapıldığını tespit ettim. Bu nedenle, Kırgızistan'dan gelen göçmen kadınların göç süreçlerindeki deneyimlerini çalışmaya karar verdim. “Kayıt dışı statüde olanların deneyimleri: Türkiye'deki Kırgızistanlı kadın göçmen işçiler” başlıklı araştırmamda Türkiye'ye çalışmak için Kırgızistan'dan gelen göçmen kadınların göç süreçlerini ve deneyimlerini kayıtdışılığın¹ nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Bununla beraber, kayıtdışılığın yol açtığı engel ve sorunları bu kadınların nasıl üstesinden geldiğini (to navigate) göstermektedir. Kayıtdışılık hukuksal konulara bağlı olduğu için bu araştırmada Türkiye'nin göçle ilgili yasal çerçevesi de analize edilecektir.

Tezin ana kısmına girmeden önce araştırmamın yönteminden, amacından ve sorunsalından bahsetmek gerektiğini düşünüyorum.

¹ “Kayıt dışı” kavramı bu tezde belgeleri olmadan bir ülkede ikamet etmeyi ve çalışmayı ifade etmektedir. Bu tezin çerçevesinde “yasadışı”, “illegal”, “kaçak” gibi kavramlar kullanmamaya özen gösterildi. Çünkü bu kavramlar göçmenleri kişisizleştirmek, göç ve göçmenliği adli ya da suçlu olarak yansıtmaktadır. Göçmenlik ve göç etmek suç değildir, aksine bunları “ilegalleştiren” ya da “yasalsızlaştıran” ulus devletlerin kanunları ve sınırlarıdır. Dolayısıyla, bu araştırmamın çerçevesinde ikamet ya da çalışma izni olmayan göçmenlerin durumunu ifade etmek için “kayıt dışı” (*undocumented*) ve “düzensiz” (*irregular*) kavramları kullanılmaktadır. Ayrıca, “yasal”, “yasa dışı”, “kayıt dışı” gibi kavramlar göç ve göçmenleri farklı nitelendirdiği için, tezin metninde bu kavramlar turnak içine alınmıştır.

1.1.Araştırmanın konusu, önemi, sorunsalı

21. yüzyılın en önemli konusunun hiç şüphesiz göç olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal bilimler ve siyaset bilimi başta olmak üzere, göç konusunda sayıları giderek artan pek çok çalışmaların yapılmasına neden oldu ve halen söz edilen konuyla ilgili olarak çalışmalar yapılmaya da devam ediliyor. Bununla beraber "Göç Çalışmaları" gibi yüksek lisans programları ve göç araştırma merkezleri açıldı. Ayrıca, Avrupa'da ve dünyanın diğer bölgelerinde göç konusunun siyasileşerek gündeme girmesiyle birlikte göçmen karşıtı ve İslam karşıtı aşırı sağcı partiler yükselişe geçti. Özellikle 2011'de Suriye'de Arap Baharının neticesinde oluşan iç savaşın milyonlarca insanın yerinden edilmesi ve bir kısmı Türkiye'ye sığınması, Türkiye'nin göç, göçmenler ve mülteciler konusu gündemde sabit bir yer almaya başladı. 2018 yılının mevcut istatistiklere göre, Türkiye vatandaşı olmayıp ülkede bulunan kişilerin sayısı 5 milyonu aşmıştı. Türkiye'de ikamet izni ve çalışma izni ile bulunan göçmen ya da yabancı sayısı 919 bin 61 kişiyken ("Türkiye'de hangi ilde kaç yabancı var?", t.y.), uluslararası koruma ve geçici koruma ihtiyaç sahibi kişilerin sayısı ise 4 milyon olarak kayıtlara geçmişti (UNHCR, 2018). Fakat bu sayılara ulaşmadan önce Türkiye'nin 1990'larda göç çerçevesi ve göçmen nüfusunun yapısı çok daha farklıydı. O dönem bu farkı yaratan Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşan devletlerden gelen göçmenlerdi. Bu çalışma ise 1990'lardan günümüze kadar geçen otuz senelik bir göç tarihine sahip olan eski Sovyet Cumhuriyeti olan Kırgızistan'dan Türkiye'ye yönelik kadın göçünü araştırmaktadır. Bu göçmen grubu Türkiye'nin diğer göçmen gruplarına göre sayısal olarak küçük olsa da son senelerde Kırgızistan'dan göç edenlerin sayısı gittikçe artmakta ve Türkiye'nin belirgin göçmen grubu haline gelmektedir. Elinizdeki bu çalışmada Kırgızistanlı kadınların

göç süreçlerine, göç stratejilerine ve kayıtdışı statüde olmanın hayatlarını nasıl etkilediğine bakılmaktadır.

II. Dünya Savaşından sonra büyük göç dalgasını oluşturan ya da tetikleyen olay 1990'larda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin dağılmasıydı. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması dünyadaki göç yapısını tamamen değiştirdi (Ignatyeva, 2015). Yetmiş senelik demir perdelerin kaldırılması, dış sınırların esnek ve geçirgen olması anlamına geldi. Aynı zamanda o bölgedeki siyasi değişimler ekonomik krize, işsizliğe ve refah sistemin çöküşüne de yol açtı. O dönemde göç, insanların değişen koşullara cevap olarak kullandıkları bir uyum stratejisiydi. Makaryan'a göre (2015), Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra gerçekleşen göç süreçleri belirgin üç nitelik taşımaktadır. Birincisi, etnik azınlıkların kitlesel bir şekilde tarihi anavatanlarına geri dönüşleriydi (örneğin; Orta Asya ve diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerde yaşayan etnik Ruslar Rusya'ya, Almanlar Almanya'ya büyük bir ölçüde göç ettiler). İkinci sebep, ekonomik nedenlerden dolayı ve üçüncü sebep, savaş, siyasi huzursuzluk ve yolsuzluk gibi zorluklar yüzünden milyonlarca vatandaşın göç etmesiydi (2015). Bu göçlerin daha farklı niteliği vardı ve halen var olmaya devam etmektedir. Yukarıda söz edilen daha çok ekonomik nedenlerden dolayı ülkelerinde en çok etkilenmiş olan kadınlardı. Özellikle kadınların çalıştığı sektörlerde (okul, kreş, hastane, fabrika) maaşların geç ödenmesi ya da hiç ödenmemesi, işten çıkarmalarda kadınların tercih edilmesi ve işsiz kalan bu kadınların aile üzerindeki ekonomisin fazla olması, tek başlarına göç etmesine neden olmuştur. Akademik çalışmalarda adlandırılan göçün kadınlaşması Sovyetler Birliği ülkelerinden gerçekleştirilen göçlerin özellikleri arasında yer alır hale geldi. Dağılan Sovyetler Birliği ülkelerinden Türkiye'ye gerçekleştirilen ve göç eden kadınların

Türkiye’de görünmez ve esnek sektörlerde kayıtdışı statüde çalışmalarına neden olan göç, tartışmasız bir şekilde hem Türkiye’nin hem de Kırgızistan’ın ekonomisine katkı yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir. Fakat kadınların esnek ve görünmez sektörlerde çalışmaları emeklerinin tanınmamasına ve kayıtdışılığın duvarlarının arkasında kalmasına neden olmaktadır.

Bu açıdan, araştırmam kadın göçmen işçilerin hem Kırgızistan’a sağlamış olduğu katkı hem de Türkiye’de çalıştığı emeğine görünürlük kazandırmak için bir çaba olarak görünebilir.

Kırgızistan’dan Türkiye’ye yönelik bu göçler, aynı zamanda Kırgız kadınların tek başlarına kısa ya da uzun süreli Türkiye’de çalışarak ülkelerinde siyasi ve ekonomik sarsıntılar yüzünden kaybetmiş ya da vazgeçmek zorunda kaldıkları konumlarını tekrardan kazanmalarına, kendilerini ispatlamalarına, bazen ataerkil toplumdaki çerçeveyi yıkmalarına ya da devam ettirmelerine de etken olmaktadır. Yukarıda bahsedilmiş olan süreçlerin ve kadın göçmenlerin Kırgızistan’da sabit kalan ailelerin hayatları, kadınların göç amaçlarını ve stratejilerini etkilemekte olup, bu araştırma yardımıyla Kırgızistan’ın mikro seviyede sosyo-kültürel ve siyasi yapılarını da yansıtmaktadır. Ayrıca, Kırgızistan’daki sosyo-kültürel ve aile yapıları kadınların göç deneyimleriyle ne kadar ilişkili olduğunu ve göçün karmaşık bir süreç olduğunu gösterecektir.

Türkiye’de son yıllarda göç politikaları konusunda ciddi adım atılması ve yasal çerçevesinin oluşmasına rağmen, maalesef, göçmen işçilerin ve genel olarak göçmenlerin konumunun iyileştirmesine katkı sağlamamıştır. Türkiye’de çalışmak isteyen yabancıların çalışma izni konusunda işverenin inisiyatifine kalması çoğu göçmeni, mülteciyi ve geçici koruma altındaki kişileri kayıtdışı statüde

bırakmaktadır. Dolayısıyla, bu gibi sistem eksikliğinden kaynaklanan sıkıntıların göçmenler tarafından oluşturulmuş ülkeye giriş, barınma, iş bulma ve çalışma stratejileri anlamak açısından önemlidir. Böyle bir durumun göçmenleri ve onların emeğini nasıl etkilediğini araştırmak ve ortaya çıkan soruları daha geniş platformlarda paylaşmak önem taşımaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın ana amaçların ise Türkiye'ye Kırgızistan'dan gelen ve kayıtdışı statüde çalışan kadın göçmenlerin göç süreçlerini, göç stratejilerini araştırmaktır. İkinci amaç ise; yasal yollardan Türkiye'ye giriş yapıp, fakat vize muafiyet süresinin aşmaları, ikamet izninin süresi geçmesi ya da işverenler tarafından çalışma izni alınmadan çalışmaları durumunda, bu kayıtdışılığın katılımcıları nasıl etkilendiğinin çıkarılmasıdır. Yani kayıtdışılık faktörü göç deneyimleri kadınların kendi hayatta kalma stratejilerini nasıl etkilediğini görmek, onların sosyal, kültürel, ekonomik ve duygusal benliklerini nasıl etkilediğine bakmaya amaçlanmaktadır.

Kapsayıcı ve esas soru "Kadınlar kendi göç süreçlerini nasıl yönlendiriyorlar?" iken, tamamlayıcı sorular aşağıdakilerdir;

- 1) Türkiye'ye gelme, iş ve konaklama bulma stratejileri nelerdir?
- 2) Türkiye'ye göç etmelerinin nedenleri ve niyetleri nelerdir?
- 3) Türkiye'de kendilerini nasıl müzakere ediyorlar? (*Negotiate themselves*)
- 4) Kırgızistan'da yaşadıkları deneyimleri nelerdir?
- 5) Son olarak, sosyal ağlar göçlerini nasıl etkiler ve ne kadar yerleşmiş?

Tezin sınırlarından bahsedecek olursak, tez, Türkiye'deki işverenlerin bilgilerine ve deneyimlerine dayanmamakta olup, sadece Kırgızistanlı kadın göçmen işçilerin hikâyelerine dayanmaktadır. Çünkü bu araştırma kadınların öznel

deneyimleri ve sesleri için alan kurmak ve onları bilgi yaratma kaynağı olarak planlanmıştır.

1.3.Sonuç

Bu bölüm elinizdeki yüksek lisans tezin konusunun çerçevesini çizerek, çalışmanın ana rolünü Bu bölümde verilen soruları cevaplayabilmek için sonraki bölüm araştırmamın çerçevesini, sınırlarını ve yol haritasını çizmektedir.

Araştırmam, konunun özellikleri, hassasiyeti ve Kırgızistanlı göçmen işçi kadın grubu hakkında herhangi akademik araştırma yapılmadığı için temellendirilmiş kuram metodolojisini uygulayarak, nitel araştırma yöntemi kullanmaktadır. Metot ve teknikler aşağıda gelecek olan Metodoloji bölümünden sonra anlatılacak.

İKİNCİ BÖLÜM

2. METODOLOJİ

Araştırma metodolojisi kapsamında çeşitli yöntemler, kaynaklar ve bakış açıları kullanıldı. Bu bölümde, metodolojik yaklaşım ve bunun için uygulama yöntemleri tanıtılmaktadır. Ayrıca bunlar, kavramsallaştırılmadan önce, veri örneklenmesi, veri toplama ve veri analizine kadar araştırmayı nasıl şekillendirildiği anlatılmaktadır. Aşağıdaki satırlarda ön gözlem, derinlemesine görüşmeler ve anketlerden oluşan veri toplama süreci anlatılmaktadır. Son olarak bu bölüm saha çalışması sırasında ve sonrasında elde edilen ampirik veriler için analiz yaklaşımı ile sonuçlanacaktır.

Bu yüksek lisans tezi, çeşitli yaklaşımlardan etkilenmekle beraber, en çok etnografya tarafından etkilenmiş olup, Kırgızistanlı kadın göçmen işçilerin yaşadığı deneyimlerine bakacaktır. Bu çalışmada kullanılan metodoloji elli göçmen kadının hikayelerini birleştirerek ortak aynı zamanda çelişen noktaları bulmaktadır. Ana araştırma sorusu, daha küçük tamamlayıcı sorularla birlikte görüşme yaptığımız kadınların göç deneyimlerinin karmaşıklığına ve kadınların göçü(leri) nasıl baş ettiklerini ya da üstesinden geldiklerini etmelerine bakmayı amaçlamaktadır.

2.1.Feminist Metodoloji

Araştırma değişen ve gelişen bir süreçtir, araştırmacılar bazen beklenmedik koşullar etrafında manevra yapmak zorunda kalabilirler (England, 1994, s. 243). England belirttiği gibi; araştırma araştırmacı ve araştırma katılımcıları tarafından şekillenmektedir ve araştırma, araştırılmış olanı (researched) ve araştırmacıyı sahada dönüştürebilir. Araştırmanın diyalojik boyutunu destekleyen England, bunun

araştırma esnasında karşılaşılan eşit olmayan güç ilişkileri bizim bakış açımızın kısmını göstermeye bir alan oluşturabilmektedir (England, 1994, s. 250). Dolayısıyla, araştırma sürecinde hem araştırmacı tarafından hem de araştırmada katılımcının niyetlerinin ve düşüncelerinin komünike edilmesi önemlidir. Sosyal bilimlerde sosyal süreçleri ve dünyayı yansıtmaya evrensel ve standart bir yol olmadığını kabul ederek ve bizim dünya algımızın konvansiyonel olduğunu kabul ederek, sonuç olarak araştırma yapma ve onu konumlandırma konusunda yeni yöntemler oluştu.

Sonuçlardan biri ise "özdüşünümselliğe" (self-reflexivity) ya da eleştirel incelemeye ihtiyaç olmasının tanınması ve araştırmacının araştırmanın sürecindeki ve sonucundaki profesyonel yükünün (professional impositions) sorumluluğunu kabul etmesidir" (Bommes & Morawska, 2005). Saha çalışmasını ve araştırmayı sorunsallaştırarak, England feminizm ve postyapısalcılık (poststructuralism) "beyaz, Batı, orta sınıf, heterosexüel erkeklerin dışında kalan başkalarının seslerine coğrafyayı açmıştı" (242). Lowe ve Short'dan alıntı yaparak, England böyle bir yaklaşım, "yapısal faktörleri yok etmeyen ve reddetmeyen, ama farklı seslerin konuşmasına izin veren" bir alan açtığını belirtiyor (242). Kırgızistanlı göçmen kadın işçileri hakkında öğrenebilmek için adımları araştırırken, kendi konumumu, geçmişimi ve başka bir insan üzerinde bir araştırma yürütmenin etik hususlarını sorgulamaya başladım. England'ın Refleksivite, Konumsallık ve Feminist Araştırma konusundaki bilinçli çalışması kendimi ve kısa zamanda kendime benzeyen kimliklere sahip olmasını varsayarak çalışma yaptığım ("Ötekilerin") kadınlar hakkında araştırma yürütecek 'kendimi' daha iyi anlamamı sağladı.

Dünyanın karmaşıklıklarını aklımızda bulundurarak, epistemolojik konumlandırmayı gerektiren etik çelişkileri (dilemma) düşünmemek olmaz. İyi niyet

ve göçmen kadınların hayatlarına olumlu bir değişiklik getirme arzusu ile, farkında olmadan kadınların seslerini kullanacağımı, onların zamanından ve öykülerinden faydalanacağımı ve nihayetinde samimi oldukları kişisel hikayelerini açığa çıkararak sorun yaratabileceğimi düşünmedim değil. Benzer şekilde, araştırma yolculuğum boyunca aşağıdaki sorular ortaya çıktı; kadınların seslerini bu araştırmaya adil bir şekilde nasıl katabilirim? Benim sosyo-kültürel statüm ve geçmişim ‘nesnenin’ (subject) cevaplarını ve benim hakkımda algılarını nasıl etkileyecek? Araştırmaya katılan ve benimle bilgilerini ve deneyimlerini paylaşan bu kadınlar bu paylaşımlarından nasıl faydalanabilirler?

Nitel araştırmadaki karıştırıcı ilişkilerle uzlaşabilmek için Susanne Smith’in araştırmacının konumlandırması hakkında açıklamasını kullandım; genel olarak ilişkiler araştırılanlarla karşılıklı, asimetrik ya da sömürücü potansiyeli içerebilir; araştırmacı korkutma, yağcılık, kendini övme ya da yalvarış duruşları benimseyebilir (S.J. Smith, 1988’de aktaran England, 1994).

England metodolojik yaklaşımın sadece ‘kısmen karşılıklı’ ilişkiler empati ve karşılıklı saygıya ve genellikle araştırmacının (researcher) araştırılan (researched) ile bilgi paylaşmasına dayandığını anlatmaktadır (England, 1994).

Araştırılan hakkında önceden var olan varsayımlar olmaksızın ve araştırma çeşitli konuların bir takımıydı olduğu varsayarak, bu araştırma da Judith Stacey’nin “kısmen” feminist etnografyasından ilham alınmıştır (Stacey, 1988, s. 24). Bu yaklaşım Kırgızistanlı kadın göçmenlerin yaşadığı ve cinsiyete dayalı deneyimlerini derinlemesine anlayabilmek için daha dikkatli ve kendini yansıtabilen yöntemlere güçlü bir alan sunmaktadır. Sahaya gitmeden önce, varsayımlardan ve kadınlar hakkında kararlar vermekten kaçınarak, kendi bilgi, deneyim ve

geçmişinden farkında olarak, aynı zamanda bu konuya bir ‘yabancı’ göz bakışıyla baktım.

Yukarıdaki bahsedilen hususları daha derin bir şekilde anlayabilmek ve bu araştırmada uygulayabilmek için araştırma açısından esneklik aynı zamanda konuyla ilgili önceden oluşturulmuş kavramlar ve teorileri kullanmadan, yeni teorilere ve anlayışlara varmaya izin veren inşacı temellendirilmiş kuram kullanıldı.

2.2. İnşacı Temellendirilmiş Kuram (Constructivist Grounded Theory)

Temellendirilmiş Kuramın geçmişi 1967 yılına dayanmakta olup, Barney G. Glaser ve Anselm L. Strauss tarafından geliştirilmişti. İki araştırmacı ölmek üzere olan hastaların tedavisine ilişkin çalışmalar sürdürmüşlerdi. Glaser ve Strauss o araştırmada, önceden oluşturulmuş kavramlardan vazgeçerek yeni teori geliştirmek adına endüktif (inductive) yöntem kullandılar. Başka bir deyişle, elde edilen verilerden yola çıkarak bir teori oluşturmayı amaç edinen bir metodolojidir.

Temellendirilmiş Kuram Metodolojisi (GTM), ‘ampirik dünya ile yakın temas yoluyla teorinin geliştirilmesinde endüktif bir yöntem’ olarak tanımlanmıştır (Denzin & Lincoln, 2008). Bu çalışmada özellikle GTM’in veriye dayandığını ve ayrıca araştırmanın katılımcıların bilgi ve deneyimlerini epistemolojik kaynak olarak baktığı için seçilmişti. Fakat yarı yüzyılın sunduğu gelişmeleri, sosyal ve yapısal faktörlerin bireylerin üzerindeki etkilerini varsayarak Glaser ve Strauss’un öğrencisi Kathy Charmaz, inşacı ya da nesnel temellendirilmiş kuramı geliştirmişti. Charmaz, Batı akademisinin Anglo-Sakson bakış açılarının daha çok bireysel kararlar ve birey üzerinde odaklandığı için ve bu hususlar araştırmanın analizinin şekillendirilmesinde etken olduğundan ve yapısal çerçevelere bakmadan birey seviyesinde analizden bahsediyor. Dolayısıyla, “bu önyargılar üzerinde çalışmak için kendimize, araştırma

sürecine ve ampirik dünyaya derinlemesine dönüşlü bir bakış açısı geliştirerek metodolojik öz-bilinç” (Charmaz, 2017, s. 2) geliştirmesini öneriyor. Charmaz daha çok düşünümsel (reflexive) bir süreç benimsememizi tavsiye etmektedir. Metodolojik olarak araştırmacının “kazanılmamış ayrıcalıklardan” (unearned privileges), araştırmanın nerede ve ne zaman yapıldığından, araştırmacı ve “araştırılan” kim olduğundan farkında olmamızı tavsiye etmektedir. “Araştırmacı, katılımcıların inançlarını, amaçlarını, eylemlerini ve bu eylemlerin sebeplerini, onların perspektifinden doğru bir şekilde anlama çabasındadır” (Arik & Arik, 2016, s. 291). Ayrıca, araştırmacının rolü, katılımcıların duygularını, deneyimlerini ve eylemlerini daha büyük sosyal, siyasi, ekonomik yapılar ve süreçler içerisine yerleştirmektir (Charmaz, 2006; Arik & Arik, 2016, s. 291). Yöntem olarak, inşacı GTM aynı klasik GTM’nin sunmuş olduğu teknikleri kullanmaktadır. İnşacı GTM sunmuş olduğu yöntemler: kodlama, not yazma ve teorik örnekleme ve aşağıda inşacı GTM’nin aşamalarından bahsedeceğim.

2.3.Araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler

2.3.1. Veri toplama

İnşacı GTM metodolojisinde veri toplama esnasında hangi yöntemlerle katılımcı sayısı sağlanacak, katılımcılarla yapacağım görüşme tipi gibi sorular karşıma çıkmıştı. Konunun karmaşık niteliğini çeşitli yöntem ve analitik teknikleri kullanılarak ayrıntılı bir şekilde yaklaşmak gerekmektedir. İnşacı GTM üzerinde yazılmış literatürü tararken ve araştırmama en uygun görüşme yöntemini araştırırken, aslında inşacı GTM araştırmalarında veri toplama diğer nitel araştırmalarda

kullanıldığı yöntemlerle aynıdır. Örneğin, veri toplama görüşme veya gözlem gibi tekniklerle gerçekleşiyor. Tabii ki bahsedilmiş yöntemler dışında, Strauss ve Corbin (1998) önerdikleri gibi, otobiyografiler, mektuplar ve çeşitli tarihi yazılar da kullanılabilir. Araştırmamın konusu önceden henüz çalışılmamış ve Kırgızistanlı göçmenler hakkında fazla bilgi bulunmadığı için, yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılacağına karar verilmişti. Bu görüşme yöntemi, belli sorular ile konuları kısıtlı tutmaktan kaçınmak için, katılımcılar için daha çok önem taşıyan konuları konuşmak amacıyla seçilmişti. Görüşmeler, göç sürecinde olduğu deneyimleri ve duyguları kayıtdışılık ile ilişkisini araştırmaktadır ve kadın göçmenlerin hayatta kalma stratejilerini belirlemek için düzensizlik durumuna göç sürecinin bir parçası olarak yaklaşacaktır. Özgüllük ve konunun hassaslığı nedeniyle, diğer "kayıt dışı" kadın göçmen işçilere erişim sağlama metodu "kar topu" ve kendime özel sosyal ağları kullanarak yapıldı.

Saha çalışmasına başlamadan, Kırgızistan'dan gelen göçmenler hakkında ön araştırma ve gözlemler yapılmıştı. Saha çalışması sırasında, Mayıs 2014- Temmuz 2016 tarihlerinde görüşmeler yapıldı; tez yazma sürecinde göçmen kadınlarla irtibatta kalarak, onların hayatlarında değişiklik olup olmadığı da dikkate alınıp, tezin analiz kısmında bu durumlardan söz edildi. Görüşmeler bir ya da iki saat ve istisnai durumlarda üç saat sürdü. Diğer bir yandan, Kırgızistanlı göçmen toplulukla doğrudan ya da dolaylı bağlantısı olan kişilerle enformel görüşmeler yapıldı. Kadınların sosyal hayatları ve aralarında kurdukları sosyal ağlar, ilgili ağların işleyişlerini gözlemleyebilmek adına iş yerlerinden izin aldıkları zamanlarda buluştukları yerlere giderek, katılımcı gözlemlerde bulundum.

Toplamda elli (50) tane görüşme derinlemesine ve nitel anket ile beraber yapıldı. Görüşmelerin bazılarında, görüştüğüm göçmen kadınlar kişisel hayatlarına ilişkin hikayelerini paylaştıklarından uzun görüşmeler gerçekleşti. Bazı durumlarda katılımcılar kabul ettikleri zaman görüşmeler ses kaydediciye kaydedildi. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin sistematik ve planlı bir şekilde ortaya konulabilmesi adına, aynı zamanda anket yöntemi kullanıldı. Bu araştırma Kırgızistan'dan gelen "kayıt dışı" göçmen kadınların hayatlarının tam veya bütünsel bir resmini sunmayı amaçlamamaktadır. Aksine küçük bir grup olmalarına rağmen, ilgili grubun göçleri sırasında ortaya çıkan dinamiklere, stratejilere, bahse konu dinamiklerin ve stratejilerin oluşum süreçlerine, kadınların "kayıt dışı" statülerine ve kadın olmalarının ilgili unsurları nasıl etkilediğine bakacaktır.

Bu araştırmada, kadınların göç öncesi, göç sırasında ve sonrasında verdikleri kararları ve ortaya çıkan stratejilerine bakılacaktır. Örneğin; kadınlara, Kırgızistan'daki hayatlarına, doğdukları yerlere (köy, şehir), yaşlarına, medeni durumlarına, eğitim durumlarına ilişkin sorular soruldu. Kadınların göç etme kararlarına, Türkiye'ye geliş, iş bulma, barınma, ikamet başvurusunda bulunmalarına, Türkiye'deki sosyal hayatlarına ve diğer birçok konuya dair sorular da soruldu.

Araştırma sırasında saha notları tutuldu, ayrıca araştırmacı olarak şahsi görüş ve düşüncelerimi de ayrı not aldım. Örneğin, görüşmelerden önce, esnasında ve sonrasında yapılan görüşme ile ilgili notlar yazıldı. Bu notlar büyük veri havuzunda ve veri analizi aşamasında kaybolmamak için çok faydalı oldu.

2.3.2. Sahadan notlar

Bu paragrafta tez hazırlama, veri toplama, görüşmeler ve tez yazım sürecinde ortaya çıkan değerlendirmelerimi ve konumlandırımları paylaşmaktayım. Ben bir üniversite öğrencisi olarak, belli bir sosyal ve ekonomik gruba ait bir yerden geliyorum, aynı zamanda araştırmama konu olan kadınlarla aynı ülkede doğdum ve büyüdüm. Fakat bazen mülakatlar esnasında kadınlarla bağlantı kuramadığım anlar oldu, zorluklarla karşılaşmadım desem yanlış olur. Bu araştırma sırasında kendimi rahatsız ve suçlu hissettiğim anlar da oldu; benim daha fazla imkanlarımın olması, daha çok kaynağa erişebilmemi sağladığını düşündüm. Kendimi endişeli ve huzursuz hissetmekle birlikte anketleri ve görüşmelerin transkriptlerini okuduğumda görüştüğüm kadınlara hayran kalıyordum. Güvencesiz çalışma şartları ve zor yaşam koşullarına rağmen kadınların hem kendi hayatlarını hem de Kırgızistan’da kalan ailelerinin hayatlarını yönetebilmeleri benim merakımı daha çok arttırıyordu. Saha çalışmama ilk başladığımda yirmi katılımcıyla görüşme yapacağımı hedefledim, fakat danışmanımın görüşlerinden sonra katılımcı sayısı elliye yükseltildi. Görüşmecisi sayısını arttırma konusunda birtakım sorunlar vardı. Örneğin; görüşmek için randevulaştığımız bazı kadınlar anlaştığımız yere ya hiç gelmiyor ya da anlaştığımız saate uymamakla beraber bazıları ise görüşme saatine beş dakika kala “Ben gelemiyorum, işlerim çıktı” tarzında cevaplar veriyorlardı; saatlerce beklediğim anlar da oldu. Çok kızırıyordum, kendi kendime “Kırgızlar neden saati takip edemiyorlar? Neden zaman yönetimi anlayışı yok?” gibi sorular soruyordum. Tabii ki, araştırma konunun kompleks ve güvenlikle alakalı olması insanları tedirgin ediyordu.

Böyle olumsuzlukların yanı sıra sırf benimle konuşmak için izin günlerini geçirdikleri evlerinde ya da çalıştıkları evlerde Kırgızistan'dan getirilmiş olan etle Orta Asya'ya özgü pilav ya da Beşbarmak yemeklerini, kımız ve kurut (Türkçe: keş peyniri) gibi Kırgızistan yemekleriyle beni ağırlayıp konuk eden görüşmecilerim de oldu. Kırgızlarda hazırlanmış olan yemeği yememek ya da tadına bakmamak ayıp ve saygısızlık olarak kabul edildiğinden o dönem vegan olmama rağmen yemeklerin tadına baktım (Kırgızca: даамын көрүү), bazen de yedim.

Görüşmelerin içeriklerinden bahsedecek olursam, anlatılan olayların çoğu üzüntülü ve sıkıntılı idi. Bazı kadınlar (özellikle evde hizmetli olarak çalışanlar) kendi sorunlarını ve sıkıntılarını paylaşmaya ihtiyaç duyuyorlardı. Bu tarz konuşmalar bazen bunaltıcı oluyor ve beni duygusallaştırıyordu.

Araştırmada yaptığım bazı görüşmeler bazen beni zorlasa da bu araştırma beni sadece bilgi olarak değil aynı zamanda beni kişisel anlamda zenginleştirdi. Ayrıca, bu tez çalışması sadece benim emeğim değil, araştırmaya katılan elli kadının emeğidir; benimle saatlerce konuşmaları ve en kişisel öykülerini paylaşmaları olmadan bu tez asla gerçekleşmezdi, bunun da altını özellikle çizmek istiyorum.

2.3.3. Veri analizi

GTM'de veri analizi veri toplamayla başlar. Yani bu süreçler eşzamanlı bir şekilde yürütülebilir. Ses kaydediciye kaydedilen ses kayıtları ilk aşamada MAXQDA programına² yükleyerek, program yardımıyla görüşmelerin

² Nitel ve karma yöntemler için profesyonel veri analizi programı.

transkripsiyonları yapıldı. Aynı zamanda saha notları, veri toplama ve analizi esnasında yapılmış literatür taraması da aynı programda gerçekleşti. MAXQDA’ın veri analizi için sunmuş olduğu fırsatlar özellikle GTM’ye çok makul geldi. Örneğin; bu programın, kodlama, verilerin kategorilere ayırması ve belli görüşmelerin verilerini birbiriyle karşılaştırma fırsatı sunması çok faydalı oldu.

2.3.4. Kodlama

Kodlamaya başlamadan önce yapmış olduğum görüşmelerin ses kayıtlarını MAXQDA programına yükleyip, transkriptlerini hazırladım, her bir görüşmenin kendi ismi ve belgesi vardı. Onunla ilgili ek fotoğraflar ya da saha sırasında yazılmış olan notları da etiketleyip katılımcının belgesiyle programda ilişkilendiriyordum. “Kodlama, verilerde bulunan somut ifadelerin ötesine geçerek analitik yorumları geliştirmektir” (Charmaz, 2006, s. 43) Open Coding, yani açık kodlama Strauss ve Corbin (1998) ya da başlangıç kodlama (initial coding) (Charmaz, 2006, s. 47) ilk aşamada uygulanmakta olan ve veriye başlangıç bir anlam vermek için geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu aşama araştırmacının veriyle yakın bir şekilde ilişkilmesini sağlıyor. Başlangıç kodlama, ‘In vivo’ kodları yani katılımcıların kendi kullandıkları kelimeleri ve kavramları kullanarak gerçekleştirilebilir. Kathy Charmaz’ın bahsettiği gibi, bir veriyi diğer bir veriyle karşılaştırmak araştırmacı katılımcıları neyi sorun olarak gördüklerini ve bizim, yani araştırmacılar olarak o sorunu analitik bir şekilde anlamamızı sağlayacaktır (2006, s. 47). Benzeyen ya da aynı manaya sahip olan kodlar sonradan daha büyük ve genel bir anlamı ortaya çıkarabilmek için bir kategori altında birleştiriliyor (Bluff, 2005, s. 154). GTM, özellikle başlangıç kodlama aşamasında aşağıdaki soruları sormamız gerektiğini öneriyor:

Bu veri neyin araştırması?

Bu veri neyi anlatıyor ya da öneriyor?

Kimin bakış açısından?

Bu veri hangi teorik kategoriye yansıtmakta ya da göstermekte? (Charmaz, 2006, s. 47)

Hem Glauss ve Strauss'un GTM'i ve Charmaz'ın inşacı GTM'si başlangıç kodlamayı önemsemektedir. Çünkü bu aşamada katılımcıların kendi sözleriyle kendi hayatlarını ve deneyimlerini nasıl anlattıklarını ve onlara mana verdiklerini anlayabiliriz. Böylece başlangıç kodlama aşamasında belli olan kodların anlamına ve benzerliğine göre axial coding (eksenel kodlama) ya da focused coding (odaklanmış kodlama) aşamasında daha büyük kategorilerde birleştirerek gruplaştırdım. Odaklanmış kodlama, daha büyük verilerin sentez edildiği ve anlatıldığı aşamadır. Burada, başlangıç kodlama sürecinde ortaya çıkmış olan, daha çok ve sık sık karşılaşılan önemli kodları seçip, bunlar verileri ne kadar yansıttığını öğrenmemizi sağladı. Sonraki aşama da, kuramsal örneklemede (theoretical sampling) ortaya çıkmış kategorilerin birbiriyle karşılaştırılması, ilişkilendirilmesi ve kategorilerin tanımlanması gerçekleştirildi. Kuramsal örnekleme süreci, ortaya çıkmış olan kategorilerin özelliklerine yeni boyutlar ve özellikler eklendiği sürece devam etmektedir. Kategorilerin yeni özellikleri çıkmadığı anlaşıldığı zaman, kuramsal doygunluğa (theoretical saturation) ulaşmıştır (2006, ss. 97-106). Bu aşamada, kategorilerin belli grupları sistemlere ayrılmış olup sınıflandırılmış olması, kuram geliştirme ve oluşturma sürecine hazır olduğunu göstermektedir. Fakat kuramsal geliştirme, sadece mevcut olan verilerle sınırlı olmayıp, benim araştırmacı olarak almış olduğum saha notlarımdan, literatür taraması sonucunda ortaya çıkmış olan kavramlar ve verileri göz önünde bulundurarak devam etti.

2.4.Araştırma sınırlılıkları

Araştırmamda, 1990’larda Eski Sovyet Devletlerde ortaya çıkan siyasi ve ekonomik değişim sonucunda göç etmiş ve göç etmeye devam eden Kırgızistanlı göçmen kadınlarla görüşüldü. Tabii ki Türkiye’deki kadın göçmen nüfusu sadece Kırgızistanlı göçmen kadınlarla sınırlı değildir. Fakat bu araştırmada, zaman kısıtlılığı ve bu Yüksek Lisans tezin sınırlarından farkında olarak sadece bir gruba odaklanmaya karar verilmiştir. Araştırma kapsamında sadece İstanbul ve Antalya illerinde ev içi hizmetler, hasta/yaşlı/çocuk bakıcılık sektörlerinde ve İstanbul’un Laleli, Beyazıt ve Aksaray semtlerinde satış elemanı olarak çalışan kadınlarla görüşülmüştür. Araştırmamın sınırlılıkları sadece Kırgızistanlı göçmen kadınların iki grubuna odaklanmasıdır. Türkiye’de bulunan Kırgızistanlı kadınlar farklı sektörlerde çalışmakta olup araştırma açısından farklı perspektifler sunabilirlerdi. Fakat bu araştırmanın ana odak konusu sadece ev içi hizmetlerde ve mağazalarda çalışan satış elemanı göçmen kadınlar üzerinedir. Metodolojik milliyetçilikten kaçınmak adına ve etnik ya da ulus kavramlarını analitik araç ya da birim olarak algılanmanın yerine, süreçler, ulus ötesi ilişkiler ve alanlar, göç politikalarının ve küresel ekonomi rejiminin ürettiği kimlikler üzerinde ve özellikle bu kadın göçmen işçilerin kayıtdışılık çerçevesinde nasıl mücadele ettiklerine odaklanmaktadır.

2.5.Örnekleme ve katılımcıların özellikleri

Katılımcılar Kırgızistan’ın 5 ilinden gelmekte olup, Batken ilinden hiçbir katılımcı katılmadı. Referans için aşağıda Resim 3.1’de Kırgızistan illerini gösteren harita yer almaktadır. Araştırmamdaki katılımcıların 21’i bekar, 13’ü boşanmış, 12’si evli, 3’ü dul ve 1’i de resmi nikahı olmayan göçmen kadınlardan oluşmaktadır.

Kadınların Türkiye'ye gelmeden önce Kırgızistan'da 36'sı köyde, 14'ü şehirlerde yaşıyordu. Eğitim durumları üniversite, lise ve orta okul mezunu olup, yaş aralığı ise 16-59 arasındadır. Katılımcıların sosyal, ekonomik ve eğitim özellikleri Tablo 6.1'de Bulgular bölümünde sunulmuş olup daha detaylı şekilde anlatılacaktır.

Resim 2. 1: Türk Dünyası Belediyeler Birliği, t.y.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LİTERATÜR TARAMASI VE TEMEL KAVRAMLAR

Bu bölümde araştırmanın kapsamında kullanılan kavramların açıklamaları ve gelişmekte olan ülkelerinden gelişmiş ülkelerinde çalışan kadın göçmen işçilerin deneyimleri ve kayıtdışı göçmen işçiliğe ışık tutan sosyal bilimlerdeki önemli akademik çalışmaları gözden geçireceğim. Bu düşünceyle, kadın göçmen işçiler hakkında feminist bilimsel yazılara başvuracağım.

Bu paragrafın ikinci kısmında, özellikle Asya'daki Küresel Güney ülkelerinden diğer Asya ülkelerine ve Orta Doğu'ya kadar ulus ötesi emek göçü bağlamında kadın göçünü belirleyen sosyal bilimlerde bazı bilimsel çalışmaları ele alacağım.

3.1.Göç ve göçmen

İnsanoğlu tarih boyunca hareket etmiştir: Afrika'dan Asya'ya, Asya'dan Avrupa'ya gitmeleri ve yerleşmeleri, Hunların Batıya göç etmesi, Avrupalı kaşiflerin Amerika kıtasına gitmesi, Atlantik köle ticareti, sömürgecilik, postkolonyalizmin sonrası göç süreçleri örnek olarak gösterilebilir. Tüm bu süreçler diğer göç hareketlerinin tetikleyicileri olmuşlardır. Bu hareketlilik sadece insanların göç etmesini değil, aynı zamanda onların siyasi düşüncelerinin, inançlarının, kültürlerinin, bilgilerinin ve birçok özelliklerini de kapsamaktadır.

Tezin temel kavramlarından biri, göç olgusunun tanımını belirtmek gerektiğini düşünüyorum. Göçün bu kadar eski tarihi olmasına rağmen, göçün anlamı ve göçle ilişkin konular karıştırılmaktadır. Göç, Uluslararası Göç Örgütünün vermiş olduğu tanımına göre "bir insanın ya da bir grubun uluslararası bir sınır boyunca ya da bir devletin içinde hareket etmesidir. Mesafesi, yapısı ve nedenleri ne olursa olsun,

insanların her türlü hareketini kapsayan bir nüfus hareketidir; mültecilerin, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik göçmenlerin ve aile birleşimi de dahil olmak üzere başka amaçlarla hareket eden kişilerin göçünü içerir” (International Organization for Migration, 2015). Bu süreçleri anlatmak ve kuramsallaştırmak için araştırmacılar çeşitli çalışmaları sürdürerek teoriler üretmişlerdi. Son otuz yılda, birkaç göç teorisi üretilmişti. Örnek vermek gerekirse, ulus ötesi teori, modernleşme teorisi, bağımlılık teorisi ve dünya sistem teorisi üretilen teoriler arasında yer almaktadır. Fakat bu teoriler göç süreçlerini anlamak için tek bir disipline ait değil, disiplinler arası çerçevede üretilmiştir. Yani, göç çalışmaları antropoloji, sosyoloji, coğrafya, ekonomi ve başka akademik disiplinler tarafından şekillenmiştir ve şekillenmeye devam etmektedir. Aynı şekilde, araştırmam farklı teorik çerçeve, metodolojik yaklaşımlar ve çalışmalardan esinlenerek hazırlanmıştır. Göç, kişilerin sadece yerleşmek değil, çalışmak, eğitim görmek, evlenmek ve başka nedenler yüzünden geçici ya da kalıcı olarak yaşamak amacıyla bir yerden başka bir ya da birkaç yere gitmeleri hareketine verilen addır. Genelde göç sadece bir coğrafyalı alandan başka alana – A noktadan B noktaya – dediğimiz değişiklik değil, onunla beraber toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik yapıları değişmesiyle hem göçmenler hem de göç veren ve edilen topluluklar da etkilenir (Akkayan, 1979, s. 21). Göçün çok boyutlu ve çok yönlü (bazen de dairesel) bir süreç olarak anlaşılması gerekir. Hareket ve hareketlilik inşaların içsel süreçleridir. Geçmişte ve günümüzde, göç olgusu ve bir yerden başka yere göç eden insanlar akademik, kamu ve siyasette inceleme konusudur. Göç teorileri farklı disiplinler ve akademisyenler tarafından icat edilmiş olup genelde ekonomi ve olumlu imkanları değerlendirme bazında bakılmıştır. Örneğin; emek fazlası ya da ülkeler arası ücret arasında farklılıklar nedeniyle

fırsatları değerlendirilmesi açısından ele alınarak ekonomik çerçevede değerlendirilmesine neden oluşturdu. Onlar göç süreçlerin mikro ve meso faktörlerini, özellikle farklı sosyo-kültürel etkenleri ihmal veya kolaylaştırarak tek yönlü ve makro perspektifler sunmaktadırlar. “şu anda uluslararası göçü anlatacak olan tek ve tutarlı bir teori yoktur, onlar genelde disiplin sınırlarında ve izole olarak geliştirilen anlayışlardır” (Massey vd., 1993, s. 432).

Göçmen kavramından bahsedecek olursak, göç eden kişi tanımlamakla ilgili olarak göçmen, mülteci (şartlı), ikincil koruma, geçici koruma, sığınmacı gibi kavramlar kullanılmaktadır. Türkiye’de bu kavramlara ek olarak göç eden kişilerle ilgili olarak yabancı, muhacir, misafir gibi kavramlar da kullanılmaktadır. Bu kavramların genel bir bakıştan benzerlikleri var olmasına rağmen aynı zamanda büyük farklılıkları da vardır. Öne çıkan özelliklerinden biri hukuksal ya da/ve sosyal-siyasi ağırlığıdır. Yani, söz konusu kavramlar/kelimeler; bir göçün bir ülkeden diğerk ülkeye gerçekteşmesi sonucu kazanılan statüler olması dolayısıyla birbirleriyle benzerlikler göstermesine rağmen, özellikle göçün gerçekteşme nedenlerinin hedef ülkedeki yaşanmış şartlar/süreçleri ve hedef ülkenin hem ulusal hem de taraf olduğu uluslararası anlaşmaları, coğrafi konumunun gerçekliğı sonucu farklılıklar arz etmektedir (Çiçeksöğüt, 2017, s. 4). Örneğın, 2015 yılında, Aylan Kurdi, 2, Suriyeli bir çocuğın cesedi Bodrum sahilinde bulunmuştu. Bu trajik olay ve fotoğrafları, dünyada kimseyi konuya ilgisiz bırakmadı. Büyük medya ajansları, savaştan ve terörist grubun saldırılarından kaçan kişilerin para kazanmak için değıl, canlarını kurtarmak amacıyla Avrupa’ya sığınmak için soğuk suları geçtiklerini öne sürdü. Ayrıca, Avrupa sahillerine binlerce göçmenin gelmesinin artışı ve denizde botların batması, göç ve göçmenlikle ilgili terminoloji üzerinde tartışmalar yarattı, hem

akademik alanda hem de medyada göçmen kavramının terminolojisi tartışıldı. Al Jazeera 2015 yılında Korunaklı Kale Avrupa'nın (Fortress Europe) göçe ilişkin politikalarını , savaştan kaçan kişilerin güvenli yere sığınmaları için resmi ve güvenceli yolların yok olması ve binlerce insanın denizde boğulması nedeniyle "göçmen" kavramı yerine "mülteci" kavramını kullanmaya karar vermişti (Al Jazeera, 2015). Gördüğümüz üzere göçmen kelimesi çok karmaşık anlamları içeren bir kavramdır.

Dünyada göçmen kavramının evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Ayrıca, göçmen kelimesinin hukukta bir anlamı da yoktur ("Who Counts as a Migrant?", 2017). Fakat genel ya da geniş kapsamda kullanılan anlamı, Uluslararası Göç Örgütü (2009) sunmuştu:

"Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve 'kişisel uygunluk' sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya işadamı statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar (Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s. 22).

3.2. Kadın göçmenler ve göçün kadınlaşması

1996 yılında ILO, Asyalı kadınlar, dünyanın en hızlı büyüyen – 35 milyondan fazla – göçmen işçi nüfusunu oluşturduğunu öne sürmüştü ("Female Asian Migrants", 1996). Ayrıca, bu kadınların hem gönderen hem de hedef ülkelerin

ekonomilerine ve aile bütçelerine katkı sağlaması önemli bir konudur. Aynı zamanda kadın göçmen işçilerin şiddet ve ayrımcılığa maruz kalması ana sorunlarından biridir (a.e.). Maalesef, bu sorun 1996'dan beri fazla değişmedi. Bunu son yıllarda yapılmış araştırmalar ve haberler kanıtlamaktadır. Göç ne kadar yaygın bir fenomen olsa da göçmenler göçü cinsiyetine göre farklı deneyimlemektedirler. Tarihte kadın sadece aile ya da evlilik amaçlı göç ettiği düşünülmüştü. Tabii ki bunun gerçek payı vardır. Örneğin; Hindistan'da kadınların evlilik için göç etmeleri toplam kadın göçün %90'ını oluşturmaktadır (National Sample Survey Organisation, 2005'te aktaran Ghosh, 2009, s. 12). Aynı şekilde 1990'larda ve şimdiye kadar popüler uluslararası evliliklerin bir türü mail-order bride³ (sipariş gelini) evlilik göçünün bir örneğidir. Birleşmiş Milletler verilerine göre (Ryklina, 2004), 1995-2005 yılları arasında yaklaşık 80,000 Rusyalı kadın Amerika Birleşik Devletler'e evlilik için göç etmişti ve bundan daha fazlası da Doğu Avrupa'ya.

Aynı şekilde, 2000'lerde, Taiwan'da yapılan evliliklerde yabancı gelinlerin payı %10'du. (Wang and Chang, 2002'te aktaran Fleury, 2016, s. 3). Fakat kadın göçünün büyük kısmı iş ya da eğitim için gerçekleşmektedir. Sosyal bilimlerde ve medyada "göçün kadınlaşması" olarak adlandırılan fenomen, aslında eskiden var olan kadın göçünün daha görünür hale gelmesiyle ortaya çıkmıştı. Bu kavramın karmaşık ve yanıltıcı olduğunu söylemek önemlidir. Yani göçün cinsiyete dayalı

³ Mail-order bride (sipariş gelini), kendisini katalogda listeleyen ve evlilik için bir erkek tarafından seçilen bir kadındır. Yirminci yüzyılda, eğilim, daha gelişmiş ülkelerde erkekleri arayan gelişmekte olan ülkelerde yaşayan kadınlara yönelikti ("Mail-order bride", 2019).

değişiklikleri ne kadar doğru yansıtıyor? Bu kavram, kadın göçmenlerin oranındaki mutlak bir artışı öngördüğü için yanıltıcı olduğunu Paiewonsky öne sürmektedir (2007, s. 4). Aslında 1960'lı yıllarda kadın göçmenler toplam göçmenlerin sayısının %47'ini oluşturuyordu (Zlotnik, 2003). Göçün kadınlaşmasına ilişkin Paienkowsky, önemli değişikliklerden bahsetmektedir. Birinci; şüphesiz kadın göçmen sayısı bazı bölgelerde artması bir gerçek olabilir, fakat burada odaklanmamız gereken nokta kadınların tek başına göç etmesidir (Paiewonsky, 2007). Meydana gelen diğer değişiklik ise, göç araştırmacılarının ve siyasetçilerinin kadın göçünün önemini ve toplumsal cinsiyetin göçü şekillendirmedeki rolünün farkına varmalarından kaynaklanmaktadır. Selmin Kaşka'nın öne sürdüğü gibi, geçmişte cinsiyet ayrımı gözetmeyen pek çok göç teorileri üretilmişti (2006, ss. 7-8). Son gelişmeler kadın göçmen işçileri sadece memleketlerindeki ailelerine havaleler eden kişiler değil, kendi ülkelerinin bütçelerine de katkı sağlayan aktörler olarak kabul edilmesine neden oldu. (a.e.).

Kadınların göç etme sebepleri çeşitlidir ve karmaşık faktörlerden oluşmaktadır. Kural olarak, kadın göçmen işçiler – belgesi olan ya da belgesi olmayan –sadece cinsiyete göre bölünmüş ve genelde enformel ve düzenlenmeyen ekonominin sektörlerinde iş bulabilmektedirler. Neoliberal politikalar hem Küresel Güney ve hem de Küresel Kuzeydeki ekonomi ve sosyal sistemin çöküşünü getirmişti (Lutz, 2013; Triandafyllidou, 2013; Meghani, 2016). Fakir ülkelere daha zengin ya da gelişmiş ülkelere kadın göçmen işçilerin akışı nereden kaynaklanmaktadır? Meghani "Women Migrant Workers" kitabının (kadın göçmen işçiler) "Women on the move" adlı birinci bölümünde (2016, ss. 1-20) çekici ve itici faktörlerin arasındaki farktan bahsetmektedir. Kadın emek göçü üzerinde çalışan

diğer araştırmacılar (Anderson, 2000; Lutz, 2002; R. S. Parreñas, 2005; Anderson, 2007; Ehrenreich & Hochschild, 2011; Triandafyllidou, 2013; R. Parreñas, 2015) gibi Zahra Meghani de dünyanın gelişmiş ülkelerde yaşayan kadınların ev dışı iş piyasasına katılmasıyla, onların ev içi "kadın" görevlerini (bakım, ev içi işleri) yapacak olan kişilere ihtiyaç duyulmaya başlamıştır. Aynı zamanda, ev dışı işlerde çalışan kadınların hanelerinde yaşayan erkekler (eşleri), bakım ve ev içi işlerini adil bir şekilde paylaşmadıklarından ve bulundukları ülkelerin yüksek kalitede kamu tarafından finanse edilen çocuk, hasta ve yaşlı bakımının eksikliğinden göçmen ev içi işçilerin ve bakıcıların istihdamı başlamıştır (Meghani, 2016). Dolayısıyla bu işgücü boşluğu Güney yarıküreden gelen kadın göçmenlerle doldurulmuştur. Bir yandan göçmen işçiler için çekici faktörler yaratılırken, diğer yandan, Küresel Güney ülkelerindeki ekonomik krizler, savaşlar, siyasi krizler, alt ve orta sınıf kadınların üzerinde daha zengin ülkelerde iş bulma baskısı oluşmaktadır (a.e.).

Son yirmi yılda araştırmacılar, kadın göçmenlere ilişkin çeşitli konuları farklı boyutlardan ve perspektiflerden araştırmaktadırlar. Araştırmamın konusu için önem taşıyan literatürde aşağıdaki konulara rastladım. Araştırmacılar;

- 1) Küresel Güney'den gelen kadın göçmen işçilerin katkısı, bu kadınların göç etmelerine sebep olan hukuki, toplumsal ya da siyasi sorunlarına,
- 2) Göçmen kadınlara yaşatılan hedef ülkelerindeki ayrımcı ve dışlayıcı politikalar,
- 3) Kendi ülkelerindeki aileleriyle ulus ötesi bir ilişki kurmaları,
- 4) Göçmenlerin havaleleri sadece bu kişilerin ailelerine değil, kendi ülkelerinin ekonomisine ve gelişmesine olan finansal katkısının etkisini araştırmaktadır.

Aşağıda, seçici bir şekilde ve araştırmama yakın literatürlerin önemli hususlarını paylaşacağım.

3.3.Kadın işçi göçmenler: yaşlı/hasta/çocuk bakıcısı ve ev hizmetçisi

Ev içi hizmetler, evde yapılan tüm işleri ifade eder. Bu hizmetler, duygusal ve fiziksel bakıma ihtiyaç duyan kişilere sağlanmaktadır. Duygusal ve fiziksel bakıma ihtiyaç duyan kişinin bakım hizmeti ile doğrudan ilişkilendirilen çamaşır yıkama, alışveriş ve temizlik gibi işleri de içerir. Yani; çocuk bakıcılığı, au pair, yaşlı ve hasta bakıcılığı, ev temizliği gibi çeşitli işleri de içermektedir. Bu hizmetler ev içi işleri fiziksel olarak yapabilen yetişkinler için de verilmektedir.

Feminist literatürün büyük bir kısmını göçmen ev işçilerin ve bakım sektöründe çalışan göçmen işçiler üzerinde yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Genel olarak, bu literatür havuzu aşağıdaki başlıklarla ilişkilendirilebilir. Birincisi; pek çok feminist literatür göçmen ev içi işçilerin ve bakıcıların sömürücü iş koşullarına odaklanmıştır. Ev içi hizmetleri ve bakım hizmetleri güç eşitsizliği ve güvencesizliği içeren bir sektördür. Araştırmacılara göre, işverenler çalışanını kontrol etmek için baskı uygulamaktadır. Pek çok araştırmada, göçmen ev içi işçilerin kendileri ve çalıştıkları durumu izah ettiklerinde "köle" veya "robot" ile ilişkilendirmektedirler. Göçmen ev içi işçilerin çalıştıkları işin doğası live-in/stay-in yani yatılı olduğu için, işin bütün güç dinamiğiyle beraber işveren ve işçi arasındaki ilişkiyi değiştirmektedir. Araştırmacılar, yatılı çalışan göçmen ev içi işçilerin durumlarının daha zor ve karmaşık olduğundan bahsetmişlerdir. İşverenler tarafından kadın göçmen işçilere temel insan hakkı olan beslenme, konaklama, hareket özgürlüğü gibi konularda yapılan ihlaller evlerde özel alanda yapıldığı için, bu ihlalleri belgelemek zordur (Giles, Preston, & Romero, 2016, s. 13).

En çok meşhur olanı Orta Doğu’da, 1950 yıllarında geliştirilmiş kafala sistemidir (sponsorluk sistemi). Araştırmalara göre, göçmen ev içi işçiler Körfez Ülkelerine ve Orta Doğu ülkelerine sadece kafala sistemi altında gelebilmektedirler. Araştırmacılar ve insan hakları savunucuları, bu sistemin sömürücü ve kölelik özelliklerini taşıyan bir sistem olduğundan bahsetmiştir. Bu sistemin altında göçmen ev içi işçiler işvereni değiştirememekte ve işveren herhangi bir sebebi ya da açıklama olmadan ev içi işçiyi işten çıkarabilmektedir. Nitekim, fiziksel, cinsel ve psikolojik taciz, yetersiz gıda ve uygunsuz yaşam koşulları, sınırlı hareket özgürlüğü, ücretlerin ödenmemesi veya kısmi ödenmesi, pasaportlarına el koyulması, fazla çalışma saatleri (Gardner, 2010; R. S. Parreñas & Silvey, 2016) gibi suistimallerin, Körfez ve Orta Doğu ülkelerindeki göçmen ev içi işçilerinin durumunu özetlemektedir. Göçmen ev içi işçiler üzerinde yapılmış, literatür havuzunun ikinci kategorisi ise, işverenler ve göçmen ev içi işçilerin arasındaki ilişkiler ve işçilerin kullandıkları eylemci hareketler üzerindedir. Bridget Anderson öne sürdüğü gibi, “ev içi hizmetlerde çalışan göçmen işçilere göre diğer sektörlerde çalışan göçmen işçilere karşı kamuda açıkça ifade edilen düşmanlık daha azdır” (Anderson, 2014). Çünkü “göçmenler bizim işlerimizi yapıyor” gibi popülist inanca göre, göçmen ev içi işçilerin özel hanelerde ne yaptıkları, nasıl çalıştıkları ve ne kadar kazandıkları iş veren hariç kimse tarafından bilinmemektedir. Bu özel alanda, ilişkiler işveren ve işçi arasında kurulmaktadır. Araştırmacılar, ilişkilerin sadece sınıfsal faktörlerden değil, aynı zamanda göçmen işçilerin “düzensiz”, yani çalışma izni veya oturma izni olmadan çalışmalarından da etkilenmektedir. Genelde, göçmen (ev içi) işçilerin ikamet izni ya da çalışma izni olmadığı zaman, sosyal ve sağlık güvencesinden faydalanmayacakları anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu durumda, göçmen işçiler

güvencesiz ve istikrarsız bir konumda olmaktadır. Örneğin, Orfelía Becerill Kanada ve Meksika arasında imzalanan Mevsimsel Tarım İşçileri (SAW programı) anlaşmasıyla Kanada'ya giden kadın göçmen işçiler sınır dışı edileceklerinden ve siyah listeye kaydedileceklerinden ya da tamamen SAW programından çıkartılacaklarından dolayı yaşadıkları korkudan maaşlarına zam talebinde bulunamamakta yada ödenmeyen maaşlarını isteyememektedirler (2015, s. 158).

Diğer taraftan Parreñas'ın *Servants of Globalization: Migration and domestic work* adlı büyüleyici kitabında Filipinli göçmen ev içi işçileri, işverenleri tarafından kötü muameleyle maruz kaldıklarında acil müdahaleler kullandıklarından (immediate struggles) bahsediyor (R. Parreñas, 2015, s. 150). Mesela Filipinli ev içi işçileri, işverenlerin otoritesine meydan okuyarak, iş koşullarını iyileştirmek ve günlük iş rutinlerinde emekleri üzerinde kontrol kazanmak için yollar bulmaktadırlar. Örneğin; kitapta Filipinli kadınların işverenlerle tartışma esnasında Filipinler'de kaliteli işlerin olduğunu ya da eğitim seviyesinin yüksek olduğundan bahsetmektedirler. Bu şekilde Filipinli kadınlar, işverenler tarafından yapılan aşağılamalara ya da hakaretlere tepkisi, strateji ya da taktik olarak kullanılmaktadır. İşverenlerle anlaşmaya varamadıkları zaman son çare olarak işten ayrılmayla tehdit etmektedirler. Parreñas'a göre, Filipinli ev içi işçiler, bu mücadeleleri itaat etme eğilimlerini azaltmak ve böylece sınıf farklılığındaki eşitsizliği azaltmak ya da ortadan kaldırmak için gayret sarf etmektedirler (a.e.).

Parreñas'ın odaklandığı konulardan biri küresel bakım zincirleridir. Bu araştırma için büyük katkıda bulunabilecek literatür, Güney yarı küreden gelen göçmen kadınların ve özellikle göçmen ev içi işçilerin “küresel bakım zincirlerinin“(global care chain) (Ehrenreich, Hochschild, & Kay, 2003; A.

Hochschild, 2003) ya da uluslararası yeniden üretici emeğin⁴ bölümünün (R. Parreñas, 2015) bir parçası olduğunu öne sürmektedir. Hondagneu-Sotelo adlandırdığı gibi, ulus ötesi annelik geleneksel annelik hakkında anlayışları yıkmaktadır. ABD’de ev içi işlerde çalışan Güney Amerikalı kadınlar, annelik görevlerini ulus ötesi düzenlemelerle yerine getirmektedir. Bununla beraber zamansal ve mekânsal mesafelerle düzenlenen annelik, büyük maliyetler getiriyor. Ulus ötesi annelerin hem kendi hem de Meksika’da kalan çocukları için kaygıları ve yabancılaşması ulus ötesiciliğin aslında karmaşık bir fenomen olduğunu görmemizi sağlar (Hondagneu-Sotelo & Avila, 1997).

3.4. Türkiye’de göçmen ev içi işi ve bakım sektörü

Türkiye’nin uluslararası işgücü piyasasına katılan belirgin bir grup ev içi hizmetlerinde ve bakım sektöründe istihdam edilen göçmen işçiler yer almaktadır. Bununla ilgili Türkiye’yi örnek alarak hem ulusal hem de küresel düzeyde yeniden üretici emeğin yapısını, özelliklerini ve küresel işgücü piyasasının dağılımını göstermişlerdi (Akalin, 2007; Toksöz, 2008; Erdoğan & Toksöz, 2013; Dünder, S.E. Tuba & Özer, 2015). Türkiye’nin ev içi ve bakım işlerinde çalışacak olan göçmenlere ihtiyacı dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi benzer sebeplerden içerir. Türkiye’nin de neoliberal politikalar çemberine dahil olması, refah sisteminin

⁴ “Yeniden üretici emek (reproductive labor), işgücünün devamı ve yeniden üretimini sağlayan işgücüdür. Feminist çalışmalarda, kadın, hanede karşılığı ödenmeyen emeği yoluyla, işgücünü üretmeleri sebebiyle kapitalist üretim biçiminin merkezinde yer alırlar. Öte yandan, Anderson’a göre, hane içinde kadın göçmen işgücüne duyulan ihtiyaç, sosyal politikalar ve demografik baskılar kadar toplumsal cinsiyet ve ırkın sosyal inşasına gömülüdür” (Anderson, 2011’den aktaran Körükmez, 2013, s. 73).

zayıflamasıyla orta sınıf ve üst sınıf hanelerdeki kadınların ev dışı iş piyasasına katılarak "kadın görevlerinin" ev içi hizmetçi kadınlara aktarılması ihtiyacı doğurmuştur. Yerli ev içi işçi kadınların sayısı ve görev (yatılı ya da uzun saatler çalışması) üstelenmesinin sınırlı olması, Türkiye'nin ucuz işgücüne ihtiyacını, özellikle ESB ülkelerinden gelen kadın göçmen işçiler karşılamıştı (Akalin, 2014; Erdoğan & Toksöz, 2013). Akalin'a göre, Türkiye'nin refah devleti politikalarının eksikliği yeni ortaya çıkmadı. Göçmen işçilerle "bakım açığını" kapatmaya çalışan devlet ve onun "fazla sorumluluk üstlenmemesi sonucu kurumsal bakım olanaklarının gelişmemesi, yaşlı, engelli ve çocuk bakımının yaygın olarak ailenin kadın üyeleri arasında paylaşılan karşılıksız hizmet biçiminde geliştirilmesine yol açmıştır" (a.e. 2014, s. 326). Şimdi sadece ailenin kadın üyeleri değil, o bakım ihtiyaçlarını kadın göçmen işçiler üzerinden ücretli olarak karşılamaktadırlar. Son senelerde "[hizmeti] satın alınan göçmen kadınların sayısı hızla artmaktadır" (Toksöz ve Ulutaş, 2011:173'ten aktaran Akalin, 2014, s. 326). Bu grup göçmen işçiler çelnoklar (bavulcular) gibi aynı şekilde Türkiye'ye pasaportlarını kullanarak turist vizesiyle ya da vize muafiyetiyle giriş yapıp pek çoğu çalışma izni olmadan çalışmaktadır. Türkiye ile ESB ülkeleri arasındaki vize anlaşmalara göre, ülkelere vizesiz girip kalma imkânı tanıyor (30/60/90 gün). Yani ESB ülkelerin vatandaşları giriş yaptıktan sonra sınırlandırılmış süre içerisinde vize ya da ikamete başvurmadan Türkiye'de kalabiliyorlardı. 2012 yılına kadar göçmenler o sürenin bitişinden önce Türkiye'den çıkıp aynı günde giriş yaparak süre hakkını yenileyebiliyorlardı. Bazı göçmen işçiler izin verilen süreleri aşarak kalmaya devam ederlerdi. Türkiye, "düzensiz" göçmen istihdamını engellemek için bu "giriş-çıkış" formülüne son vermeye çalışmıştır. "Kadınların kısa süreli turist vizeleriyle giriş çıkış yapmaları,

mekik göç ya da döngüsel göç sürecine dahil olduklarını göstermektedir” (a.e. 2014, s. 326). Türkiye’de ev içi işler ve bakım sektöründe çalışan göçmen işçiler üzerinde mevcut literatür ve raporların ortak sonuçlarından bahsedecek olursak, cinsiyete dayalı, enformel, dışlayıcı/ayırıcı, güvencesiz ve sömürücü niteliklerini taşıyan bir sektör olduğundan bahsetmektedir. Ev içi hizmetleri ve bakım sektörlerinin yanı sıra 1980-1990 yıllarında başlayan ve araştırmacıların ilgisini çeken bavul ticareti olmuştur. Bavul ticareti Türkiye’nin sadece göç resmini etkilemesiyle kısıtlı kalmamakta, aynı zamanda Türkiye’nin ekonomisine büyük katkı sağlamıştır. Aşağıdaki paragraf bavul ticareti üzerine yazılmıştır.

3.5. Bavul ticareti

Türkiye’de özellikle 1990’larda çok belirgin bir özelliği taşıyan mekik göçü başlamıştı. Demir Perdenin kalkmasıyla ve Türkiye’de vizesiz ya da kolaylaştırılmış vize anlaşmaları sonucunda başlayan bavul ticareti (mekik ticareti; rusça çelnoçniy biznes) İstanbul’un Beyazıt ve Aksaray arasındaki Laleli semtinde yer almaktadır. Özellikle, bavul ticareti daha çok ESB ülkelerinden gelen kadınlar tarafından yürütülüp, sadece ticaret değil, sosyal ağlar ve Türkiye vatandaşlarıyla kurdukları bireysel ve duygusal ilişkiler üzerine Deniz Yüksek (2003; 2004) ve Alexia Bloch (2003, 2011b, 2011a, 2017) araştırma yapmıştı. Bavul ticaretinin belirgin özelliklerinden birisi kısa süreli olmasıdır. Türkiye’ye vizesiz ya da kolaylaştırılmış giriş yollarıyla turist olarak giren ESB ülkelerinden çelnokların (bavulcular) toptan mal satın almak için ziyareti yaklaşık bir hafta sürmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü ve Devlet Planlama Teşkilatının verilerine göre, 1990’ların ortalarında yılda 10 milyar dolara yaklaştığı tahmin edilen bavul ticaretinin, aslında “kayıt dışı” olması ilgi çekmektedir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1997’ten aktaran H. D.

Yükseker, 2003, s. 15). Sadece bu kadınların ticaret yapmaları değil, onlar toptan satın aldıkları malın vergisiz bir şekilde Türkiye’den “yolcu beraberisi” olarak kendi ülkelerine dönüyorlardı. Bu ticaretin büyümesiyle Laleli ve Yenikapı semtlerinde kargo şirketleri açılıp, bavulcular uygun ücret karşılığında mağazalarda satın aldıkları ürünleri gönderiyorlardı. Ayrıca, bu çelnoklar resmi istatistiklerde ne ikamet eden ne de çalışan göçmen olarak sayılmayıp, giriş ve çıkış istatistiklerinde yer almaktaydılar. Çelnokların Türkiye’ye gelmeleri ve kısa süreliğine kalmaları daha çok hareketliliğin ve göçün arasında kalan bir fenomendir.

3.6. Kayıtdışılık/düzensizlik

Bu paragrafta, “kayıt dışı” göçün literatürde, politika bildirilerinde ve pek çok siyasetçi ya da devlet tarafından bir sorun olarak görüldüğü ve kriminalize edildiği sosyal ve siyasi bir fenomendir. Özellikle ABD’nin göç politikaları göçmenlerin asimilasyonu ve sınırların diğer tarafından gelen “istenmeyenler” ile mücadeleleri “kayıt dışı” ve “düzensiz” göçmenler üzerinde bir kamuoyu oluşturup gerçek eylemler yaratmıştı. “Kayıt dışı” ya da “düzensiz” göç üzerinde yapılan akademik araştırmalar daha çok ulus devlet tarafından “düzensiz” göçmenlere karşı kabul edilen yasal “mücadeleleri” değerlendirmeye meşguldü. Nicholas De Genova, “belgesiz göç, antropologlar tarafından yeterince ilgi görmeyen; demografi, siyaset çalışmaları ve kriminoloji disiplinlerinin koridorlarında kalmıştı” (N. P. De Genova, 2002, s. 421). “Düzensiz” göçe bağlı terminolojiye gömülü olan kavramsal problemler, entelektüel ve nihayetinde politik yönelimin daha derin problemlerinin belirtisidir. De Genova, “düzensiz” göç üzerinde yapılmış araştırmaların küçük bir miktarı kişilerin günlük hayatlarını yansıtmak için derin betimleme, etnografya ya da diğer nesnel araştırma yöntemlerine başvurmuşlardı (a.e.). Fakat De Genova ve diğer araştırmacıların

vurguladıkları gibi, “düzensiz” göçmenler üzerinde çalışmanın ve kayıt dışılığı araştırmanın arasında bir fark var; “düzensiz” göçmenlerin hayatlarının yansımalarını yaparken etik, epistemolojik ve güvenlik açısından riskler sunup, bu kavramı göçmenler üzerinde doğallaştırma (naturalize) riski göstermektedir. Cecilia Menjivar, Nicholas De Genova ve Ruben Anderson gibi araştırmacılar “kayıt dışı” ya da “düzensiz” göçü üreten kanunlar ve siyaset olduğunu vurgulamaktadırlar (N. P. De Genova, 2002; Menjivar & Kanstroom, 2013; Andersson, 2014). Rodriguez’e göre (2002), “düzensiz” göç hakkında siyasi söylemlerin göçü ve göçmenlerin hayatını kısıtlayan yasalar şeklinde maddeleşmektedir ve haklı çıkarmaktadır. De Genova ve Menjivar, ABD’deki Latin Amerikalı göçmenler üzerinde araştırmalar yapmakta olup, çalışmalarında, 19. Yüzyılda, ABD’nin güney batısındaki tarım, demiryolları ve madencilik sektörlerinde yaygın olarak Meksikalı göçmenlerin istihdam edilmesiyle faaliyetlerine devam ediyorlardı. Bu şekilde Meksikalı göçmenler ulus sınırlarını rahat geçip resmi belgeleri olmadan çalışmaya teşvik edilmişti. Ayrıca, araştırmacılar ABD Sınır Devriyesinin (U.S. Border Patrol) 1924 yılında oluşmasından beri 1940 yılına kadar ABD Çalışma İdaresinin altında işletilmişti. Ve 1920’lerin sonunda Sınır Devriyesi ülkenin mevsimsel işgücü ihtiyaçlarına göre seçici yaptırımları uyguluyordu. Meksikalı göçmenlerin herhangi bir “ihlaline” karşı devlet onları sınır dışı ediyordu (N. De Genova, Menjivar, & Kanstroom, 2014, ss. 40-41). Fakat 1930’lardaki Dünya’yı etkileyen Büyük Bunalım döneminde Meksikalı göçmenlere sınır dışı edilebilirlik (deportability) söz konusuydu ve sadece “hak eden” Amerikalılara ait olduğu zannedilen iş olanakları ve ekonomik yardım, ABD’de doğan Meksika kökenli vatandaşları bu kaynaklardan devlet yoksun bırakıyordu. Bunun tersine De Genova anlattığı gibi, ABD’nin İkinci Dünya Savaşına katılması,

ülkede işgücü kıtlığı oluşturmuştu. Devlet 1930'lardaki politikaların tersine Meksika'dan Bracero programı vasıtasıyla işgücü ithalatını gerçekleştirmişti (a.e.). Fakat bazı işverenler bu programa dahil olan göçmen işçileri çalıştırmayıp, "kayıt dışı" göçmen işçileri çalıştırıp yasal prosedürün gereksinimlerden kurtulmak istemişlerdir. Araştırmacılara göre, göçmenleri "legal" ve "illegal" ayrımı yapan yasal uygulamaların öne sürülmesi sadece yasal değil hem de kamuoyundaki söylemleri göçmen figürünün kontrol edilmesine ve filtrelenmesine yol açmaktadır. De Genova Michel Foucault'yu aktardığı gibi, "yasal bir yasağın varlığı çevresinde yasadışı uygulama alanı yaratır" (Foucault, 1979'te aktaran N. P. De Genova, 2002). Siyasi söylemlerden bahsedecek olursak, Rodriguez ve Paredes, bürokratlar ve devlet yapıları tarafından uygulanan ve göçmenleri gayri meşru hale getirmek (delegitimize) için "yasadışı yabancılar" ("illegal aliens"), bazen "kriminaller" gibi kavramları kullanarak göçmenlerin insanlığının bakıma ihtiyacını ve duygularını azaltan ve dolayısıyla ABD Sınır İcra Ajansı'nın ajanları tarafından hızlandırılmış bir şekilde tutuklama, idari gözetim ve sonunda sınır dışı etmelerini etkinleştirdiğinden bahsetmektedir. Son olarak, yasadışılık göç çalışmaları literatüründe göçmenlerin özünde olan özelliği değil, sosyal ve siyasi inşaların ve mücadelelerin göçmenlerin hayatlarını büyük ölçüde etkileyen bir üründür. ABD üzerinde yapılmış eleştirel araştırmalar dünyanın diğer bölgelerdeki benzer durumlara ışık tutabilmektedir.

3.7. Sonuç

Bu literatür taramasında sunulmuş akademik araştırmalar, göçmenliğin toplumsal cinsiyetle direk ilişkili olduğunu gösterdi. Özellikle, Küresel Güney'den gelen kadın göçmen işçiler, sadece menşe ülkelerinde değil ama varış ülkelerinde de

karşılaştıkları sorunlar ve engellerle mücadele etmektedirler. Sınıf, cinsiyet, ırk, yaş gibi özellikler göçmen işçilerin mücadelelerini de şekillendirir. Çeşitli akademik araştırmalar kadın göçmen işçilerin zor ve sömürücü iş koşullarında çalıştıklarını, "yasal" statüsünün olmadığı takdirde hayatının güvencesiz olduğunu göstermektedir. Göçmen ev içi işçilik ile ilgili son yirmi yılda akademik araştırmalar hızlı şekilde arttı. Diğer taraftan, özellikle Küresel Kuzey'deki ülkelerin ucuz işgücü ihtiyacını Küresel Güney'deki göçmen işgücüyle karşılamıştı. Aynı zamanda göçe ülke güvenliği lensinden bakılması, özellikle de "düzensiz" göçmenlerin bir tehdit olarak algılanmasıyla ilgili devlet tarafından uygulanan yasal yaptırımları sosyal bilimler araştırmacıları araştırıp eleştiriler sunmuştu. Yukarıda bahsedilmiş olan literatür, ABD'de çalışan Meksikalı göçmenlerin hayatlarını yasadışılığın ne kadar etkilediğini gösterdi. Yukarıdaki örnekler, dünyanın diğer ülkelerinde yaşayan göçmen işçilerin durumlarına ve mücadelelerine ışık tutacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARKA PLAN. TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI

Bu bölümde, araştırmanın konusuyla ilgili temel bilgileri ve istatistikleri paylaşacağım. Türkiye’nin uluslararası iş göçünü daha iyi anlayabilmek için, Türkiye’nin yasal çerçevesine bakmak faydalı olacaktır. Bu bölümde Türkiye’nin hem yasal çerçevesi hem de göç politikaları üzerinde literatür taraması ve yasaların analizi sunulacaktır.

4.1.Uluslararası göç

Birleşmiş Milletler istatistiklerinden yararlanarak dünyadaki göçmen nüfus miktarına bakılacak olursa 2010 yılında 220 milyon göçmen var iken, 2017 yılında göçmen nüfusu 258 milyona ulaşmıştır (United Nations, 2018); bu rakam dünya nüfusunun %3,7’ni oluşturmaktadır. En yüksek oranda göçmen nüfusuna sahip ülke Amerika Birleşik Devletleri olup (50 milyon) ardından Suudi Arabistan, Almanya ve Rusya Federasyonu dünya çapında büyük göçmen sayısına sahip ülkeler arasında yer almaktadırlar (United Nations, 2018).

Bilindiği üzere göç serbest ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 2016’da dünyadaki toplam mülteci ve sığınmacı sayısı 25,9 milyon olarak tahmin edilmiştir. Türkiye dünya çapında en büyük mülteci nüfusuna (3,5 milyondan fazla) ev sahipliği yapmakta olup, Türkiye’yi Ürdün (2,9 milyon), Filistin (2,2 milyon), Lübnan (1,6 milyon) ve Pakistan (1,4 milyon) takip etmektedir (UNHCR, 2017;

United Nations, 2018). Aslında, istatistiklere baktığımız zaman ve onları görselleştirdiğimizde, göç süreçleri daha çok bölgeler içinde gerçekleşmekte⁵.

Resim 4. 1: Nikola, Guy, & Bauer, 2014

Göçmen nüfusun cinsiyet dağılımı incelendiğinde uluslararası kadın göçmen sayısının erkek göçmen sayısına hemen hemen eşit olduğu görülür. 2000 yılında

⁵ Örneğin, aşağıdaki yuvarlak grafiğe baktığımız zaman, grafik on (10) coğrafi bölgeye bölünmüş olup, farklı renklere sahip olan her bir bölgeden (göç veren bölge) kalın ya da ince çizgiler çıkmaktadır ve grafikte diğer coğrafi bölgeye (hedef bölge) bağlanmaktadır.

toplam göçmen nüfusun içindeki kadın göçmen oranı %49 iken bu oran 2017’de %48’e düşmüştür.

4.2.Uluslararası iş göçü

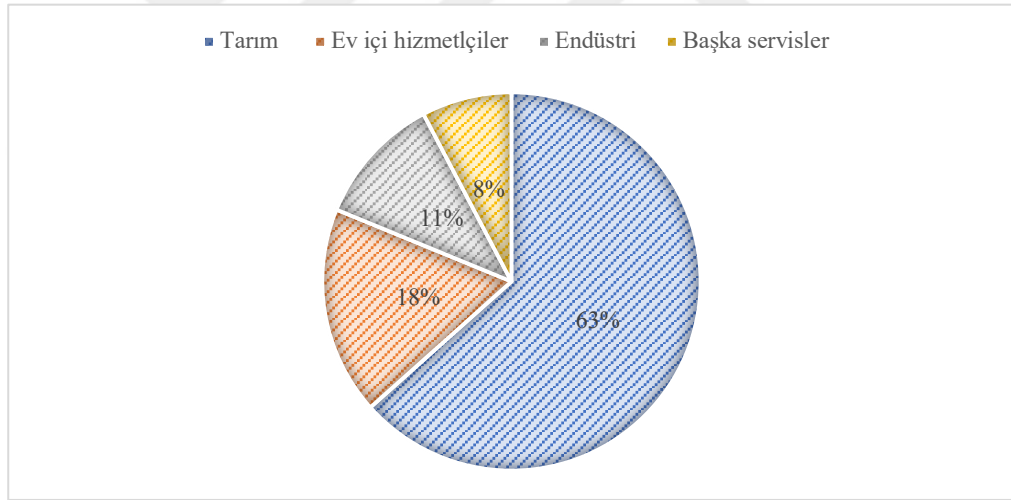
Uluslararası iş göçü, uluslararası göç kadar yaygın ve dünyanın bütün bölgelerini kapsamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) sayılarına göre, dünyada 258 milyon uluslararası göçmen arasında (%48,4 kadın), göçmen işçi sayısı 164 milyondur (15 yaştan büyük göçmen işçi – kadın: 68,1 milyon (%41,6), 95,7 milyon (%58,4). İnsanların uluslararası sınırları geçmesinin önemli sebeplerinden biri iş bulmak ve çalışmaktır. Ayrıca tarih boyunca uluslararası göçmen işçiler, kendi ve göç ettikleri ülkelerinin ekonomilerine büyük katkı sağlamışlardır. Uluslararası camia tarafından kabul edilmiş bir anlamı olmamasına rağmen, iş göçünün ana aktörleri göçmen işçilerdir. Uluslararası İş Örgütüne göre, göçmen işçiler, “... şu anda istihdam edilen veya işsiz olan ve şu anki ikamet ettikleri ülkede iş arayan uluslararası göçmenlerdir.” (International Labour Office vd., 2015, 2018).

Uluslararası göçmen işçilerin bölgelere göre dağılımına bakarsak; 2013 yılında Avrupa’da %33, Kuzey Amerika’da %24,7, Asya’da %14 ve Arap ülkelerinde %11,17 göçmen işçi vardı (Migration Portal, 2019). 2017 yılında ise bütün göçmen işçilerin %60,8’i üç bölgede yerleşmişlerdi: Kuzey Amerika’da (%23), Kuzey, Güney ve Batı Avrupa’da (%23,9) ve Arap ülkelerinde (%13,9). Göz ardı edilmeyecek göçmen işçi sayısı da (%5 fazla) Doğu Avrupa, Sahra Altı Afrika, Güney Doğu Asya ve Pasifik, Orta ve Batı Asya bölgelerinde çalışmaktadır. Son olarak, en düşük göçmen işçi sayısına sahip olan bölge (%1’den az) Kuzey Afrika’dır (International Labour Office vd., 2018).

	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam nüfus 15+	5,591	2,796	2,795
Göçmen nüfusu 15+	234.0	126.8	107.2
Göçmen olmayan nüfus 15+	5,357	2,670	2,688
Toplam işçiler	3,465	2,103	1,362
Göçmen işçiler	163.8	95.7	68.1
Göçmen olmayan işçiler	3,301	2,007	1,294

Tablo 4.1: Dünya Göçmen İşçilerin sayısı, 2017 (15 yaş üstü, milyon) (ILO)

Aşağıdaki grafikte (Şekil 4. 1) gösterildiği gibi uluslararası göçmen işçiler belli ekonomik sektörlerde çalışmaktadır.

Şekil 4. 1: Göçmen işçilerin küresel dağılımı, geniş ekonomik faaliyet alanına göre, 2013

2010 yılında ev içi hizmetliler üzerinde, İLO anlaşması kabul edildikten sonra (No. 189), ILO ilk kez ev içi hizmetliler üzerinde küresel ve bölgesel düzeyde sayısal değerlendirmeler yapmıştı. 2013 yılının değerlendirmelerine göre dünyada, 67,1 milyon ev içi hizmetli bulunmaktadır. Onların 11,5 milyonu ise uluslararası göçmen işçilerdi. Yaklaşık 8,5 milyon kişi (%73,4) ev içi hizmetçisi olarak çalışan göçmen

işçi kadınlardı. Genellikle, en çok Güney ve Doğu Asya ve Pasifik ülkelerde göçmen ev içi hizmetçisi çalışmaktadır. %22,1 Kuzey, Güney ve Batı Avrupa ile %19,0 Arap Ülkeleri takip etmektedir (a.e.).

Türkiye'nin uluslararası işgücü konusuna gelirsek, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası İş Örgütüne göre 4,9 milyon uluslararası göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenler Türkiye'nin toplam nüfusunun (80,7 milyon) %6'sını oluşturmaktadır. Dünyada uluslararası göçmen kadın sayısı, toplam göçmen sayısının %53 oluşturmaktadır. Ayrıca, %56,8 uluslararası göçmen (erkek göçmenler de dahil) 20-64 yaş aralığındadır (United Nations, 2017; Migration Data Portal, 2019). Ekonomik göçmen ve zorunlu göçmenler arasındaki fark gittikçe artmakta ve daha çok bulanıklaşmaktadır. Yani dünyada ekonomik eşitsizlikler, siyasi ve doğal afetler demografik değişimlerle beraber bir taraftan yaşlanan nüfus ve diğer taraftan genç nüfusun artışı emek göçüne katkıda bulunmaktadır (Migration Portal, 2019). Kısacası, göçmen işçi kavramının genel tanımı bir kişinin başka bir yere iş için göç etmesiyken, fakat bu kavram daha çok çeşitli bir grubu kapsamaktadır. Onlar; belirli projeler için grup halinde işe sözleşmeli alınan emek göçmenleri; genellikle belirsiz dönemler için istihdam edilen bireysel taşeron işçileri; birinci kademe, kısa vadeli görevlerde veya ortak girişimlerde yüksek vasıflı profesyonel, yönetsel ve teknik çalışanlar; mevsimlik işçiler, au pair⁶ çalışanları; memurlar, barda çalışan kızlar,

⁶ Au Pair; kelime anlamı ile anne yardımcılığıdır. Uluslararası kültürel değişim programıdır. Au Pair programında amaç; gençlerin farklı ülkelerdeki bir aile yanında kalarak, o ülkenin dilini ve kültürünü öğrenmesidir ("Au pair", 2019).

girişimcilerdir. Yukarıda bahsetmiş olduğum gibi, sadece iş için g edenler değil, diğer sebeplerden dolayı da g etmiş, fakat bulunduğu ülkenin iş piyasasına formel ya da enformel bir şekilde girebilmesi ve bununla birlikte uluslararası işgücünün parçası olması söz konusudur (Salt, 1992, s. 1078).

Aynı şekilde Türkiye’de de zorunlu nedenlerle yerinden edinmiş ya da kendi iradesiyle göç etmiş kişiler (sığınmacı ve mltecı), Türkiye’de bulunan vatansız kişiler, Türkiye’ye kısa süreli/geçici/kalıcı/dönemsel olarak gelen göçmenler çalışmaktadır. Eğer alışamıyorsa kendisinin ya da ailesinin finansal kaynaklarına başvurmak zorundadır. Yani “[g] ister gönüllü ister zorunlu olsun, hangi biçimi alırsa alsın ülkelerin işgücü piyasaları üzerine etkisi kaçınılmazdır” (Dedeoğlu, 2018). Bu süreçleri Türkiye devleti nasıl idare ettiğine ve uluslararası işgücünü nasıl yönettiğine bakabilmemiz için, g politikalarına başvurmamız gerekiyor.

4.3.Türkiye’nin G Politikaları

Yukarıdaki bölümlerde ve literatür taramasında gördüğümüz gibi, “düzensiz g ile kayıtdışı ekonomide yer alan işgücü yakından ilişkilidir” (Dündar, S.E. Tuba & zer, 2015, s. 15). Ulus devletlerin iş piyasasına girebilmek için önemli kriterlerden biri vatandaşlıktır. Dolayısıyla, vatandaşlığa sahip olmayan ve bürokratik engeller sebebiyle göçmen işçiler enformel sektörlerde yer bulabilmektedirler. Bir “yabancı” ya da girilecek olan ülkenin vatandaşı olmayan kişilerin girişine izin veren ya da girişini önleyen (lke sınırlarına kabul eden/kabul etmeyen) g politikaları ve yasal mevzuatlar mevcuttur. Pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye’nin de yabancıların ülkeye girişini ve ülkeden çıkışını, hem de uluslararası işgücünü yöneten bir yasal sistem mevcuttur.

Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hakkında daha önceki araştırmalar, Türkiye'deki yasal çerçevenin tutarlı bir karaktere sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Selmin Kaşka, 2006). Aslında Türkiye, özellikle de 1960'larda Almanya ile imzalamış olduğu anlaşmanın ve Türkiye'den Almanya'ya geçici işçi gönderilmesi çerçevesinde Türkiye göç veren ülke olarak tanımlanmıştı (İçduygu & Erder, 2014, s. 222). Fakat Türkiye'nin daha eski tarihine bakarsak, ülkenin karmaşık bir göç tarihine sahip olduğunu görebiliriz. Türkiye'de göç politikaları, "Erken Cumhuriyet Dönemi, 1940-1960 ve 1960 sonrası" olarak bölünmüştü. Ahmet İçduygu'ya göre, 2000'lerin öncesinde Türkiye'nin göç politikaları üç yasal sütun üzerinde durmaktadır. Cumhuriyet Kuruluşundan itibaren ve 1960'lara (hatta 1990'lara) kadar Türkiye'ye yönelik gerçekleşen dış göçler özel bir nitelik taşımaktadır; o dönemde kabul edilen İskan kanunlarının çerçevesinde dışarıdan "göçmen" olarak kabul edilenlerin temel özelliği "Türk harsı" (kültürü) olarak belirlenmişti (İçduygu & Erder, 2014, s. 175; İnan, 2016). Araştırmacılara göre, Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki dönemi din ile beraber, Türkiye'nin Türk kültürünün artması ve güçlendirilmesi "amacı ile dışarıdan, özellikle de Balkan topraklarından, Türk kökenli göçmen getirilmesi sistemli bir politika olarak uygulanmıştır"(İçduygu & Erder, 2014, s. 222; İnan, 2016, s. 30). 1960'lardan sonraki göçler daha çeşitlilik ve farklı yasal çerçevelerle uygulanmakta olup, aynı zamanda "çeşitli etnik ve dinsel kökenlere sahip, farklı amaçlarla gelen ve daha çok "yabancı" olarak nitelendirilen göçmen gruplarının akımlarına sahne olmuştur"(İçduygu & Erder, 2014, s. 222). Bu şekilde, Türkiye'ye, eski Osmanlı topraklarında ve Türk soyu/kültürüne bağı olan 1,6 milyondan fazla göçmen göç etmişti. Bu göç süreçlerin sonraki göç süreçleriyle arasında farklarından biri, Türk

soyuna bağı olan kişilerin “göçmen olarak adlandırılıp kabul edilmesi ve özellikle de 1980’lerden sonraki göçmen gruplarına “yabancı” kavramı uygulamasıydı.

Türkiye’nin göç politikaların diğeri bir önemli noktası, 1960-1980 yıllarında ülkenin işsizlik sorununu bir şekilde çözmek için, Türkiye, Almanya dahil olmak üzere, diğeri Batı Avrupa ülkelerine emek göçünü yönlendirmişti. 1980’lerden sonra, Türkiye’nin göç politikaları ve yasal yapısı değişmişti. Türkiye’nin coğrafi konumu, komşuluk yapan ülkelerin siyasi, ekonomik ve güvenlik gerçekliği ve “önemli deniz yollarına sahip olması Türkiye’yi sığınma ülkesi olarak” değerlendirilmesine neden olmuştur. Örneğin, 1980-1990’larda Afganistan, İran ve Irak gibi ülkelerde siyasi sarsıntılar binlerce insanın Türkiye’ye sığınmasını tetikledi ve Türkiye’ye komşu olan Batı ülkelerine geçiş yapmak isteyen göçmenler için Türkiye transit ülke olarak görülmüştü. Bu düşünce aynı şekilde devam etmektedir (İçduygu & Erder, 2014).

Aynı zamanda, 1990’larda Doğu Blok ülkelerinde kriz ve Sovyet Birliği’nin dağılması sonucunda milyonlarca insanın geçimini sağlamak için yurtdışında iş bulmak için göç etmeleri idi. Rusya başta olmak üzere, Moldova, Ukrayna, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan gibi ülkelere hem erkekler hem kadınlar Türkiye’ye turist vizeleriyle ya da vize muafiyetiyle girip Türkiye’nin iş piyasasının enformel sektörlerine katılmışlardı.

Son olarak, Suriye’de 2011 yılından şimdiye kadar devam eden iç savaş, kitlesel bir şekilde milyonlarca insanı yerinden etmişti. Bu zorunlu göçmenlerin bir kısmı Türkiye’de sığınmıştı. Son istatistiklere göre, Türkiye’de bulunan 3,6 milyon Suriyeli mülteci, Türkiye’nin göç resmini ve yasal çerçevesini büyük şekilde etkilemişti. Aşağıdaki paragrafta, araştırmanın konusuyla bağlantılı olan yasal çerçevelere bahsedeceğim.

4.4.Yasal çerçeve

Biz kağıtsız yaşayan insanlardan veya “yasadışılaştırılmış” insanlardan bahsediyoruz, “illegal yaşayanlardan” değil.

“Hiçbir insan illegal değildir, bunu bilmeniz gerekir. Bu kendi içinde bir çelişki arz eder. İnsanlar güzel veya daha güzel olabilirler. Onlar adil veya adaletsiz de olabilirler. Fakat illegal olmak da ne demek? Bir insan nasıl illegal olabilir?”

Elie Wiesel

Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hakkında daha önceki araştırmalar, Türkiye'deki yasal çerçevenin tutarlı bir karaktere sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Selmin Kaşka, 2006). Fakat son yirmi yılda Türkiye'nin “düzensiz” göçü ve iş göçünü önlemek, Türkiye'ye giriş yapan yabancıların kalış süreçlerini ya da çalışmalarını düzenlemek ve yönetmek için pek çok adım atılmıştı. Bu adımları sadece Türkiye'ye yönelik göç hareketleri başta olmak üzere, Türkiye'nin göç politikasını etkileyen ve teşvik eden Avrupa Birliği kabul süreciydi. Müzakere sürecinde gündemde olan konulardan birisi göç olup, AB'nin ileri sürdüğü göç politikalarına Türkiye'nin uyum sağlamasıydı. Türkiye'nin şimdi göç ve göçmen işçileriyle ilgili en önemli mevzuatlardan biri, 2013 tarihli ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) başta olmak üzere, yabancıların çalışmalarını yöneten ve yönlendiren 2016 tarihli ve 6735 no.lu Uluslararası İşgücü Kanunu'dur. Fakat bu mevzuatlar kabul edilmeden önce, başka mevzuatlar mevcuttu. 2013 tarihinden önce Türkiye, uluslararası göç ve uluslararası koruma gerçekliğine uyum sağlamak amacıyla eksik ve parçalı bir yapıda hem mevcut yasaları değiştirmiş olup hem de yeni yasal düzenlemeler yapmıştır. Türkiye'nin göçe ve göçmenlere

ilişkin yasal mevzuat temellerinden biri aşağıda paylaşılmıştır (İçduygu & Aksel, 2012, ss. 42-45):

- Pasaport Kanunu (Kanun 5682, 1950) - Bu kanun Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den ayrılışı düzenleyen kuralları belirtir. Yasadışı ülkeden ayrılma (Madde 33) ve yasadışı girişler (Madde 34) hakkında spesifik hükümler barındırır. Madde 36, kaçakçılık operasyonları ile ilgilidir ve insan ticareti için bir ile iki yıl arasında hapis cezası öngörür.
- Yabancıların Kalışları ve Seyahatlerine ilişkin Kanun (Kanun 5683, 1950) - Bu kanun Türkiye'de yaşayan yabancıların, çalışma ve ikamet izinleri gibi (Madde 15) haklarını ve sorumluluklarını belirtir, aynı zamanda sığınmacılara ilişkin kuralları da içerir (Madde 17)
- Yabancıların Çalışma İzinleri hakkında Kanun (Kanun No. 4817; tarih 27 Şubat 2003 - Bu yeni kanun, düzensiz göç ve düzensiz göçün istihdam sonuçlarına ilişkin olarak mevzuatta kayda değer bir değişikliktir. TBMM, izinlerin idaresinin tek bir makamda odaklanmasını, yabancıların belgelerini Türkiye'de daha kolayca alabilmeleri için onaylamıştır. Kanun, Türkiye'deki çalışma izni kazanımı sürecinin başta AB'ninkiler olmak üzere uluslararası standartlara uygun olmasını amaçlar (İçduygu & Aksel, 2012, ss. 42-45).

1 Şubat 2012 tarihinde 5683 no.lu Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'da yapılan değişiklikler ile Türkiye, esnek vize politikasını ve 2012 yılı Şubat 1 tarihine kadar uygulamış olduğu sistemi, göçmenlerin turist vizeleriyle ya da vize muafiyeti anlaşmasıyla girip ülkede 90 güne kadar kalabilme hakkı tanıyordu. Bu uygulamaya göre, 90 gün sona erdiğini zaman, göçmenlerin Türkiye'den çıkış yapıp ve tekrardan giriş yaparak yine 90 gün kalabiliyorlardı. Bu şekilde pek çok göçmen işçi Türkiye'de ikamet hakkını tekrardan elde edip çalışmaya devam edebiliyorlardı. Bu düzenlemeler en çok 1990'larda başlayan ve şimdiye kadar devam eden ESB ülkelerinden gelen göçmenleri etkilemişti ve etkilemeye devam etmektedir. Fakat, 1 Şubat 2012 tarihinde 5683 no.lu “Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'da yapılan değişiklik, turistik vizeyle ya da vize muafiyetiyle giriş yapan yabancıların her 180 günde 90 gün kalabilme hakkını tanıyor. Yani bu yeni düzenlemeyle, 90 gün

sonunda yabancıların çıkış yapmalarını zorunlu kılıp tekrar girebilmeleri için en az 90 gün geçmesini öngörüyor ya da yabancıların ikamet iznine başvurmaları gerekiyordu. Peki, Türkiye’ye gelmek isteyen göçmenleri yeni uygulama ne şekilde etkilediğini, değişikliklerin yapıldığı tarih itibariyle yedi sene geçmiş olup, uygulamanın etkisini görebilmekteyiz.

Fakat Türkiye’de özellikle de enformel sektörlerle kısıtlı olmayıp, pek çok sektörün, göçmen işçilerine çalışma izni almama “geleneği” devam etmektedir. Örneğin, 5683 no.lu “Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’a değişiklikler yapılmadan önce, göçmen işçiler en azından Türkiye’de yasal şekilde kalabilmek için, Türkiye’den çıkış yapıp ve tekrar girip kalmalarını “yasallaştırıyorlardı”. Fakat değişiklikler yapıldıktan sonra, göçmenlerin bu imkânı olmaksızın, 90 günün sonunda Türkiye’den çıkış yaptıklarında 90 gün beklemeleri gerektiği için pek çok göçmen işçi Türkiye’de kalmaya karar veriyor. Özellikle de bakım ve ev içi hizmetlerin hassas ve güven gerektiren bir iş doğasından işverenler kısa süreli, yani 90 günlük işçi çalıştırmak istememektedir. Bu şekilde göçmen işçiler daha da çok güvencesiz ve 5683 no.lu yasada değişikliklere göre, vize veya vize muafiyet süresini aşmayan yabancılar idari para cezalarına tabi tutulup ve/veya Türkiye’ye yeniden girmesi yasaklanır. Yasaklar en az 3 ay, en fazla 5 yıl olup yabancıların aşmış olduğu süreye göre belirlenir.

Aynı zamanda 2003 yılında yürürlüğe giren 4817 no.lu Yabancıların Çalışma İzinlerini düzenleyen yasa, Türkiye’nin göçmen işçilerin çalışma şartlarını ve çerçevesini kapsamaktadır. Bu mevzuat ilk kez göçmen işçilerin istihdamını tek bir kurum tarafından yöneten tek merkezli bir yasadır. Önceden çalışma izinler farklı kurumlar tarafından veriliyordu. Bu yasa uyarınca yabancıların “kayıt dışı”

çalışmalarını önlemek ve izinsiz yabancı çalıştıran işverene ve işçiye para cezası uygulanmaktadır (Sermin Kaşka, 2006, s. 76). Bu bağlamda, Türkiye’de çalışmak isteyen yabancıların başvuruları iki şekilde yapılabiliyordu. Bir yabancıyı işe almak isteyen işveren Türkiye’nin yurtdışındaki temsilciliklerine müracaat edip veya Türkiye’de oturma izni olan yabancılar direk Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurabiliyorlardı. Çalışma iznini alan yabancılar, 5683 no.lu Yabancıların Kalışları ve Seyahatlerine ilişkin Kanun’a göre, aynı zamanda, Türkiye’de çalışabilmek için, ikinci bir prosedürden geçerek İçişler Bakanlığı’na çalışma amaçlı ikamet tezkeresine başvurmaları gerekiyordu. Bu yasa kapsamında dört tür çalışma izni belirlenmişti; süreli, süresiz, bağımsız ve istisnai çalışma izni. Sadece Türkiye’nin değil, pek çok Batı ülkelerin “profesyonel işçi” ve yatırımcı göçmen alımına yönelik politikalar artmaktadır. Bu yasa ve uluslararası işgücü istihdam politikaları daha çok kalifiye göçmen işçilere odaklanmasına rağmen, ev içi işlerde çalışacak yabancıların istihdamını ve şartlarını da kapsamıştır. Yasanın, Türkiye’de çalışmak isteyen yabancıların sosyal güvenliğini sağlamak aynı zamanda “kayıt dışı” çalışmadan kaynaklanabilen sömürücü ve güvensiz şartlardan işçileri korumak için tasarladığını ve “göçmen işçilere çalışma izni alabilme yolunu açtığı doğrudur” (Kirişçi, 2008’ten aktaran Üstübcü, t.y., s. 7). Fakat akademik araştırmalar ve raporlara göre, görüşmelerde özellikle de düşük ücretli hizmet sektöründe çalışan göçmen işçilerin bürokratik ve birkaç seviyeli başvuru süreci ve inisiyatif tamamen işverene bağlı olması nedeniyle, işverene “ek yükümlük ve masraflar” eklendiği için, bu yasanın, özellikle de hizmet sektöründe çalışan göçmen işçilerin çalışma koşullarında etki yaratması muhtemel değildir. Ev içi hizmetleri için yabancı uyruklu bir işçi çalıştırabilmek için, işverenler belli şartlara uymaları gerekiyordu. Örneğin,

Türkiye'nin 2013 yılından itibaren göç ve göçmen işçiler ile ilişkin iki büyük değişiklik yapılmıştı. Birinci, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilip 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmişti. YUKK'den bahsedecek olursak, göçe ve uluslararası korumaya ilişkin yeni yasal ve kurumsal çerçeveleri sundu. AB'ye müzakereler çerçevesinde, Türkiye'nin göç ve iltica sisteminin AB standartlarına göre uyum sağlama adımları olarak değerlendirilmiştir (Elitok, 2013). Bu kapsamda YUKK iltica sistemini ve koruma türlerini belirlemekle beraber, yabancıların ülkeye girişini, ikametini ve çıkışını da düzenlemektedir. Bu süreçler önceden Emniyet Müdürlüğü tarafından düzenlenmekteydi. YUKK'nin yürürlüğe girmesiyle sivil kuruma devredilmişti. YUKK kapsamında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Araştırma konusuyla ilgili hususlardan bahsedecek olursak, vize ya da vize muafiyetiyle izin verilen süre ve şartları konusunda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Yani "her 180 günde 90 gün" uygulaması değişmedi. Fakat ikamete başvuru şartlarının 90 günden fazla kalacak olan yabancılara giriş gününden itibaren 30 güne kadar başvurma yükümlüğü 90 güne yükseltilmiştir. Ayrıca, göçmen işçilerin çalışma izinleri ikamet izni yerine geçiyor olması⁷, pek çok göçmen işçinin zaten zor bürokratik basamaklardan geçmesini gerektiren bir sistemin bir basamağının kaldırılması pozitif bir düzenleme olmuştur. Diğer iki uygulama, süreli çalışma izinlerinin ilk başvuruda

⁷ 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanununa göre verilen çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti, 6458 sayılı Kanunun 27 nci maddesi uyarınca ikamet izni yerine geçer. Ancak, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Şartlı Mülteci ve Geçici Koruma statüsünde bulunan yabancılara düzenlenen çalışma izinleri ikamet izni yerine geçmez (T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, t.y.)

maksimum süresi 1 yıl olarak belirlenmiştir ve çalışma izni olmadan çalışan göçmenler tespit edildiği zaman idari para cezasına tabi tutulmakla beraber sınır dışı edilmektedir.

İkinci düzenleme ise 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK) 13 Ağustos 2016 tarih ve 29800 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girdi. UİK ile 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. UİK'nin "amacı uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları, uluslararası işgücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenlemektir" (Resmî Gazete, 2016). 6735 sayılı kanun kapsamında, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı⁸ tarafından başvurular değerlendirilmekte olup, ret ya da pozitif sonuçlandırmaktadır. Bu yasa önceki yasaya göre de nitelikli, üst kademeli profesyonellerin göçünü teşvik etmek, "düzensiz" göçmen işçiliği önlemek amacıyla düzenlenmişti. UİK'nin kapsamı aşağıda paylaşılmaktadır:

MADDE 2 – (1) Bu Kanun; Türkiye’de çalışmak için başvuruda bulunan veya çalışan, bir işveren yanında mesleki eğitim görmek üzere başvuruda bulunan veya görmekte olan, staj yapmak üzere başvuruda bulunan veya staj yapan yabancılar ile Türkiye’de geçici nitelikte hizmet sunumu amacıyla bulunan sınırötesi hizmet sunucusu yabancıları ve yabancı çalıştıran veya çalıştırmak üzere başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişileri kapsar.
(2) Çalışma izni almaktan muaf tutulan yabancıların iş ve işlemleri bu Kanun hükümlerine göre yürütülür.

⁸ 2018 yılında kadar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından gerçekleştiriliyordu. 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birleştirilmişti. Şu anki ismi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır.

(3) Bu Kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalar ile uluslararası sözleşme hükümleri saklıdır. (T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, t.y.)

UİK'ye göre Türkiye'de çalışmak isteyen ya da çalışmakta olan yabancıların yasal statülerini, çalışma izni muafiyetleri, çalışma izni başvurusu ve onun değerlendirilmesi, çalışma izni türleri, işverenin yükümlükleri, yüksek eğitim kurumlarında ve mesleki yeterlilik gerektiren sağlık ve eğitim hizmetlerinde ön izin şartı, çalışma izni başvurusunun reddi, profesyonel işçilerin gelmesini teşvik eden Turkuaz Kart uygulamasını kapsamaktadır.

4.5. Sonuç

Bu bölüm, uluslararası iş göçüne ilişkin sayıları ve göçmenlerin sektörlere dağılımını sunup, Türkiye'nin göç politikalarını ve farklı dönemlerde Türkiye'nin yasal uygulamalarından bahsederek, Türkiye'nin yabancılara çalışma izni mevzuatlarına bakmıştı. Sonraki bölümler, araştırmanın odağı olan Kırgızistanlı kadın göçmen işçiler ile derinlemesine görüşmeler sonucu yapılan analizler ve elde edilen bulgulardan oluşacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KIRGIZİSTAN'IN GÖÇ ÇERÇEVESİ

Bu bölüm, Kırgızistanlı kadınların göç deneyimlerini ve Türkiye'deki göç statüsünü nasıl etkilediğini sorunsallaştıracak olan 7. Bölüm'deki analizlerimin aşamasını belirlemektedir. Bu amaçla, bu bölümün ikinci kısmında, Kırgızistan'dan son 20 yılda gerçekleşen göçün arka planı hakkında genel bir bakış sunacağım. Son olarak, bu bölümün kilit noktalarını özetleyerek bitireceğim. Bu bölüm, daha sonraki bölümlerde dahil ettiğim hikayeler için önemli bir bağlamsal arka plan sunmaktadır.

5.1. Kırgızistan'dan yurtdışı göçün arka planı ve bağlamı

Kırgızistan, Orta Asya da, kuzeyde Kazakistan, batıda Özbekistan, güneyde Tacikistan ve doğuda Çin ile sınırlarını paylaşan ve 6,2 milyon nüfusa sahip olan bir ülkedir. 1800'lerden bu yana, şu anki Kırgızistan'ın bulunduğu topraklar, Rusya İmparatorluğu'nun, yerel halkın kaynaklarını işgaline ve kolonileşmesine, işgal edilen toprakları doldurmak için Rus ve Ukraynalı çiftçilerin yerleştirilmesine şahit olmuştu. Son damla olarak, 1916'da yerel halk 19-43 yaşındaki erkeklerin Birinci Dünya Savaşı'nın geri planındaki çalışmaları için seferberlik kararına karşı hoşnutsuzluk ve ayaklanma gösterdi. Bununla birlikte, Rus İmparatorluğun gücüne dayanamayan yerel halk, yüksek dağlardan Çin'e kaçmak zorunda kalmıştı. Bu zorunlu göçün sonucunda 100 bin kişi öldü. 1936-1991 yılları arasında Kırgızistan Sovyetler Birliği'nin bir parçası olup, önceki dönemlerde karşılaşmış olduğu göç deneyimleri tekrardan yaşamıştı. Sovyetlerin ekonomik ve siyasi politikaları sonucu, bazı aileler uzak bölgelere zorla sürgün edilmişti.

İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyetlerin egemenliğinde olan cumhuriyetlere aktif olarak yatırım yapılması, fabrikalar açılması için nitelikli işçilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu süreçte cumhuriyetlere Sovyetlerin değişik

bölgelerinden gönüllü göçler başlamıştır. İnsanlar sanayide, bilimde, sağlık hizmetlerinde ve ulusal ekonominin diğer sektörlerinde çalışmak için Kırgızistan'a gitmişti. Kırgızistan'ın Sovyetler sonrası göç tarihi “ihtiyaç nedenli” bir göç olarak tanımlanabilir. İlk aşama, 1990'dan 1994'e kadar olan dönemi kapsar. İkinci aşama - 1995'ten 1999'a kadar olan süre ve üçüncü aşama ise 2000 den başlayıp halen devam etmekte olan emek göçü olarak nitelendirilen süredir. Kırgızistan'ın dışa yönelik göçünün günümüzdeki tarihi, Kırgızistan'ın köklü bir sebebi olan ekonomik ve politik istikrarsızlıkların birikimi olarak değerlendirilebilir.

Göçün ilk aşaması (1990-1994) Rus nüfusunun Kırgızistan'dan ayrılmasıydı. Kırgızistan'ın bağımsızlığının ilk dönemlerinde, Rus nüfusu, tamamen alışılmaz bir ulusal azınlık konumuna düştüğünü hissetmişti. Doğal olarak, Rus nüfusunun öz bilincinin belirgin biçimde dezavantajlı olduğu ortaya çıktı. Çünkü SSCB'nin oluşumundaki Rusların tarihsel rolleri nedeniyle Rus dili ve Rus kültürü bütünleştirici bir rol alması bağımsız cumhuriyetlerde artık fazla önem taşııyordu. 1989 nüfus sayımına göre, Kırgızistan'da 916,5 bin Rus yaşıyordu (% 21.4). Benzer durumda, Rusçayı anadili olarak gören başka milletlerden insanlar vardı (Beyaz Ruslar, Ukraynalılar). 1990-1994 yıllarında 472.711 kişi Kırgızistan'dan ayrıldı. Bunların çoğunu Ruslar oluşturuyordu. İkinci aşama (1995-1999), geçici emek göçüyle nitelendirilmişti. Maaşların geç ödenmesi, işsizlik, kötü iş koşulları birçok kişiyi geçici olarak göç etmeye, bavul ticareti gibi stratejilere yönelmeye zorlamıştı. Başta kadınlar olmak üzere pek çok insan, Kırgızistan'ın Dordoi gibi pazarlarında satmak için Çin'den ve Türkiye'den toptan mal satın almak için bu ülkelere seyahat etmeye başlamışlardı. Ancak Kırgızistan'dan emek göçünün akışı Rusya ve Kazakistan'a yönelmişti. Bu göç günümüzde halen devam etmektedir. Kırgızistanlıların Rusya'daki ana faaliyet alanları ticaret, inşaat, nakliye ve konut onarımı iken, Kazakistan'da göçmen işçiler tütün, meyve ve sebze tarlalarında

çalışmaktadırlar. O dönemde 52.728 kişi göç etti. Göçün üçüncü aşaması, varış ülkelerin çeşitlendirilmesi ile karakterize edilebilir. Telekomünikasyon teknolojilerinin gelişmesi, uçak biletlerin daha uygun olması ve hedef ülkelerdeki sosyal göçmenler / diaspora ağlarının kurulması, Kırgızistanlıların Rusya ve Kazakistan dahil olmak üzere ABD, Çin, Güney Kore, BAE, İtalya, Almanya ve Türkiye gibi ülkelere göçünü artırdı. Bununla beraber, iş bulan sertifikalı ve sertifikasız şirketlerin artması da göçmenlerin sayısını arttırdı. Devletlerin yetersiz kontrolü, bazı şirketlerin, göçü yasadışı işlerde ve göçmenlere karşı sömürücü eylemleri içeren kazançlı endüstri olarak görülmüştü (zorla çalıştırılma ve seks kaçakçılığı).

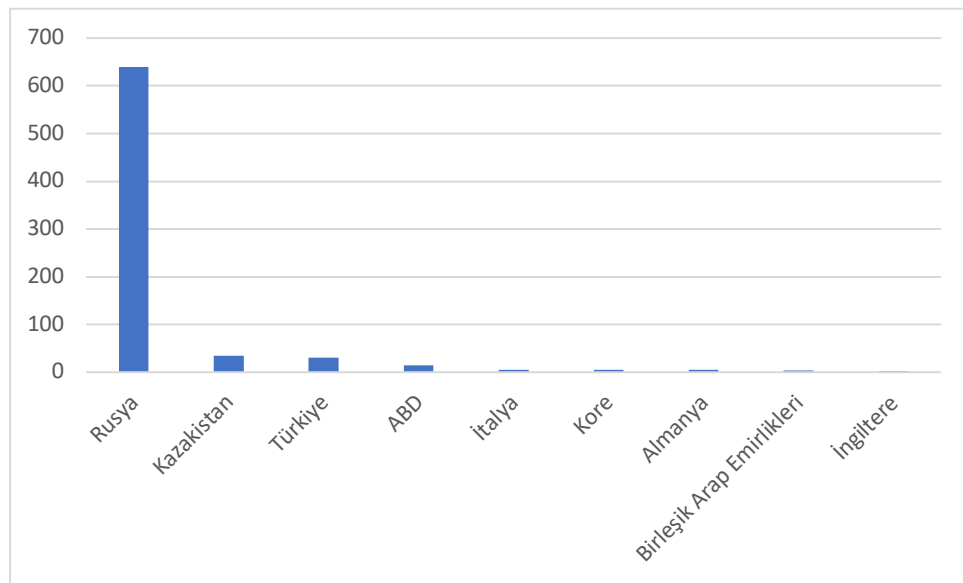
Yurtdışında Kırgızistanlı göçmenlerin sayısı ile ilgili çeşitli veriler var. Fakat bazı göç veren ülkelerde olduğu gibi, belgesiz göçün sayılarını belirlemek imkansızdır. Kırgızistan'da resmi istatistiklere göre, ülkenin toplam 6,2 milyonluk nüfusunun 2,5 milyonu ekonomik olarak aktif nüfus olduğunu belirtilmektedir. Ekonomik olarak aktif nüfusun dışında 174 bin kişi işsiz olarak kaydedilmişti (Kırgız Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi, t.y.). Kırgızistanlı göçmenler hakkında tahmini sayılar bir kaynaktan diğerine değişmektedir. Aslında bu göçün çerçevesi ve gerçekleşme şekli kaynağından kaynaklanmaktadır. Ergeshbayev, Kırgızistan'dan emek göçünün ani, "düzensiz" ve gayri resmi olarak gerçekleştiğinden bahsetmektedir (Ergeshbayev, Yeshenova, & Muratova, 2016). Devlet Göç Ajansı'nın istatistiklerine göre, Kırgızistan'dan yurtdışında çalışan 800.000'den fazla göçmen işçi var. Bunların çoğunluğu (640.000) Rusya ve Kazakistan'da (35.000) çalışmaktadır. Aşağıdaki ülkeler de Kırgızistanlı binlerce kişi için cazip yerler haline geldi. Örneğin, Türkiye'de 30.000'den fazla, Güney Kore'de 14.000'den fazla, Avrupa ve ABD'de 20.000'den fazla göçmen bulunuyor (Şekil 6.6.) (National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic, t.y.). Göç, 6,2 milyon nüfusuna sahip

olan bir ülke için bu kadar yaygın bir fenomen olmasına rağmen, yalnızca son beş yılda Orta Asya işçi göçmenlerinin bir numaralı hedefi haline gelen Rusya, Kırgızistan ile birlikte göçmenlerin çalışma ve ikamet koşullarını iyileştirmek için anlaşmalar imzalamıştı (Ergheshbayev, Yeshenova ve Muratova, 2016). Kırgızistanlı göçmen işçiler için, göçmenlik hakları ve sosyal güvenlik hem Kırgızistan hem de hedef ülkeler için bir öncelik olmamıştır. Bununla birlikte, işçi göçmenlerin havaleleri ülkedeki sosyo-ekonomik sorunlara yönelik tek çözüm olarak görülmektedir ve insanların devlete yönelik huzursuzluğuna (Cooşbekova, 2012) karşı önleyici bir önlem olarak değerlendirilmektedir. Yani Kırgızistan'da iş bulamayan ya da düşük maaşların yüzünden göç eden vatandaşların ülkede bulunmamasıyla ve havaleleriyle ülkedeki gerginliği ve siyasi memnuniyetsizliği azaltmak için bir çözüm olarak görülmüştür. Bu nedenle, göçün boyutu ve etkisi, özellikle bu insanların her ay ailelerine gönderdikleri paralara bakarsak çok büyük. 2018'de Kırgızistanlı göçmenler, 2 milyar 685,3 milyon ABD Doları (GSYH'nin % 33,6'sı) olarak 2017'ye kıyasla 203,1 milyon dolar daha fazla para göndermiştir (Кудрявцева, 2019).

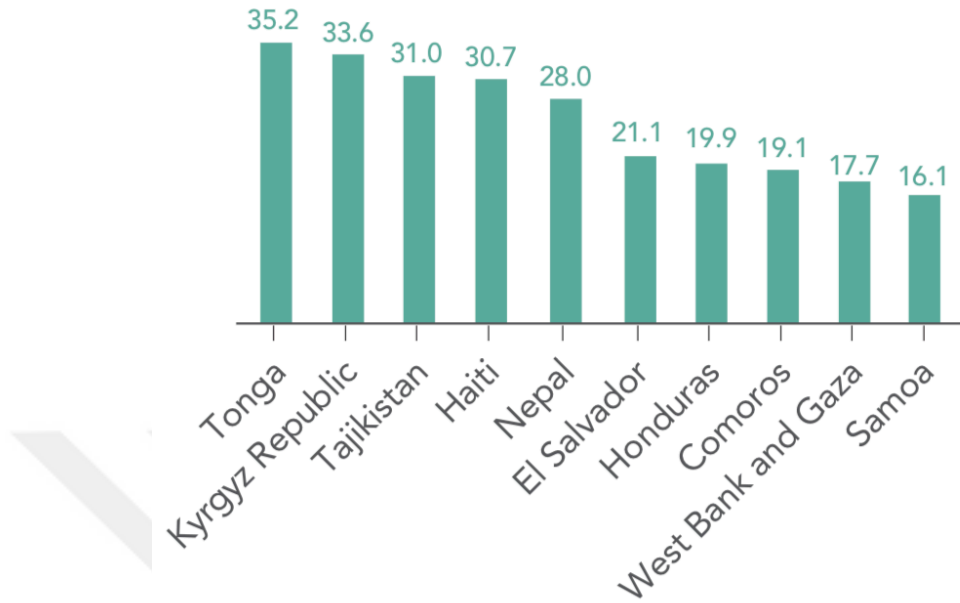
Dünya Bankası'nın verilerine göre, resmi olarak düşük ve orta gelirli ülkelere havaleler 2016'da 429 milyar doların üzerindeyken, yüzde 8,5 artışla 2017'de 466 milyar dolara ulaştığını tahmin ediyor. Yüksek gelirli ülkelere gelen akışları içeren küresel havaleleri, 2016 yılında 573 milyar dolar olmuştu ve 2017'de %7'ye artarak 613 milyar dolara ulaştı (World Bank, 2018). En yüksek havaleleri alan ülkeler Hindistan (69 milyar dolar) başta olmak üzere, onu Çin (64 milyar dolar), Filipinler (33 milyar dolar), Meksika (31 milyar dolar), Nijerya (22 milyar dolar) ve Mısır (20 milyar dolar) takip ederken, Kırgızistan'ın gayri safi yurtiçi hasılanının yüzdesine göre, Kırgızistan ikinci sırada yer almaktadır. Geçmiş yıllarda ilk sıradaydı. Yani bu Kırgızistan'ın sadece ülke olarak değil, ailelerine yapılan havalelere bağlı olmasını

ve aynı zamanda bu havalelerin küresel ekonomiye, petrol fiyatlarına ve döviz kurlarına bağlı olmasını belirtmek gerekir. Bu gelirler, ailelerin günlük giderlerini karşılayarak mutlak yoksulluk sınırını azaltırken, devlet tarafından karşılanması gereken göçmenlerin ailelerine sosyal ve işsizlik yardımları ihtiyacını azaltmaktadır. Göçmenlerin geri dönüşleri üzerine yapılan araştırmalar, göçmenler yalnızca finansal kaynaklarla değil, yurtdışında çalışırken edindikleri sosyal sermaye ve becerilerle gelmektedirler (Ergheshbayev, Yeshenova ve Muratova, 2016).

Bununla birlikte, Emil Nasritdinov'un ve başka araştırmacıların bahsettikleri gibi (Parrenas, 2005; Nasritdinov & Schenkkan, 2012; R. Parreñas, 2015), beyin göçü (mesleki ve eğitilmiş nüfusun çıkışı) ve ailelerin yabancılaştırılması gibi göçün uzun vadeli olumsuz sonuçları da var. Sonuncusu, aile üyelerinin yokluğundan dolayı akrabalık / aile ilişkilerinin güçsüzleşmesi ya da kaybedilmesi aile yapısını ve toplumu tehdit etmektedir. Ayrıca, Kırgızistan'ın düşük ekonomisi büyük bir ölçüde yurtdışında çalışan vatandaşlarının havalelerine bağlı olması, bu durum nüfusun göçünü tetiklemeye ve artırmaya devam ediyor.

Şekil 5. 1:Kırgızistanlı göçmenlerin bulundukları ülkeler (binler)

Şekil 5. 2: Ülkelerin gayri safi yurtiçi hasılanının yüzdesine göre havaleler (milyon)
(World Bank, 2018)

Kırgızistan’da göç üzerinde yapılan akademik araştırmalar ekonomik ve makro analizlerle kısıtlı olup, Kırgızistanlı kadın göçmenlerin deneyimleri üzerinde bilgiler çok sınırlıdır. Kadın göçmenler hakkında bilgiler sosyal medyada çıkan haberler ve videolarla şekillenmektedir. Özellikle de 2012-2013 yıllarında Kırgız göçmen kadınların Rusya’daki korkunç durumları öğrenilmişti. Rusya’da yaşayan Kırgız erkekler tarafından Kırgız olmayan erkeklerle ilişkilendirilen Kırgız kadınlara karşı “avlanma” kampanyası başlatılmıştı. Kırgız erkekler Kırgız kadınları taciz ederek, şiddet uygulayarak ve bunları videoya çekip sosyal medya platformlarında paylaşarak kadınları ve onların vücutlarını kontrol etmek ve sözde düzenlemek için bu gibi eylemlerde bulunmuşlardı (Anna Alekseyeva, 2013). Bu olaylar zincir olarak, Kırgızistan’ın meclisinde kadınların yurtdışına çıkışını ve göçünü belli yaşa kadar engelleyerek yasallaştırma teklifleri söz konusu olmuştu. Bu gibi mevzular şiddeti

aynı olmasa da Kırgız kadınları kontrol etmek, onları "Kırgız geleneklerine" göre düzenlemek ya da yabancı etkenlerden korumak gibi eğilimler ve konuşmalarla karşılaşmışım. Buna karşı, bu araştırma Kırgızistanlı kadınların deneyimleri, onların aile ve ülke ekonomisine katkı sağlamaları üzerine bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

5.2. Sonuç

Bu bölüm araştırmanın konusu olan Kırgızistanlı göçmen işçi kadınların yurtdışında göç deneyimlerini anlamak için bir arka plan sunmuştu. Öncelikle, Kırgızistan'ın geçmişteki siyasi ve ekonomik düzeni ülkenin şimdiki göç süreçlerini etkilemektedir. Ayrıca Kırgızistan'ın nüfusu ekonomik sarsıntılara karşın göçü bir strateji olarak değerlendirmektedir. Ülkenin zayıf ekonomisi, göçmenlerin ve onların gönderdikleri havalelere bağlı kalmakta olup ülke bütçesinin büyük bir kısmını havaleler oluşturmaktadır. Göçün yaygın bir fenomen olmasına rağmen, Kırgızistanlı işçi göçmenlere karşı sosyal destekler yetersiz olup, bu durum içinde yeterli bir çalışma da yapılmamaktadır. Bununla beraber, akademik araştırmaların sadece makro araştırmalarla kısıtlı olup, göçmenlerin günlük deneyimleri, özellikle de kadın göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve ulaştıkları başarılar üzerinde materyaller eksiktir. Dolayısıyla, bu araştırma Kırgızistanlı göçmenlerin deneyimlerini ve göç sürecinde yaşadıkları sorunlar üzerine yapılan küçük bir değerlendirmedir.

ALTINCI BÖLÜM

6. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın esnasında ortaya çıkan bulgular paylaşılacaktır. Bu bulgular, katılan ve kendi hikayelerini paylaşan elli kadın göçmenin deneyimlerine, bilgilerine ve anlatılarına dayalıdır. Araştırmanın temel amacı, katılımcıların göç deneyimlerine ve kayıtdışılık bu deneyimlerini nasıl etkilediğine bakmaktadır. Daha iyi bir şekilde kadınların göç hikayelerini anlayabilmek için, aşağıdaki paragrafta kadın göçmen işçilerin Kırgızistan'da, göçmen işçi statüsüne girmeden önce yaşadıkları hayatlarına yer verilecektir. Bu bölümdeki başlıklar inşacı temellendirilmiş kuram yoluyla ortaya çıkan konulara yer verilecektir. Fakat o kısma girmeden önce ilk olarak kadınların yaş, medeni hali, eğitim, iş hayatı ve buna benzer konulardan bahsedeceğim.

6.1. Kadın göçmen işçilerin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri

Araştırmamın kapsamı bölümünde belirtmiş olduğum gibi, toplam elli (50) kadın göçmen işçi araştırmama katılıp, katılanların otuz altısı (36) görüşmeleri yaptığımız dönemde ev içi hizmeti sektöründe çalışıyordu ya da çalışma deneyimi vardı. Geriye kalan on dördü (14) ise mağazalarda satış asistanı olarak çalışıyordu. Her bir grubun katılımcı sayısı eşit olmadığı için net bir karşılaştırma yapılamasa da mağazalarda çalışan katılımcıların yaş ortalaması (25,1) ev içi hizmetlerde çalışan kadınlara (34,3) göre daha düşük olduğunu tespit ettim. İki gruptaki katılımcıların yaş ortalaması 31,3'tür. Ev içi hizmetlerinde çalışan kadınların en genci on sekiz (18) yaşındayken, en büyüğü elli dokuz (59) yaşındaydı. Görüşme yapılan kadın göçmen işçilerin arasında yer alan bir katılımcı yaşını paylaşmak istemedi. Mağazalarda çalışan kadın göçmen işçilerin yaşlarına baktığımız zaman, yaşları on altı ve kırk dört arasında olan katılımcılar ile görüşülmüştü. Daha detaylı tablo Ekler kısmında.

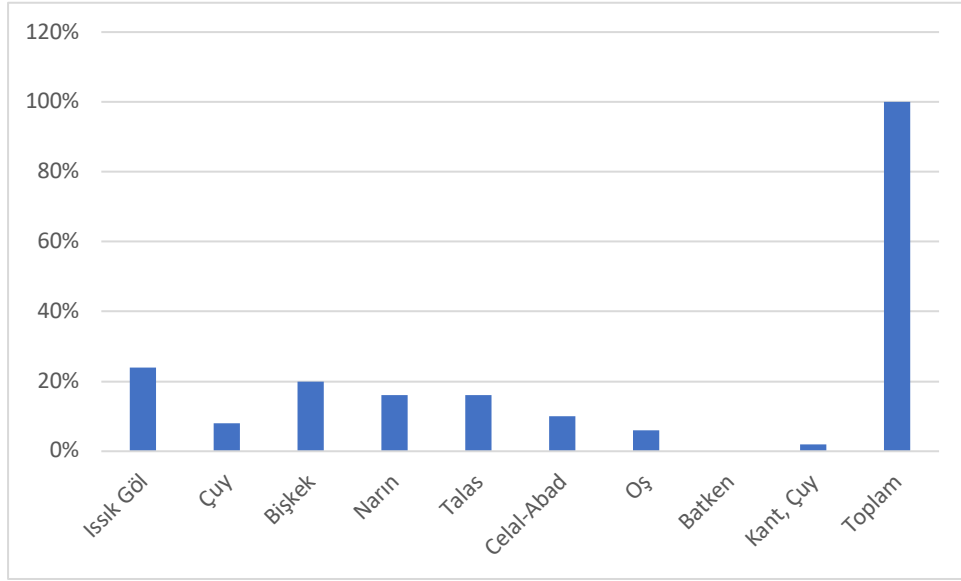

6.1.1. Memleketin Neresi?

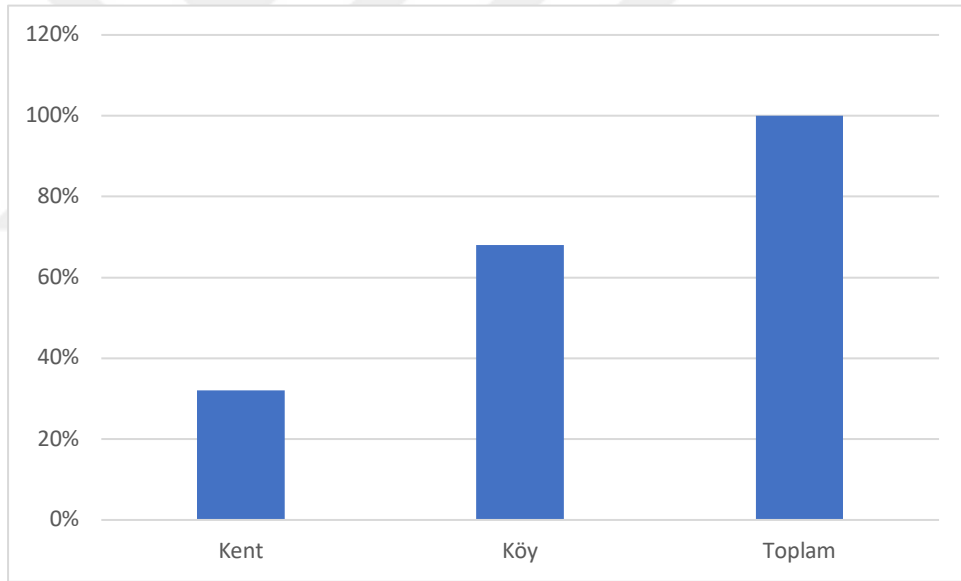
Türkiye’de yeni tanışan insanların bir birine nereli olduklarını sordukları gibi, Kırgızların da ilk sordukları soru “kayaktansın?” yani memleketin neresi demek. Araştırmaya katılan kadınların çoğu Kırgızistan’ın kuzeyindeki illerden (Issık-Göl, Çuy, Bişkek, Narın, Talas) gelmektedirler. Kırgızistan’ın özellikle de güney illerinde yaşayan halkın hem iç hem de dış göçün yaygın olmasına rağmen, Batken ilinden katılımcı bulunmadı. Bu da aslında bir yandan, katılımcıları bulma konusunda kar topu metodunu kullandığım için diğer yandan bu metotla bulduğum katılımcılar kendi köy, ilçe, ilden tanıdıklarıyla (akraba, arkadaş) beni tanıstırıyorlardı. Katılımcıların, on altısı kent, otuz dördü köyden gelmektedir. Ayrıca, katılımcıların kırk sekizi Kırgız kökenli, ikisi Özbek kökenlidir.

Issık Göl	12
Çuy	4
Bişkek	10
Narın	8
Talas	8
Celal-Abad	5
Oş	3
Batken	0
Kant, Çuy	1
Toplam	50

Tablo 6. 1: Katılımcıların Türkiye’ye göç etmeden yaşadıkları iller

Şekil 6. 1: Katılımcıların Türkiye'ye göç etmeden yaşadıkları iller (yüzde)

Şekil 6. 2: Katılımcıların Kırgızistan'da yerleşim yeri

Kent	16
Köy	34
Toplam	50

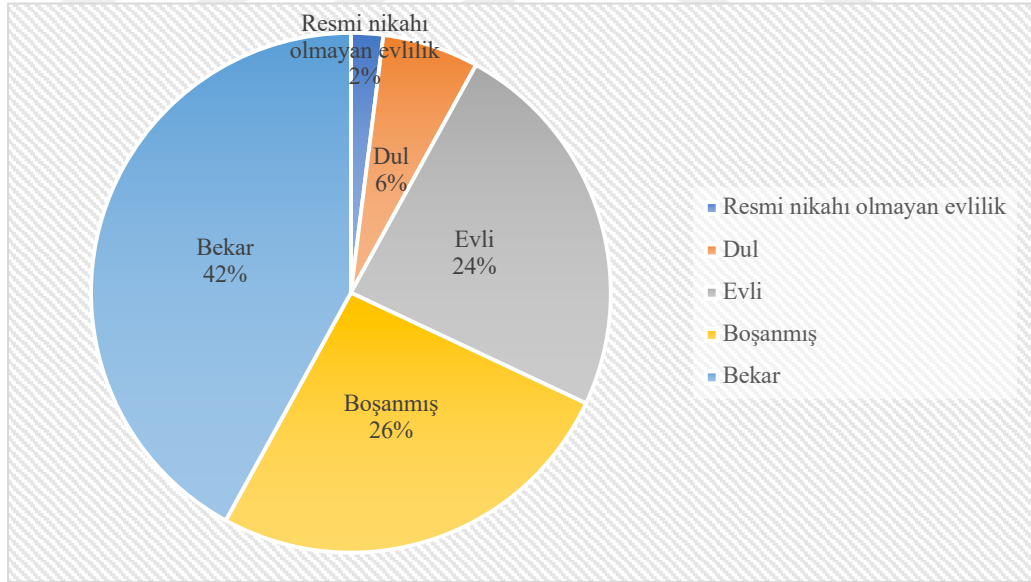
Tablo 6. 2: Katılımcıların Kırgızistan'da yaşadığı yerleşim yeri: köy/kent

6.1.2. Medeni Durum

Kadınların yirmi biri bekar, on üçü boşanmış, on ikisi evli, üç kadının eşi vefat etmiş ve bir kadının da resmi evliliği yoktur. Resmi olarak evli kadın oranı %24 iken, evli olmayan kadın sayısı katılımcıların %76'sını oluşturmaktadır. Toplam evli katılımcıların 2'si Türkiye'ye geldikten sonra Türkiye vatandaşlarıyla resmi olarak evlendi. Diğer bir katılımcı yeterli finansal kaynakları olmadığı için evliliğini resmileştirmemişti.

Bekar	21
Boşanmış	13
Evli	12
Resmi nikahı olmayan evlilik	1
Dul	3
Toplam	50

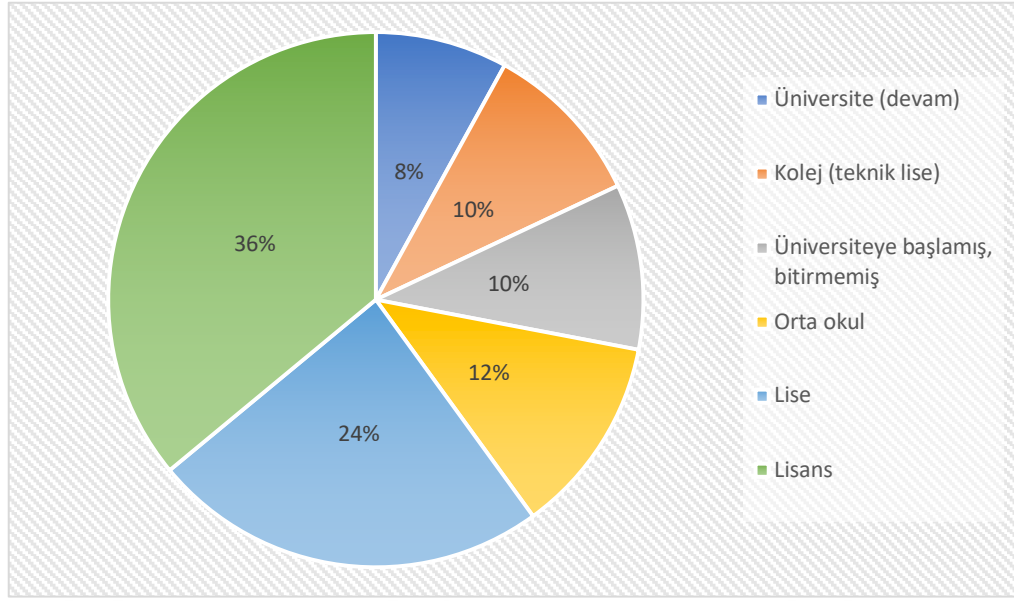
Tablo 6. 3: Katılımcıların medeni hali

Şekil 6. 3: Katılımcıların medeni durumu (yüzde)

6.1.3. Eğitim

Kırgızistan'da 2009 yılında yapılan en son nüfus sayımına ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'ne (UNESCO) göre, Kırgızistan'da okuryazarlık oranları on beş yaştan yirmi dört yaşına kadar hem kadınlar (%99,8) hem de erkekler (%99,7) için yüksektir. Toplam okuryazarlık oranı %99,8'dir (National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic, 2009; UNESCO Institute of Statistics, 2016). 1999 yılının verilerine göre okuryazarlık seviyesi %98,7'dir. Kırgızistan'da orta okul dahil dokuz yıllık eğitim zorunlu olup aşağıdaki grafikte gösterdiği gibi katılımcıların %36'sı lisans mezunudur ve %8,8'i üniversiteye devam etmektedir. Ayrıca, katılımcıların %12'si orta okul mezunu, %24 lise mezunu, %10 kolej (teknik/meslek lise) mezunu ve %10 üniversiteye başlamış olup bitirmemiş. ESB ülkelerinden gelen kadın göçmen işçiler üzerinde yapılmış araştırmalarda tespit edildiği gibi (Selmin Kaşka, 2006), Kırgızistanlı katılımcıların eğitim almış ve ev dışında çalışmış kadınların oranı yüksektir. Özellikle kendi ülkelerinde devlet ya da özel kurumlarda çalışıp Türkiye'de enformel sektörde ev içinde ya da satış elemanı olarak çalışıp vasıf kaybı yaşamaktadırlar.

Şekil 6. 4: Katılımcıların eğitim durumu

6.1.4. Kırgızistan'da hayatları

Kırgızistan'da 1990'lardaki siyasi, ekonomik ve sosyal değişimlerin etkileri hala devam etmektedir. O dönem vatandaşlar çeşitli adaptasyon ve hayatta kalma stratejileri kullanmışlardı. Örneğin kimi metal toplayıp Çine satıyordu, kimi kendi küçük marketini açıyor, bir kısmıda yurtdışında çalışmak için ülkesinden göç ediyordu. Özellikle kadınlar, tıpkı benim halam ya da babaannemin yaptıkları gibi bavul ticareti yapmak için Rusya ya da Türkiye'ye geliyorlardı. Aynı şekilde katılımcı göçmen işçi kadınlar da Türkiye'ye göç etmeden önce çeşitli işlerde çalışmışlardı. Kadınların %56'sı özel sektörde (restoran, kendi şirketi, market) ve %22'si devlet kurumlarında çalışıyordu (okul, hastane, devlet tiyatrosu, demir yolları). Katılımcıların %22'si çalışmıyordu. Örneğin, Alina (Görüşme 19), 41, Tıp Kolejinde (meslek lise) okumuştı. Mezun olduktan sonra yaşadığı köyde biyoloji öğretmeni olarak 15 sene çalıştıktan sonra Bışkek'te bir çocuk hastanesinde işe başladı.

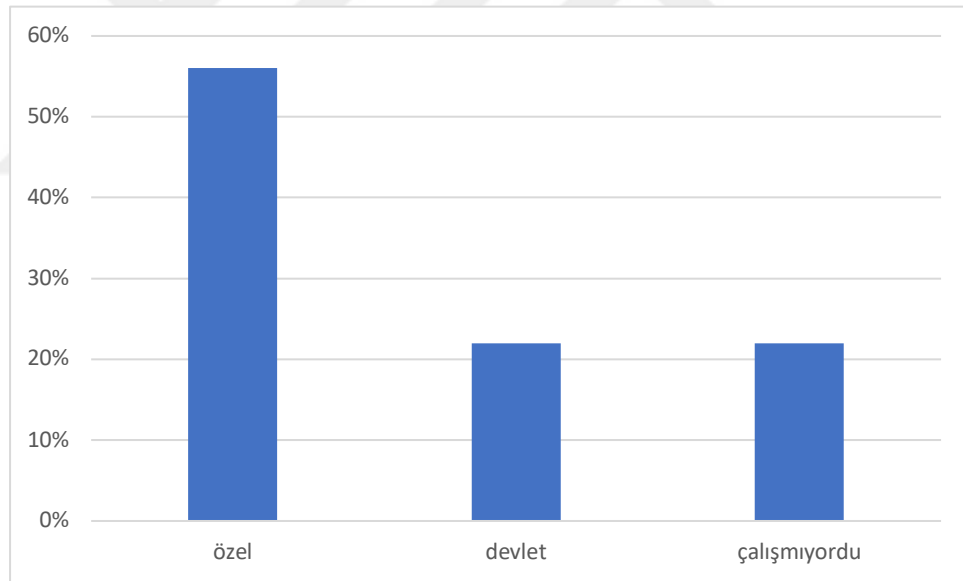
Diğer katılımcı, üç çocuğu henüz ergenliğe girmemişken eşini kaybeden Raya, 51, Çuy İl’inde 20 senedir bir okulda baş öğretmen olarak çalıştı. Fakat çocuklarının geçimini sağlamak için Türkiye’ye para kazanmak için gelmişti. Salima, 53, Bişkek’te İngilizce ve Almanca Dil Öğretmenliğini okudu ve Türkiye’ye göç etmeden önce iki üniversitede İngilizce ve Almanca öğretmeni olarak çalıştı. Diğer katılımcılar; televizyon kanalında, Kırgızistan Demir Yollarında, fabrikada, Kırgız Telekom’da, tiyatrodan ya da hastanede çalıştılar. Örneğin, sirkte 20 sene jimnastikçi olarak çalışan ve Türkiye dahil, pek çok ülkeyi sirkle gezen Nurgül (Görüşme 42), emekli olduktan sonra 3 sene Serebral palsisi⁹ olan çocuğa bakıyordu. Kalan 28 katılımcı ise ya kendi şirketini işletiyor ya da restoranlarda garson, bulaşıkçı, otellerde temizlikçi, mağaza ya da dükkanlarda satış elemanı olarak çalıştılar. Kırgızistan’da tek işin maaşı yetmediği için hem devlet kurumlarında çalışan hem de özel sektörde çalışan katılımcılar birden fazla iş ya da resmi iş dışında “kayıt dışı” çalışıyorlardı, yani Rusça şabaşka¹⁰ yapıyordu. Örneğin, kafe, restoran ya da otellerde çalışan katılımcıların trudovaya knijka (istihdam defteri) dışında da yani “kayıt dışı” çalışıyorlardı. Dolayısıyla sosyal güvencesi yoktu ve primler yatırılmıyordu. Devlet hastanesinde doktor olarak çalışan ve 20 senelik deneyimi olan Gulya (Görüşme 6) 150 dolarlık maaşıyla 3 çocuğuna bakamıyordu. Resmi

⁹ “Serebral palsy (SP), diğer adıyla beyin felci, doğum öncesinde, sırasında veya sonrasında merkezi sinir sisteminin hareket işlev alanlarının hasar görmesinden dolayı oluşan tablodur. Beynin oksijensiz kalması sonucu olabileceği düşünülmektedir” (“Serebral palsy”, 2019).

¹⁰ Sovyetler Birliği’nin, şabaşka (Rusça: шабашка, IPA: [ʂɐˈbaʂkə]) yarı resmi mevsimlik bir işti. Sonunda kelime "shabbat" kelimesinden çıkıyor ve kelimenin tam anlamıyla "boş zamanlarında çalışmak" anlamına gelir. Şabaşka ile uğraşan bir kişiye şabaşnik denir (Rusça: шабашник). Sovyet döneminde, genellikle “kayıt dışı” çalışıyordu ve birçok Sovyetlerin dağılması sonrasında ESB devletlerde devam ediyordu. Modern zamanlarda, bu terim resmi istihdam dışında herhangi bir iş anlamına gelir, bir kavram İngilizce "moonlighting" kavramı ile aynıdır (“Shabashka”, 2017)

çalışma saatleri dışında belli ücret karşılığında çalıştığı hastanede hasta kabul ediyordu. Katılımcıların çoğunun Türkiye'ye gelmelerinden önce çalışmalarına rağmen, Kırgızistan'daki düşük maaşlar, ailelerinin Kırgızistan toplumundaki günlük ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılamıyordu.

4 kardeşiz biz. Kırgızistan'da babam çok iyi işlerde çalıştı. Kendim de üniversiteyi çok iyi bitirdim. Kırgızistan'ın en iyi okullarından, Bişkek'te efsanevi okulda çalışmaya başladım. Orada çocukların gelişimine katkıda bulunduğumu düşünüyorum. Önce oraya yurt öğretmeni olarak girdim. Daha sonra Kırgızca dil öğretmeni olarak çalışmaya başladım. Farklı sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemeyi çok seviyordum. Okulun bölüm başkanı oldum. Ailevi sebepler ve maddi zorluklar nedeniyle ben ve akrabalarım göç etmeyi düşünmeye başladık. Bir insanı dünyaya getirdikten sonra, bir anne olarak çocuklarımla karşımda bir sorumluluğum var, adam kılış kerek (onları insan gibi büyütmek lazım) (Klara, 37, Görüşme 14).

Şekil 6.5: Katılımcıların Türkiye'ye gelmeden önce çalıştığı sektör

6.1.5. Geniş aile ve karşılıklı destek

Kadın göçmen işçilerin-varış ülkesindeki hayatlarını ve deneyimlerini daha kapsamlı bir şekilde anlayabilmek için, bu kadınların çıkış ülkesinde, yani Kırgızistan'daki ailelerinin yapısına ve aile fertlerinin niteliklerine bakmak gerekir.

Kırgız aile yapısının özelliklerinden biri geniş olmalarıdır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan Kırgız ailelerin çekirdek (anne, baba, çocuk) aile değil, ebeveynleri, çocukları ve torunları ile bir arada yaşamaktadır. Kırgızistan’da çocukların, özellikle en büyük ya da en küçük çocukların, yaşlı anne babalarını bakma yükümlüdür. Bu destek sadece finansal ve tek taraflı değil, karşılıklıdır. Kadınlar yurtdışına çalışmak için gittiklerinde çocuklarını, eşleri yok ise, kendi anne babalarına ya da kardeşlerine bırakmaktadırlar. Örneğin; 16 katılımcının çocuklarına kardeşleri, anne babaları ya da kayın annesi bakmaktadır. Bir (1) katılımcı, iki oğlunu vefat etmiş eşinin erkek kardeşine ve onun ailesine bıraktı. Diğer 6 kadının çocukları, babalarıyla birlikte kalmaktadır–Kalan 3 katılımcının çocukları tek başlarına kalmakta olup, en büyük çocuk küçük kardeşlerinin sorumluluğunu almaktadır - İki (2) katılımcı ise Türkiye’ye geldikten birkaç sene sonra Türk vatandaşı olan kişilerle evlenmişler ve çocuklarına şu anda kendileri bakmaktadır. Kalan 3 katılımcının çocukları yetişkin ve evlilerdir. Toplam elli katılımcının 20’si bekardır ve çocukları yoktur.

Kırgızistan’da kalan ailelerin göçmen kadın işçilere desteği sadece çocuk bakımında olmamaktadır. Aileler aynı zamanda katılımcıların yol masraflarını ve ilk ay ihtiyaç masrafları için karşılıksız ya da borç vererek gidermişlerdir.

6.2.Göç etme sebepleri.

Aizhamal: Kırgızistan’da hiç çalıştınız mı? Nerede çalıştınız?

Arzu: Ben kasiyer olarak çalışıyordum, aynı zamanda bir spor merkezinin muhasebecisi ve yöneticisi olarak da çalışıyordum. Yıllarca çalıştım, yaklaşık 20 sene. Maaşım 120 rubleydi-yetiyordu, SSCB dönemi idi. Fakat SSCB’nin dağılmasıyla, ben bir dükkân açtım. Yetiyordu. Eşim de çalışıyordu, Çinliler ile. Biz demir, alüminyum ve deri topluyorduk, topladıktan sonra Çine gönderiyorduk. Sonuçta, iyi yaşıyorduk. 300 dolardan fazla kazanıyorduk. Hatta kardeşler arasında eşim en büyük olduğu için, onlara ev, arabalar satın aldık ve dükkân açmaya yardım ettik. Çok iyi yaşıyorduk. Fakat bir noktada evimiz yandı. Onun için buraya gelip para kazanmam gerekiyordu. Evde işsiz oturuyordum. En büyük kızımın üniversitede okuyan çocukları var. Hepsini büyütme zor. Her kızımın bir ailesi var. Çocuklarımdan ayda 2000 som para alırsam, onlar [para] bir kez verirler, ikinci kez verirler,

ama onlardan her zaman para isteyemeyiz. Hem eşim hem de benim emekli maaşımız yok. Burada benim için iş yok. Kendim para kazanmaya karar verdim. Buraya gelmek benim fikrimdi. Aynı zamanda oğlumu evlendirmek istiyorum, buraya gelme sebebim kalım¹¹ için para toplamak (Görüşme 10).

Yaptığım görüşmeler sırasında katılımcıların çoğu, standart ve yaygın olarak kabul edilen göçün ekonomik nedenlerini kapsayan ülkeler arasındaki gelir farkının etkisiyle para kazanıp geçimini sağlamak için değil, katılımcıların yapısal ve kişisel faktörlerin birikmesi sonucu göç ettikleri ortaya çıktı. Orta Asya ülkelerinde dış göç üzerine çalışmalar yapan Madeleine Reeves’e göre, göç eden işçiler tarafından yapılan havaleler halkın sosyo-kültürel hayatını ve yapılarını devam ettiren stratejiler olarak değerlendirilmektedir. Göçmen işçilerin havaleleri çıkış ülkelerinde kalan aile yakınlarının günlük ihtiyaçlarını karşılamak ve toplum içerisindeki sosyal ilişkileri ve statüyü belirleyen büyük (düğün ya da cenaze gibi) etkinliklerde harcanmaktadır (Reeves, 2012, s. 110).

Katılımcıların Türkiye’ye gelme sebepleri çeşitlidir ve onların Türkiye’de kalma sürelerini bu sebepler etkiler. Katılımcıların çoğunluğu 1 ve 2 sene Türkiye’de çalışıp geri döneceklerini planladıklarını paylaştı; 11 katılımcı ne kadar kalacaklarını henüz bilmediklerini söyledi. 3 katılımcı Türkiye’de evlenmişti ve artık Türkiye’de kalacaklarını söylediler. Kalanları Türkiye’ye kalıcı değil, geçici olarak çalışıp geri döneceklerini paylaştı. Türkiye’ye geliş nedenleri; para kazanıp aile fertlerinin geçimini sağlamak, ev satın almak, yeni ev inşa etmek için arsa satın almak, çocuklarını evlendirmek, çocuğunun ya da kardeşlerinin eğitim masraflarını

¹¹ Kırgızistan’da başlık parası. Miktarı ailelere ve onların sosyo-ekonomik statüsüne göre değişmektedir.

karşlamak, borçlarını ödemekti. Bir katılımcı Kırgızistan'da yasadışı, ala kaçuu¹² adlı bir suça maruz kalmıştı; Bişkek'te çalışıyordu ve ailesini görmek için memleketine Narın'a gittiğinde, tanımadığı bir adam ve onun ailesi tarafından evlilik için zorla kaçırılmıştı (Görüşme 3). Kırgızistan'da pek çok insan tarafından gelenek olarak algılanan bu olayı kabul etmemek için ve toplumsal baskıdan kaçmak için Asel ülkeyi terk etmeye karar vermişti. O an hemen bir karar alması gerekiyordu. Yüksek Matematik Öğretmenliğini okuyan Asel, Bişkek'te Türk şirketinde 600 dolarlık işini, ailesini ve arkadaşlarını geride bırakıp Türkiye'ye gelmişti ve Türkiye'de ev içi işlerde çalıştı.

Diğer katılımcı, Bişkek'te okul öğretmeni olarak çalışan Klara, 37, ailesinde yaşanan değişiklikler nedeniyle okulda kazandığı maaş ile 2 oğlunu tek başına büyütmekte zorlandığı için Türkiye'ye geldiğini anlattı:

Aslında, hayatta insanlar farklı problemler yaşar. Çocukken sorun yaşamadım, ben sorunları büyüdüğümde yaşadım. El ele yürümeyi düşündüğüm kişi, benim için doğru kişi olmadı. Boşanalı 9 yıl oldu. Babamın kız kardeşi para kazanmak için Türkiye'ye gitmemi önerdi. Kırgızlar derler ya, hayattaki kayıplar, sevdiğiniz birini kaybettiğiniz zaman oluyor. Boşanma ya da çocukları geride bırakmak buna yakın bir şey. Bu yüzden halamın teklifini kabul etmedim. Orada (Bişkek'te) çalışmaya devam ettim ve bir öğretmenin başarabileceği şeyleri başarabildiğimi söylersem yanılmam. Belediye başkanından Eğitimde Mükemmellik ödülüne layık görüldüm, oradan sertifikalarım var. Ve eğer geri dönersem, bıraktığım yerden çalışmaya devam edebilirim. Orada 9 yıl çalıştım ve vergiler ile sadece aylık 8000 som (100-150 dolar) kazandım.

¹² Bazı Orta Asya ülkelerinde ve Kafkasya'da yaşayan toplulukların içinde evlilik amaçlı kız kaçırma olayı vardır. Pek çok kişi bu olaya gelenek olarak bakmasına rağmen, kız kaçırma yasadışı ve suçtur. Kırgızistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'na göre böyle bir eylem için 10 bin ile 50 bin som arasında ceza parası, iki yıla kadar ıslah çalışmaları ya da beş ve on yıl arası hapis cezası vardır. Çeşitli kaynaklara göre, Kırgızistan'da bütün evliliklerin %20 kaçırılma yoluyla gerçekleşmektedir. Köylerde bu sayılar daha yüksek. Bu tarz eylemler fiziksel şiddet ve psikolojik baskı eşliğinde gerçekleşmektedir. Kaçırılan kadın kalmayı, yani evlenmeyi kabul etmezse, kaçıran aile ve toplum kaçırılan kadına ve ailesine büyük baskı uygulamaktadır. Bu baskı sonucunda intihara kadar varan vakalar vardır.

Bişkek'in varoşlarında büyüyen iki çocuğum var. Finansal açıdan zor. Babamın kız kardeşi yine Türkiye'ye gitmemi önerdi. Kırgızistan'da benim gibi kocalarını boşayan kadınlar, ailelerine gidip, onlara Türkiye'ye gidip gidemeyeceklerini ve bu sürede çocuklarına bakıp bakamayacaklarını soruyorlar, benim ailem çocuklarıma bakacaklarını söyledi (Görüşme 14).

Arzu (Görüşme 10) ilk görüşmede göç etme sebeplerini yanmış evinin yerine yeni ev inşa etmek ve oğlunun evlenmesi için kalım toplamak şeklinde açıklamıştı. İkinci kez görüştüğümüzde; 16 yaşında kaçırılıp zorla evlendirildiği söyledi. Arzu, eşinden evlendiğinden beri şiddet gördüğünü ve artık bu şekilde evliliğe devam edemediğinden bahsetti.

Bursa'da çalışan çocuk bakıcısı ve aynı zamanda ev içi işlerini de yapan Saule, 26, eşiyle boşandıktan sonra iki çocuğuna bakmak için Türkiye'ye gitmişti. Aynı zamanda annesinin ciddi hastalığını tedavi ettirmek ve ilaç masraflarını karşılamak onun için ikinci önemli sebebi. "Çok genç yaşımda evlendim, fakat eşim bana ve bizim evliliğimize yanlış şeyler yapıyordu. Boşanmaya karar verdik. Her zaman anneme ve küçük kardeşlerime parasal olarak yardım ediyordum. Annemin çok ciddi sağlık sorunları var. Dolayısıyla, onun devamlı tedaviye ihtiyacı var. Babam ölmüştü, dolayısıyla genç yaşımdan beri aileye bakan tek bendim. Benim iki çocuğum var, onlar annemle kalıyor" (Görüşme 12).

2015'te İstanbul'a gelen ve ev işlerinde çalışan Larisa, Türkiye'ye gelme sebebini şu şekilde anlatmaktadır; "Evlendim, iki çocuğum oldu. Ama bir dönem sonra boşandık. Boşandığımda kendi aileme geri dönmek zorunda kaldım, o zamandan itibaren hepimiz beraber yaşıyoruz. Ailemde en büyük çocuk ben olduğum için, anne babama ve çocuklarıma ben bakmak zorundaydım. 200 dolarlık bir maaşla bu imkânsızdı. Dolayısıyla Türkiye'ye gitmeye karar verdim" (Görüşme 22).

Katılımcıların kırk biri (41), çalışıp para kazanarak ailesine (çocuklarına, kardeşlerine veya anne babasına) destek vermek ve geçimini sağlamak için

yurtdışına çıkmışlar (poehat na zarabotki) ve Türkiye'ye gelmişlerdi. Kalan katılımcılar (9) ya kendisinin geçimini sağlamak, Kırgızistan'da sıkıldıkları için, okumak veya Türkiye'nin tekstil ve moda sektörü hakkında bilgi edinmek için gelmişlerdi. 15 katılımcının Türkiye'ye gelmeden önce yurtdışında kalma ve çalışma deneyimi vardı. Örneğin, katılımcıların 3'ü Kazakistan'da, 11'i Rusya'da, 1'i Ukrayna'da, 1'i Malezya'da çalışmıştı.

İstanbul'un Büyükçekmeçe ilçesinde çalışan Alina'nın, 41, Türkiye'ye gelme sebebi de diğer kadınların sebeplerine benzemekte olup, eşiyle birlikte Bişkek'in yakınlarındaki bir köyde ev yapmak için aldıkları arsanın kredi borcunu ödeyebilmektir (Alina, Görüşme 19). 2 katılımcı önceden Rusya'da çalışıp, vize ihlali sebebinden siyah listeye isimleri kaydedildiği için, Rusya'ya girişleri yasaklanmıştı. Dolayısıyla tanıdık ve akrabaların tavsiyesiyle Türkiye'ye çalışmak için gelmişlerdi. Başka bir katılımcı, Lola, İstanbul'a Rusya'nın Tümen şehrinde tanıştığı Türkiyeli erkek arkadaşının yanına geldi ve sonra onunla beraber aile olarak yaşamaya başladı. Lola'yla Kırgızistanlı ortak bir tanıdığımız yardımıyla tanıştım. Eşiyle İstanbul'un Merter semtinde oturuyordu. Hemen geldiğimde Lola kendi hikayesini anlatmak istedi. Lola'yı ailesi, 17 yaşındayken önceden evli olan ve boşanmış bir adamla zorla evlendirmişti. Evlendikten sonra iki oğlu oldu. 2010'da oğullarıyla birlikte, Lola ve eşi Rusya'nın Tümen şehrine çalışmaya gittiler. Rusya'da 16-17 saat çalışıp kazandıkları paraları Kırgızistan'da evinin inşaatına harcıyorlardı. Bazen eşi evinin inşaat işlerine bakmak için memlekete gidiyordu. Bir gün eşi Kırgızistan'dan Lola'yı arayıp onu zina ile suçladı ve ayrıldı. Lola Tümen'de kalmaya devam etti ve bir süre sonra sosyal medya sitesinde Türkiyeli bir adamla tanışmıştı ve onunla aynı evde yaşamaya başladığını öğrenen ailesi, Lola'dan vazgeçti. Artık Kırgızistan'a gidemeyen Lola şimdiki Türk eşinin yanına İstanbul'a taşındı ve orada kalmaya devam ediyor.

6.3. Neden Türkiye?

Ben Rusya'yı düşünüyordum. Aslında hiçbir yere gitmeyi düşünmüyordum. Kırgızistan'da çalışıyordum, bu nedenle hiç gitmeyi düşünmüyordum, ama Kırgızistan'da maaşım düşüktü, ayrıca annem babam boşandılar, çok sorunlar oldu. Bu nedenlerden dolayı Kırgızistan'dan gitmek istedim. Planlarım yoktu. Türkiye'ye ya da başka ülkeye gideceğimi düşünmedim. Bir bayanla tanıştım, o bana burada iş imkânlarının olduğunu söyledi, gel dedi. Ben Rusya'yı düşündüm, belki de oraya gidebilirim diye. Fakat Rusya'da zaten zor durumdalar ve Ruslar göçmenleri dövüyorlar. Bu nedenle ve Türkiye'de insanlar Müslümanlar, onlar bizi kabul ederler diye düşündüm ve buraya gelmeye karar verdim. (Görüşme 18)

Katılımcıların, 800,000 bin Kırgızistanlının gittiği Rusya'ya değil Türkiye'ye gelmesi ilgi çekicidir. Tabii ki, buradaki en önemli faktör Türkiye ve Kırgızistan arasındaki kolay ve esnek vize sistemidir. Fakat aynı zamanda Orta Asyalı göçmen işçilerin geleneksel varış ülkeleri vardır. Örneğin çok sayıda Kırgızistanlının çalışmak için gittikleri iki ülke Rusya ve Kazakistan'dır. Rusya ve Kazakistan Orta Asya'nın diğer ülkelerinden de göçmen işçi alan ve çalıştıran ülke konumundadırlar. Göç, Coşbekova'ya göre Kırgızistan'ın hükümetinin yanlış politikaların halkta oluşturduğu gerginliği hafifletmek ve protestoları önlemektedir (Coşbekova, 2012, s. 91). Yetmiş senelik ortak tarih, coğrafya ve dilsel yakınlık Kırgızistanlılar dahil olmak üzere, pek çok Orta Asyalı, Azerbaycanlı ve Moldovalıların Rusya'ya çalışmak için gitmesine neden olmaktadır. Fakat Kırgızistan ve Rusya arasındaki göç ile ilgili anlaşmalar, "düzensiz" göçmenlere af çıkarılması, bu iki ülkenin Avrasya Ekonomi Topluluğu'nun üyeleri olmaları nedeniyle her iki ülkenin vatandaşlarının iş piyasalarına kolay bir şekilde dahil olabilmelerine rağmen, senelerce devam eden göçmenlere karşı nefret ve eylemler, sürekli Orta Asyalı göçmenlere karşı devlet tarafından uygulanan baskı, göçmenler üzerindeki olumsuz düşünceleri değiştiremedi. Ayrıca, Rusya'nın ekonomisindeki sarsıntılar ve doların yükselişi,

Kırgızistanlıların, Rusya'nın yerine varış ülkesi olarak Türkiye'yi seçmelerine neden olmuştur. Katılımcılardan biri Rusya'da eşiyle birlikte çalışırken Rusya'nın ikamet ve çalışma yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle kara listeye eklendiğini öğrendiği gün, direkt Türkiye'ye gelme kararı almış ve Türkiye'ye gelmiştir.

Diğer taraftan, etkileyici bir husus, Türkiye'nin dünyada Müslüman bir ülke olarak ya da Müslümanların yaşadığı ülke olarak tanınması ve dolayısıyla pek çok Müslüman için Türkiye'yi cazip varış ülkesi konumuna getirmektedir. Aynı şekilde katılımcıların Türkiye'yi varış ülke seçmelerinin sebepleri arasında Türkiye'de göçmenlere karşı daha yumuşak ve esnek davranışların gösterilmesi yatmaktadır. Örneğin; Klara, tanıdıklarından Türkiye'nin Müslüman ülke olduğunu öğreniyor:

Asıl sebep, tanıdıklarım vardı orada ve akrabalarımın Türkiye hakkında bir şeyler duydum. Bana Türkiye'nin Müslüman bir ülke olduğunu, geleneklerin ve dilin benzer olduğunu, söylediler. Bu yüzden Türkiye'ye gitmeye karar verdim. Aslında Kırgızistan'da devlet için çalışan insanlar eziyet çekiyorlar, öğretmenler, doktorlar- en çok acı çekenlerdendir, çalışmak için yurtdışına gidiyorlar. Mesela, İtalya'da, Rusya'da çalışan meslektaşlarım var. Rusya'ya gitmeye istekli değildim. Ruhum buna yakın değil, İtalya'yı düşünüyordum. Avrupa'da olduğu için haklar daha yüksektir ve işvereniniz tarafından ayrımcılığa uğrarsanız, onu dava edebilirsiniz. Ama Türkiye Kırgızistan ile aynı, haklarınızı koruyamazsınız. Sonuç olarak, 7 gün 24 saat çalışıyorsunuz. Aslında en az bir gün izin verilmelidir. Bazen izinsiz çalışmak zorunda kalıyorsunuz. Sadece çalışmak zorundasın. Kırgızlar da koymolondop kalışat, "koy" diyerek, istemediğin şeyi yapma ve kabul etme eğilimi vardır bizde. Mesela, Türkiye'deyken, Gürcistanlı, Bulgaristanlı, Özbekistanlı ve Türkmenistanlı insanlarla tanıştım... Temel olarak biz Kırgızlar her şeye "makul" (tamam) diyoruz. Yaşlılara saygı duyuyoruz... Bizim için bir şeyler yapan birini hayal kırıklığına uğratmamaya çalışıyoruz. Aslında eski geleneklere bağlıyız. (Görüşme 14)

Bu şekilde Thompson öne sürdüğü gibi, insanların göç etmeye karar verme sadece ekonomik, sosyal ve siyasi sebeplerden şekillenmemekle olup, onların A ülkeyi değil, B ülkeyi tercih etmelerinin araştırılması gerekmektedir. "Yani kültürel,

mekânsal (peyzaj, iklim ve uzaklık) imgelemler (imagination) insanların göç etme kararlarını etkiliyorlar” (2017, s. 77).

6.4. Türkiye hakkında bilgiler

Aizhamal: Türkiye’ye gelmeden önce Türkiye hakkında bir şey biliyor muydun, ne biliyordun?

Arzu: Evet, buraya çalışmak için gelen insanlardan sordum. “Her şey harikaydı, çok para kazandık” diyorlardı. Ama böyle şeyler söyler ve sorunlarını paylaşmazlardı. Küçük kız kardeşim de “Geri döndüğümüzde Türkiye'deki sorunlarımızı kimseye söyleme” dedi. (Görüşme 10)

Katılımcıların, Türkiye’yi varış ülkesi olarak seçme nedenleri sadece esnek vize sistemi ve Türkiye’de akrabalarının ya da sosyal bağlantılarının bulunması değildir. Katılımcıların Türkiye’yi çekici bulmaları çeşitli faktörler tarafından etkilenmektedir. Katılımcılara, Türkiye’de bulunan ya da önce seyahat etmiş tanıdık ya da akrabalar yoluyla Türkiye hakkında bilgi aktarımı gerçekleşmektedir. Bavul ticareti yapan, ev içi işlerde çalışan ya da tatil için gelen akrabaları, Türkiye’deki maaşların Kırgızistan’daki maaşlara göre daha yüksek olduğu, daha kolay para kazanma imkanlarının sunulduğunun bilgisi paylaşılmıştır. Diğer bir kaynakta, Kırgızistan’da çok popüler olan Türkiye yapımı dizilerdir. Katılımcıların bazıları, Türkiye hakkındaki bilgileri Muhteşem Yüzyıl dizisinden öğrendiler. Sultanahmet, Aya Sofya ve Topkapı Sarayı hakkındaki bilgileri bu dizilerden öğrendiler. Aynı zamanda, Antalya, Alanya ve Kemer gibi yerlere tatil için giden dost, akrabalarından Türkiye’nin güzel ve sıcak bir yer olduğunu, Türkiye Müslüman bir ülke olduğunu ve ülkede yaşayan kişilerin çoğunun Müslüman olduğunu öğrendiler.

Bir katılımcı da Türkiye hakkında hiçbir şey bilmediğini, fakat kızının Oş şehrinde Türk lisesinde okuduğu dönemde öğrencilerin anneleri için lisede dersler verildiğini

belirtti Aygöl, 41. " Türkiye hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Kızımın gittiği lisede, anneler için Türkçe dersler veriliyordu ve oradan Türkiye ile ilgilenmeye başladım. Kardeşim de aradı ve dil öğrenmemi tavsiye etti. Haftada 1 saat ders alıyordum. Fakat Türkiye’de yaşamının bu kadar zor olacağını bilmiyordum. 800 dolar kazanabileceğimi düşündüm, onun yüzünden geldim. Kardeşim kızımın 1 senelik eğitim parasını ödeyebileceğini söylemişti" (Görüşme 13).

Nurcan ise Ankara’ya çalışmak için geldiği zaman 17 yaşındaydı. Türkiye’ye gelmeden önce 10.sınıfı¹³ bitirip Kazakistan’ın başkenti Astana’ya yengesinin yanına gidip, orada bir markette çalıştı. Aynı zamanda, Nurcan’ın babasının da Astana’da çalışmışlığı vardı; "Babam 5-6 sene çalıştı orada, onun kardeşi dükkânda çalışıyordu. Eniştem orada, ablamın kızı benimle gidip geliyordu. Yeğenlerim vardı." Ailesinde dört kişinin geçimini sağlayan ve ailesine destek veren Nurcan, Türkiye’ye gelmeden önce aslında Rusya’ya gitmeyi düşünüyordu. Fakat onun annesinin yeğeni Gazi Üniversitesi’nde okuyordu. Nurcan’ın büyük ablası kuzeniyle konuştuktan sonra, Nurcan’ın Ankara’ya gitmesine karar verildi. "Birinci planım Rusya'ya gitmekti. Moskova'ya gideceğimi düşünüyordum. Fakat gitmeden önce, benim ablam Ankara'da yaşayan diğer bir ablamla konuşmuş, o da Türkiye hakkında her şeyi anlatmış, iş şartlarından bahsetmişti. İkinci ablamın arkadaşı da İstanbul'da çalışıyordu. İstanbul'a gelmesin demiş, orası kalabalıkmış. Ondan sonra eniştem ve ablam bileti aldılar 18 Nisan'a. Gitmeden önce de Kırgızistan’da 2 ay Türkçe öğrenmek için kurslara gittim. Gerçekten Ankara daha huzurluymuş, sakin bir yer." (Görüşme 19). Katılımcılar bu şekilde sosyal ağlar, önceden Türkiye’ye gitmiş

¹³ Kırgızistan’da 10-11 sınıf – Türkiye sistemine göre lise eğitimine denk geliyor

ve ülkede çalışma deneyimi olan akraba ve arkadaşlardan bilgi edinerek mekan ya da yerler hakkında "coğrafyalı imgelemler" (geographical imaginations) (Thompson, 2017) kurmuşlardı. Katılımcıların Türkiye'ye gelmeden önce göç kanunları hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarına dair sorulara verdikleri cevaplara bakmak önemlidir.

6.5.Türkiye'ye göç ve Türkiye'de çalışma hakkında bilginiz var mıydı?

Bir ülkeden diğer bir ülkeye gitmek sadece sınırları geçmek ile bitmiyor, uluslararası hareketlilik, yasalar, kanunlar ve engelleri de kapsamaktadır.

Katılımcılar, Türkiye'ye gelmeden önce vize uygulamaları ve ülkeler arasındaki vize muafiyeti, muafiyet şartları ve süresi hakkında bilginiz var mıydı sorusuna; 5 (%10) katılımcı bu konuda bilgileri olmadığını söylerken, kalan 45 (%90) katılımcı bu konuda bilgileri olduğunu söylediler. Fakat Türkiye'de 90 günden fazla kalmaları durumunda ikamet başvurusunda bulunması gerektiğini bilen 18 (%36) katılımcı vardı, 32'sinin (%64) ise bu konu hakkında bilgileri yoktu. Türkiye'nin kanunlarına göre Türkiye'de çalışmak isteyen bir yabancının çalışma izni olması gerektiğini sadece 16 (%32) katılımcı biliyordu, (%68) 34'ü ise bilmiyordu.

6.6.Türkiye'ye yolculuk

Araştırmacıların, göçün kadınlaşması olarak adlandırdıkları fenomenin en önemli niteliklerinden biri kadınların tek başına göç etmeleriydi. Katılımcıların büyük kısmı uçak bileti gibi masraflarını karşılamak için ailelerinden parasal destek almalarına rağmen, katılımcıların 43'ü tek başına Türkiye'ye gelmişlerdi. 7'si aile/akrabasıyla birlikte göç etmişlerdi. Katılımcıların 31'i göç etmeye kendileri karar vermişler, kalan 19 katılımcı ise aileleriyle beraber bu karara varmışlardı. Onlar Türkiye'ye pasaportlarını kullanarak yasal bir şekilde vize muafiyetini kullanarak giriş yaptılar. Havaalanında onları kimin karşılayacağını ve ondan sonra ilk olarak

nereye gideceklerini/ ilk günler nerede kalacaklarını bilen katılımcılar vardı. Örneğin, 46 katılımcıyı havaalanında eş, anne, kardeş, kuzen, akraba, tanıdık, arkadaş; 2 katılımcıyı şirket, 2 katılımcıyı işveren karşılamıştı. Türkiye ve Kırgızistan arasında vize muafiyetini kullanarak gelenlerin 49'u İstanbul'a, 1'i Ankara'ya gelmişti. İlk gelişinden sonra Türkiye'den çıkış yapmamış 27 katılımcı ile görüştüm. Onlardan biri Türkiye'den birkaç ayda çıkış yapacaktı. Kalanı (23) kısa süreliğine ailesini görmek için gitmişlerdi.

6.7. Vize ve Rendezvous

Görüşmeler esnasında vize ve "Fransız kökenli rendezvous" kelimesini, pek çok katılımcıdan duydum. Katılımcılar, "randevu almam gerekiyor" ya da "vize aldım" gibi cümleler kullanıyorlardı. Sonra bununla ilgili daha detaylı soru sorduğumda, ikamet başvurusunda bulunduklarını ve onun için randevu tarihi aldıklarını kastettiklerini anladım. Vizenin de aslında ikamet izni olduğunu anladım. Katılımcıların 28'i çeşitli sebeplerden dolayı Türkiye'ye ilk geldiklerinde, ikamet başvurusunda bulunmamıştı. Türkiye'de kalış ve çalışma hakkında yeterli bilgilerinin olmaması ya da ikamet iznini alabilmek için yeterli parası olmaması nedeniyle başvuruda bulunmamışlardı. Geriye kalan 22 katılımcı ilk geldiklerinde ikamet başvurusunda bulundular, fakat sadece 15'i ikamet izni alabildi. Diğerlerinin başvuruları reddedildi. İkamet başvurusunda bulunmayan katılımcılar, planlanmış oldukları süreyi kalıp ve çalışıp Kırgızistan'a geri döneceklerdi. Örneğin, Nurcan kendi deneyimini, şöyle anlatıyor:

İlk geldiğimde şirkete gittim, hizmetleri için yüksek bir fiyat söylemişlerdi. Başvurumu kendim yapmaya karar verdim. Randevu almıştım, randevu alırken hangi semtte kalıyorsan o semtte olan polis merkezine gitmem gerekiyormuş. Bana oradaki adam Bakırköy'dekini vermiş. Ben Bakırköy'e gittim. Bana

oradakiler; Kocamustafapaşa'da oturduğun için burada seni kabul edemeyiz dediler. Onlar beni İstanbul Valiliğine gönderdiler. Yabancı şubeye gönderdiler. Oradakiler bana dediler ki; oraya gidersen deport (sınırdışı) basılır, onun yerine git Kırgızistan'a tekrardan randevu al. Durumum çok kötüydü. Emlakçıda çalışmaya yeni başlamıştım, burada baktığın zaman %70-80 çalışanlar kayıt dışı, Allah ne nasip ederse o olur diye çalışıyorlar (Görüşme 15).

Katılımcıların 17'si ikamet başvurusunda bulunmak için destek almıştı (şirket – 4, akraba/aile – 4, işveren – 5, arkadaş – 3, Ukraynalı kadın – 1). Türkiye'de Şubat 1, 2012 tarihine kadar, özellikle de ESB ülkelerinden gelen göçmenler Türkiye'ye vize muafiyeti yoluyla pasaportlarını kullanarak yasal bir şekilde giriş yapmışlardı ve katılımcıların 11'i çıkış-giriş yaparak sürelerini yenileyerek Türkiye'de kalmaya devam ediyorlardı. Klara'nın deneyimi, 2012 yılında yapılan değişikliklerin Türkiye'de ev içi ve bakım hizmetlerinde çalışmaya gelen kadın göçmen işçilerin deneyimlerini yansıtmaktadır:

Sadece 6 ay için vize ¹⁴ alabiliyorduk biz Kırgızistanlılar. Sağlık sigortasına ve 6,000 dolara gerek yoktu. Oturma izni bittikten sonra Türkiye'den çıktım. Gürcistan'a gittim ve dönüş bileti aldım. 24 saat orada tutuldum. Dönüş biletim olmasaydı Kırgızistan'a geri gönderirlerdi. Aslında Gürcistan'a Türkiye'den girdiğim için Gürcistan'a girmeme izin verilmedi. Kırgızistan'dan olsaydı o zaman dışarı çıkabilirdim. Bizi orada tuttular ve polisle birlikte Türk Hava Yolları ile birlikte geri döndük. Sisteme göre ülkeyi terk edip tekrar girmem gerekiyordu. Çok korktum, hazırlığım yoktu, kıyafetim yoktu. Ülkeden çıkıp tekrar gireceğimi düşündüm. Gürcüler bize gerçekten kötü davranıyorlardı. Kötü insanlarmışız gibi. Bize su ve yiyecek vermediler. Bir bekleme alanı var. Özbekistanlı bir kadın da vardı, orada tuttular bizi. İstanbul'a geldik. Bildiğiniz gibi pasaporta Çıkış ve Giriş basarlar, ancak

¹⁴ Vize kelimesi bazı katılımcılar tarafından ikamet tezkeresi ile karıştırılmaktadır. Daha detaylı sorular sorulduğu zaman, ikamet tezkeresi olduğunu anlayabildim. Bu durumda, katılımcı ikamet tezkeresinden bahsetmektedir.

IPTAL yazılı başka bir mühür basarak çıkışımı iptal ettiler. Hala üç ayım olduğunu düşünüyordum, ama aslında bir ajansı ziyaret ettiğimde KAÇAK olduğumu söylediler. Bu sefer Kırgızistan'a gittim, çünkü bir af var diye öğrendim. Para cezası ödeyip ve ülkeye tekrar girebiliyormuşum. 2014'ün sonunda Kırgızistan'a gittim ve bu yüzden 4 Mart 2015'te döndüm. Ertesi gün bir randevu aldım.

Türkiye'den çıkış yaparken para cezasını ödedim, vize muafiyet süresi ihlali için. Türkiye'de bir sene üç ay kaldım ve 200 dolar yani 400 lira ödedim. Yasalar çok hızlı değişiyor. Çıkarken, ne zaman geri dönebileceğimi sordum, havaalanındaki yetkililere. Onlar ne zaman istersem gelebileceğimi ve para cezasını ödediğim kağıdı saklamam gerektiğini söylediler. Sonra geri döndüğümde havaalanında bana hala 2 ay kaldığını söylediler... Sonunda bana bir belge verdiler ve 10 gün içinde bir Göç İdaresi web sitesinden ikamet izni için randevu almamı söylediler. Ertesi gün randevu aldım. Bütün sistemi değiştirdiler, eskiden Emniyet'te yapılıyordu bu işlemler, şimdi Göç İdaresi. Orada çok sıra vardı... Her şey parayla bitti. [Göç İdaresi'ne] her gidişimde, mutfağını öğrendim. Bir şirket aracılığıyla her şeyi yaptım, sigorta dahil 1500 dolar ödedim toplam. Şirket geçici olarak 6000 dolar banka hesabıma aktardı. Şimdi, kendi başıma yapabileceğimi düşünüyorum. Sigorta 700TL oldu. Randevu almak oldukça zor... Değişen yeni noktalar var. Keşke bir adresim olsaydı, kendim yapabilirdim (Görüşme 14, 2014).

Klara kendi deneyimini anlatırken çok para şirkete verdiğini pişmanlıkla hatırladı, ama aynı zamanda artık deneyimli olduğunu söyledi. Ayrıca, işverenler nadir durumlarda göçmen işçilere çalışma izni ya da en azından ikamet izni aldıklarını ve bütün masraflarını karşıladıklarını söyledi. Aynı zamanda, ikamet iznine şirket yardımıyla başvururken, imzalaması gereken belgeler vardı ve randevu günü Göç İdaresi'ne gitmesi gerekiyordu. İşverenler Klara'ya güvenmeyip ve şüpheli davranarak Göç İdaresi'ne şoförünü gönderdiklerini paylaştı. "Şoförü neredeyse tuvalete kadar beni takip etti. Fakat bütün belgelerimi aldıktan sonra kadına (işveren) gösterdim. Sonra inandı" (Görüşme 14, 2014).

İkamet izni başvurusunda bulunmak için katılımcıların çeşitli şartları yerine getirmeleri gerekiyor. Türkiye'de sağlık sigorta, kiralık sözleşme, kalacak olan kişinin gelir beyanı, hesap özeti ve diğer belgeler başvuruyla beraber sunmaları

gerekmektedir. Kanunların değişmesi, işverenler tarafından herhangi destek alamamaları ve şirketlerin talep ettikleri ücretler, tıpkı Klara gibi, özellikle enformel sektörlerde çalışan pek çok göçmen işçileri zor duruma itmektedir. Vize muafiyetinin süresi dolduktan sonra ve ikamet iznine başvurmak için gereken koşulları yerine getiremeyen göçmen işçiler “kayıt dışı” durumunda girmektedir.

6.8.Sosyal ağlar

Araştırmacılar, göçmenlerin hem çıkış hem de varış ülkelerinde sosyal ağlara ve özel şirketlere başvurduklarını araştırıp, bu sosyal sermayenin önemini vurgulamışlardı (Ahmad, 2011a; Alice Bloch & McKay, 2015). Filipinli göçmen işçileri gibi, Kırgızistanlılar devlet tarafından büyük sayıda göçmen işçi olarak “gönderilmiyorlar”; daha gelişmekte olan ve iyi durumda olmayan ülkelerin kendi vatandaşlarını iş gücü olarak ihraç eden bir sistem mevcut değildir. Kırgızistanlı göçmen işçilerin Türkiye'ye ithali ile ilgili devletler arası anlaşma yok¹⁵. Ayrıca, yabancıların çalışma iznine ilişkin sistemin kısıtlı olması, dolayısıyla az düzenlenen ya da düzenlenmeyen sektörlerde yabancıların çalışma izni olmadan çalıştırılması, göçmen işçilerin güvencesiz bir durumda olması onların alternatif kaynaklar ve yollar izlemelerini teşvik etmektedir. Bu nedenle, göç öncesi, sırası ve sonrasındaki tüm aşamalarda yurtdışına çalışmak için gidecek olan kişiler (gelecek işçi göçmenler) özel şirketlerin (sertifikalı/sertifikasız) hizmetlerini kullanmaktadır ya da varış ülkesinde bulunan arkadaşlarının/ akrabalarının yardımına muhtaç kalmaktadırlar. İstihdam, konaklayacak yer bulma, oturma izni başvurusu gibi

¹⁵ 12 Ocak 2015 tarihinde Kırgızistan Cumhuriyeti Devlet Göç Servisi'nin Bilgi ve Danışmanlık Merkezi turizm bölümü okuyan üniversite öğrencilere otellerde 5-6 aylık staj imkânı sağlayan Tayga Yabancılar Danışmanlık & İnsan Kaynakları adlı özel bir şirketle anlaşma imzaladı.

konular, karmaşık sosyal ağlar yoluyla gerçekleştirilmektedir. Tüm bu sosyal sermayenin birikmesi ve bazı dış faktörlerin teşvik etmesiyle, bireyin göç etme kararı etkilemektedir. Bununla birlikte, deneysel gözlemler, ağlara olan yoğun güvencenin, işgücü piyasasında yer alan ve göçmenleri iş aramak için resmi bilgi kanalları aracılığıyla iş aramaktan caydıran ayrımcılığın önüne geçmek için bir araç olduğunu da göstermektedir (Ahmad, 2011b). Diğer taraftan, Hollanda’da yaşayan mültecilerin iş bulma stratejileri üzerinde yapılmış bir araştırma, mültecilerin çoğunun iş bulma şirketleri üzerinden iş bulduklarını tespit etmiştir. 1960’larda Türkiye ve Almanya arasında imzalanan Gastarbeiter ya da misafir işçi gönderme anlaşması gibi bir anlaşma , Kırgızistan ve Türkiye arasında yoktur. Kırgızistanlı göçmenler sadece Türkiye’yle sınırlı olmayan, çeşitli varış ülkelerine gitmek için sosyal ağlarını kullanmakta ya da şirketlere para ödeyerek karşılığında gittikleri ülkelerde iş bulabilmektedirler. Fakat görüşmecilere göre, aile, akraba, arkadaşlık ilişkilerindeki dayanışma bazı durumlarda ticarileşmiş bazen de ilişkileri suistimal eden sömürücü yapıya sahip olmuştur.

İlk işimi tanıdıklar aracılığıyla buldum. Ehhh, Kırgız halkı olarak, çok iyi bir halk değiliz... Örneğin, halamın sınıf arkadaşının kız kardeşi iş bulmanıza yardımcı olmuştu. Ancak bunun karşılığında ona ilk ay aldığımız maaşımızı vermek zorunda kaldık. Ayrıca, Kırgızistan'dan 25 kg kuzu eti getirmemizi talep etti. Doğrudan onunla konuşmadık. Ama bir sürü şey getirmemizi istedi. Annesi, bizimle İstanbul'a ev yapımı reçelleri verdi ve onları getirmemizi istedi. Fazla kilo için 200 dolar ödemek zorunda kaldık. Eti kabin bagajına aldık. Geldiğimizde, bizimle havaalanında buluşmadı. Onun gelmesini beklemiştim, çünkü yemeğini taşıyorduk. Uyuyakalmışım dedi bize. Halamla oraya ve buraya bakıyorduk. İkimiz Kırgızistan'ı aradık. Annesi kadını aradı ve kocası bizi havaalanından aldı. O Kırgızistanlı bir Özbekti. Halamla farklı ajanslara gittik ve bir iş bulmaya çalıştık. Halam yaşlı adama bakmaya başladı. Ama işe dayanamadı, çok zorlandı sonra onun yerine ben gittim. Kırgızistanlı kadın ilk maaşımdan 800 dolar aldı, 260 doları ise ajansı aldı =% 30 (Klara, 37, Görüşme 14).

Klara'nın bu şekilde ilk iş bulma deneyimini yaşaması onu diğer yeni gelen Kırgızistanlılara karşılık beklemeden yardım etmeye teşvik etmişti. Fakat, Klara tanıdık bir kadın ile yaşamış olduğu deneyimi, bu kadına ve köyden tanıdığı diğer kadına borç olarak verdiği parayı geri alamamasını hüznünlü bir şekilde hatırladı. Bazı durumlarda "daha önceden gelmiş ve deneyimli göçmenler yeni gelenlerin avantajlarından yararlanırlar, yeni gelenlerin kendi kaldıkları yerlerde kalmalarına izin verirler, ancak karşılığında para alırlar." Klara, bu gibi vakaları çok gördüğünü paylaşmıştı (Klara, 37, Görüşme 14).

Resim 6. 1: Katılımcıların günlük kiraladıkları dairenin salonunda, Kasımpaşa, İstanbul, 2016

Fakat sosyal ağların pozitif bir katkı sağladığını da görebiliriz. Örneğin, Türkiye'ye geldiklerinde, katılımcılar, ilk gün nereye gidecekleri ve nerede konaklayacaklarını bildiklerini paylaştı. Katılımcıların 23'ü arkadaş, aile ya da

akrabaların yanında kaldıklarını paylaştı, 6'sı tanıdıklarının yanında, 4'ü şirkette, 5'i direk işverenin evine gitmişti, 8'i paylaşımlı dairede, 3'ü otelde, 1'i Antalya'da Türk bir adam tarafından para karşılığında günlük sunulan dairede kalmıştı. Bu dairedeki odaları pek çok Kırgızistanlı kadın göçmen işçilerin izin günlerinde kalmakta. Göç etmeden önce aile bireyleri ya da akrabaları olan ve mağazalarda çalışan katılımcılar aynı aile bireyleriyle kalmaya devam etmişti.

Varış ülkesin yardımcı olabilecek ya da iş bulma konusunda destek verebilecek tanıdıklar olması şirketlere ödenecek ve diğer masraflara finansal kaynaklar harcanmamasını sağlıyor. Aynı zamanda katılımcıların sosyal ağları sadece destek amaçlı değil, bilgi kaynağı olarak da düşünebilir. Daha deneyimli ve önceden gelmiş göçmen kadınlar bildikleri süreçleri, kuralları ve kısa yolları para karşılığında bazen de karşılıksız yeni gelen kadın göçmenler ile paylaşmaktadırlar. Diğer taraftan akrabalık bağı olmadan kadın göçmenlerin Türkiye'de kalışını ve istihdamını etkileyen özel şirketler vardır. Kayıtlı mı değil mi, örneğin, toplam katılımcıların 14'ü Türkiye'ye yeni geldiklerinde şirketin desteğiyle iş bulmuştu. Göç literatüründe, istihdam şirketleri ve aracılar üzerinde çeşitli araştırmalar farklı ülkelerde yapılmıştı. Şirketlerin rolü sadece iş bulmakla ve bazen ikamet ya da çalışma izni gibi yardımlarla kısıtlı kalmayıp, göçmen işçilere hem sosyal hem de duygusal bazen de işverenler arasında anlaşmazlıklarda arabuluculuk şeklinde destek vermektedirler (Elrick & Lewandowska, 2008).

YEDİNCİ BÖLÜM

7. TÜRKİYE'DE ÇALIŞMAK

Katılımcıların farklı sektörlerde çalışması yaş, medeni durum ve kişisel tercihlerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, talep eden taraf da işçilerin belli özelliklerini taşımalarına özen göstermektedir. Bu şekilde ikili filtreleme ya da seçme süreci gerçekleşmektedir. Bu bölümde, katılımcıların Türkiye’de iş bulma, çalışma, koşullar ve işverenleriyle ilişkileri hakkında bilgiler paylaşılacak. Son olarak, katılımcıların anlattıklarından, işverenlerle ilişkileri katılımcıların göç statüsü, ikamet ve çalışma izni olmamasından etkilendiğini görebileceğiz.

7.1. İş bulmak

Görüşme yapılan dönemde, toplam elli katılımcının 34’ü ev içi hizmetlerde (temizlik, çocuk/yaşlı/hasta bakımı), 16’sı satış elemanı olarak çalışıyordu. 34 katılımcının içine sadece temizlik değil, çocuk/hasta/yaşlı bakımında çalışan katılımcılar da girmektedir. Görüşme esnasında, 46 katılımcı çalışıyor, 4’ü çalışmıyordu. Temizlik işini yapan 2 katılımcı ve mağazada çalışan 1 katılımcı bir süre sonra Türkiye’de evlendiler ve çalışmamaya karar verdiler; 4. katılımcı ise 1 gün temizlik işinde çalışıp ve işverenlerin hayat tarzı ve davranışlarını beğenmediği için işten ayrılmıştı.

Çalışma izni konusundan bahsedecek olursak, iş vereneler çeşitli nedenlerle başvurmak istemedikleri için veya bazı katılımcılar, iş verene bağlı kalacaklarını ve herhangi bir esneklik olmayacağını düşünerek kendileri çalışma izni istemediklerini söylediler. Bazı katılımcıların çalışma izni olmadan çalışmaları, Türkiye’nin çalışma izni ile ilgili başvuru süreçlerini ve uygulamaları bilmediklerinden kaynaklanmıştı. Yukarıda gösterilmiş olduğu gibi, katılımcıların çoğunun Türkiye’nin göç sistemiyle ilgili bilgileri daha çok vize muafiyetiyle kısıtlıydı. Fakat, katılımcılar, zamanla

sosyal ağlar ve sosyal medya üzerinden ikamet ya da çalışma izni hakkında bilgi edinmişlerdi ve Türkiye’de geçici olarak çalışabileceklerini biliyorlardı.

Katılımcıların, Türkiye’ye henüz gelmeden önce 28 katılımcının nerede çalışacakları hakkında bir fikri ya da bilgisi vardı. Onların, 3’ü düşündükleri işte değil, başka işte çalışıyordu. Örneğin, Leyla, 16, Türkiye’ye gelmeden önce ev hizmetlerinde çalışacağını tahmin etmişti, fakat Laleli’de satış elemanı olarak çalışıyordu. Fatima, 23, nerede çalışacağını biliyordu. Onun devlet kurumunda memur olarak çalışan annesi aynı zamanda bavul ticareti yapıyor, 2-3 ayda bir Türkiye’ye gelip toptan mal alıp Kırgızistan’da kendi küçük mağazasında satıyordu. Türkiye’de tanıdıklarının yardımıyla bir aileyle anlaşmış, kızı Fatima için ev içi işlerinde iş bulmuştu. Fakat, Fatima İstanbul’da bir evde ev içi yardımcısı olarak çalıştıktan sonra kendine Laleli’de bir mağazada iş bulmuştu.

Ev içi hizmetler	34
Hasta bakıcı	10
Yaşlı bakıcı	3
Temizlik	14 ¹⁶
Çocuk bakıcısı	7
Satış asistanı	16 ¹⁷
Toplam	50

Tablo 7. 1: Katılımcıların Türkiye’de çalışma yeri/durumu

Katılımcıların sayısı her bir iş grubunda (ev içi hizmetler işçisi ve satış elemanı) eşit olmasa da onların yaşı ve tercih ettikleri/çalıştıkları iş arasında bir

¹⁶ 14 katılımcının 2’si Türkiye’ye geldiklerinde ev içi işlerinde temizlik işlerini yapıyorlardı, fakat 3-5 ay sonra Türkiye’de evlendi ve ev hanımı oldu. Üçüncü katılımcı 1 gün çalışıp işinden ayrılmıştı.

¹⁷ 1 katılımcı çalışmıyordu, ev hanımıydı.

bağlantı olduğunu görebilmekteyiz. Örneğin, satış elemanı olarak çalışan katılımcıların yaş ortalaması 25,1 iken, ev içi hizmetlerde çalışan katılımcıların yaş ortalaması 34,3'tü.

Moda endüstrisinin belirli güzellik standartlarına dayandığı sır değildir. Bu standartlar aynı zamanda giyim mağazalarında da uygulanmakta ve devam ettirilmektedir. Laleli semtinde yürürken, "S" boyutunda modeller/deneme mankeni arayan iş ilanlar gözlemlenebilir. Bu tür mağazalar için yaygın bir uygulama olsa da mağazaların çoğu, yabancı satış elemanlarının "vücutlarını" kullanarak ürünleri müşteriye göstermek için de kullanırlar. Genç, çekici, zayıf ve fit vücut aranmaktadır. Bu şekilde şaşırtıcı bir eğilim gözlemlendi.

Diğer taraftan ev içi hizmetlerde çalışan katılımcıların görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirebilmesi için ve özellikle de evli kadın işverenlerinin eşiyle kadın göçmen işçi arasında herhangi bir duygusal bağ oluşmaması için, çocuklu ve evli çalışanları tercih etmektedirler. Bu duruma benzeyen ev içi işlerde çalışan göçmen kadınlarla ilgili çalışmalar, göçmen kadınların kadın işverenleri tarafından cinsel tehdit olarak algılandığını, dolayısıyla ciddi disiplin ve kontrol edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir (Constable, 1997; Selmin Kaşka, 2006). Bu şekilde kadın göçmen işçiler sektör tarafından filtrelenerek çalıştırılmaktadır. Fakat bu düzenleme sadece "talep" eden sektörden değil, arz eden taraftan şekillenmektedir.

Ev hizmetlerinde çalışan katılımcıların çoğu genelde tanıdık ya da akrabası hangi sektörde çalışıyorsa o sektörde iş bulmaktadır. Ayrıca, ev kirası, su/elektrik gibi faturaları, yemek masrafları gibi maliyetleri azaltmak ya da yoka düşürmek için, işverenin evinde yatılı olarak çalışmaya tercih etmektedirler. Bu şekilde sadece 25-30 TL arasında izin günlerinde işverenlerin verdikleri izin parasını harcayarak, maaşını ya ailesine gönderiyorlar ya kendileri biriktiriyorlardı. Satış elemanı olarak çalışan katılımcıların özellikle ev içi işleri tercih etmemeleri çalışma saatleri ve günleri

belirsiz olduğundan kaynaklanmaktadır. Mağaza işlerinde çalışma saatler belli ve iş bitişi kimseden izin almak zorunda kalmadan kendi boş zamanını değerlendirebilmektedirler.

Resim 7. 1: Laleli, 2016

7.2.Ev hizmetleri – Evde bakımın küreselleşmesi ve transferi

Ev içi işleri en eski insan faaliyetlerinden biri olup bu işin kökleri kölelik ve sömürgecilik çağını bulur (Anderson, 2000). Ev içi “profesyonel” hizmetler modeli 1960'lara kadar feodal Avrupa'da oluşturuldu ve evdeki hizmetçiler üst ve orta sınıfların yaşam tarzının bir parçasıydı. 1980'lerin sonlarından 1990'ların başına kadar özellikle her bir aile üyesi çalışan hanelerin ihtiyaçları, ücretli ev işleri için dünya çapında artan bir talep oluşturmuştu (Gregson & Lowe, 1994). Günümüzde satın alınan ev emeği modelinin oluşumu küreselleşme bağlamında gerçekleşmekte olup sosyo-ekonomik, politik ve kültürel dönüşümlere dayanmaktadır. 20. yüzyılın sonundan itibaren piyasa ekonomisine sahip ülkelerde işgücünün kadınlaştırılması süreci, daha sıkı istihdam gerekleri, artan boşanma oranları, geniş ailenin azalması,

yaşlanan bir nüfus vb. faktörlerle yoğunlaşmaktadır (Anderson, 2000, ss. 104-105).

Bireylerin ve ailelerin ev içi işleri için zaman eksikliği ve bunun sonucunda oluşan duygusal ve bakım ihtiyaçları ile başa çıkma girişimleri mümkün seviyede, hane halkı görevinin sosyal hizmetler pazarına devredilmesi anlamına gelmektedir.

Sassen'e göre Avrupa'daki varlıklı hanelerin, "doğrudan, ürün ve hizmet olarak ya da dolaylı olarak ücretli emek" donanımlı bir yaşam tarzı satın alma imkânı vardır (Sassen, 2003). Yerli işçilerin sözde yeni hizmet sınıfının (hizmet sınıfı) hizmetleri için artan talep, küresel tabakalaşma düzenini yeniden tanımlamaktadır. Dolayısıyla, bu küresel süreçler bağlamında sadece ticari ve ekonomik unsurlar değil, bakım göçü, onun ithalatı ve ev içi işçilerin dünyada yapılandırması da tartışılmalıdır.

Parreñas'ın (2015) "uluslararası yeniden üretici emeğin bölümü" ya da "uluslararası bakım transferi" olarak adlandırdığı kavramlar; Filipinli kadınların gelişmiş ülkelerdeki iş deneyimlerini ve onların "küresel bakım zincirleri" ("global care chains") Hochschild (A. R. Hochschild, 2000) yapısının bir parçası olduklarını anlatmaktadır. Yani kendileri Küresel Kuzey'in orta ya da üst sınıf hanelerinin ücret karşılığında bakımını sağlarken, kendi ülkelerindeki görevlerini ve özellikle de kendi çocuklarının bakım ve duygusal ihtiyaçlarını göçmen kadın işçilerin ülkelerde sabit kalan kadın aile bireyleri ya da ücretli yoksul kadınlar karşılamaktadırlar. Bu şekilde refah transferi üç basamaktan oluşmaktadır. Filipinli kadınların dünyada bakım ve ev hizmetleri iş gücü piyasasında 'lider' oldukları tartışmasızdır. İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ev hizmetlisi olarak çalışan göçmen Filipinli kadınlar gibi, Kırgızistan'dan Türkiye'ye gelen ve ev hizmetlerinde çalışan kadınlar, Kırgızistan'daki gibi Türkiye'ye de geldiklerinde benzer ya da aynı cinsiyet ideolojilerine dahil olması, ev içi işlerin kadın tarafından üstlenmesi algısı ve ulus ötesi yeniden üretici emeğin aktarılması söz konusudur. Kısacası, kadınlar ev işi yapma, çocuk bakma, yemek yapma gibi, Rusça da çok güzel olarak dile getirilen

‘evin hazinedarı’ (hranitelnitsa domaşnego oçaga) rolünü almaktadırlar. Bu işleri yaparken kendi evlerindeki “kadın” görevlerini anneleri, kardeşleri, bazen eşleri ya da ücretli bakıcı üstlenmektedir. 30 katılımcının çocukları var, bu 30 katılımcının 2’si Türkiye’ye gelip çalışma sürecinde Türkiye’ye vatandaşlarıyla evlendi. Onlar ile görüştüğümde, Asel (Görüşme 3) hamileydi ve çalışmıyordu, eşiyle İstanbul’da yaşıyor. Antalya’da yaşayan Salima ise (Görüşme 16) çalışmıyordu, 3 yaşında oğluna bakıyordu. Kalan katılımcıların çocukları aşağıdaki tabloda (Tablo 6.6) gösterildiği gibi akrabaların yanında, babalarıyla beraber ya da ya da tek başlarına kalmaktadırlar. 3 katılımcının çocukları yetişkindi, evli ve kendi evlerinde kalıyorlardı.

Çocukları kiminle kalıyordu?	Katılımcı sayısı
Eşi	6
Akrabaları, annesi, kayın annesi, kardeşleri	16
Kendileri yaşıyorlar, büyük çocukları küçüklerine bakıyor	3
Yetişkin çocukları	3
Türkiye vatandaşlarıyla evli ve çalışmıyorlar	2
Toplam	30

Tablo 7. 2: Katılımcıların Kırgızistan’da kalan çocuklarının bakımı

7.3.Çalışma koşulları ve dinamikleri

Katılımcıların çalıştıkları işler arasında sadece yaş olarak değil, sosyal hayat ve çalışma koşulları açısından da farklılık vardır. Özellikle de ev içi hizmetlerde çalışan kadınların çalışma koşulları ve yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimleri dikkat çekicidir. Bunlar; uzun çalışma saatleri, maaş ödenmemesi, işin yüküyle maaşın orantılı olmaması, tam tersine düşük maaş ödenmesidir. Ayrıca, çalışmanın sadece tek bir görev değil çeşitli görevler içermesi, haftalık izinin kısa ya da hiç olmaması, çalışanın şahsi eşyalarına el koyulması diğer sorunlardır. Katılımcıların işçi haklarını, çalışma koşullarını ve sosyal güvencesini etkileyen konu çalışma izni olmadan çalıştırılması, dolayısıyla sosyal ve iş güvenliği olmaması, bütün katılımcıların karşılaştıkları sorunlardır. Bu sorunlar kadın göçmen işçilerin karşılaştığı ekonomik

şiddetin türü olarak sayılabilir. Ev içi işlerinde çalışan katılımcıların arasında tek bir katılımcı, Gulya Kumkapı'da iki odalı dairenin bir odasında oğluyla kalıyordu. Oğlu 10 yaşında ve İstanbul'da okula gidiyordu. 20 metre karelik bir odayı oğluyla birlikte Rusyalı ve Ukraynalı kadınlarla paylaşıyordu. Dairenin diğer odasında Afganistanlı erkek göçmenler kalıyordu. Bakıcı olarak çalışan katılımcıların arasında, Gulya oğluyla geldiği için ve sadece hastalarına saatlik hizmet vermek istediği için yatılı çalışmıyordu (Görüşme 6). Kalan katılımcıların 33'ü yatılı olarak çalışmaktadır. Bu şekilde işçi yatılı olarak ve işverenin evinde yani özel alanda çalıştığı için iş ilişkileri, çalışma koşulları ister istemez değişmekte ve kaymaktadır. Katılımcıların çalışma saatleri belli programa bağlı değil, esnek ve uzun olduğunu görebiliyoruz. Ev içi hizmetleri işlere göre değişiyor. Örneğin, temizlik işleri, çocuk ya da hasta bakıcıların çalışma programı, çalışma saatleri, duygusal ve fiziksel yükü farklılık göstermektedir. Özellikle de Alzheimer ya da başka bir hastalığı olan birisine bakmak saat konusunda esneklik gerektirmektedir. Ya da tuvalet, banyo, yemek yeme gibi fiziksel ihtiyaçlarını kendileri karşılayamayan kişilerin bakımı ve her şeyi kendileri yapabilen yaşlı ya da çocukların bakımı arasında fark vardır. Raya, Antalya'da Alzheimer hastalığı olan yaşlı adama bakmaktadır. Fakat Raya'nın işi hastanın bakımı, ilaç verilmesi başta olmak üzere, hastanın eşine hizmet etmek, yemek yapmak, ütü, temizlik, ev için alışveriş yapmak gibi görevler içermektedir. Raya'nın günü belirsiz, ne zaman kalkacağını ve işi biteceğini bilmiyor (Görüşme 30). İhtiyaç duyulduğunda her an çalışmaya hazır ve müsait olması gerekiyor. Hasta ve çocuk bakıcılığı yapan katılımcıların gece 12'den sonra kendi odalarına gidip dinlenebilmektedir. Ev hizmetlerinde çalışanların ortalama çalışma süresi 14 saat olup, genelde günü sabah saat 7'de başlayıp gece 10-12 arasında bitmektedir.

7.4.Ev içi işlerde çalışan katılımcıların işverenleriyle ilişkileri

Stresli ve zor bir iş olmasına rağmen, katılımcıların çoğu işverenlerinden memnun, hatta işverenler onlara aile bireyi ya da arkadaş olarak davrandıklarını söylediler. Bir katılımcı, en son görüştüğümüzde mağazada çalışan ama ilk geldiğinde temizlik işine giren Nurcan, işverenler hacdan ona hediye getirdiklerini ve bundan sonra katılımcı İslam diniyle ilgilenmeye başladığını paylaştı. Onlarla hala konuştuğunu söyledi (Görüşme 15). Pek çok araştırmacı, ev içi hizmetlilerin işverenin bir "aile bireyi" olarak "inşa" edildiği ya da adlandırıldığı hakkında yazmışlardır. Göçmen ev içi işçilerin aile bireyi olarak kabul edilmesi, işverene sadık, itaatkâr ve fedakâr olması beklenmektedir. Bu davranış şekli iş sınırlarını aşır onları muğlaklaştırmaktadır (Anderson, 1998; Graunke, 2002; R. Parreñas, 2015). Özellikle de yatılı ev içi işleri özel alanda gerçekleştiği ve bireysel ilişkiler/ duygusal emeğe dayandığı için, normalde ev dışı işlerde iş veren ve işçi arasındaki olan iş ilişkileri ve sınırları, ev içi hizmetlerde iş ilişkilerin aşması ve görevlerin/yükümlüklerin bulanıklaşması mümkündür. Bu bulanıklaşma sadece bu tür işin özel bir alanda yapıldığı için değil, aynı zamanda ev içi işlerinde hem yerli hem de yabancı çalışan işçilerin enformel yani "kayıt dışı" çalışmalarına ve çalışma izni inisiyatifine bırakılmasından kaynaklanmaktadır.

"Benim günüm bitmiyor. Onlara (işverenlere) göre biz robotuz. Çalışmak, çalışmak, çalışmak. Sadece izin günümüz olduğu zaman biz mutlu oluyoruz (cırgaybız)" (Arzu, Görüşme 10). Arzu'yla tanıştığımız gün İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin karşısında bir kafede oturup konuştuk. Arzu, 57, Kırgızistan'da muhasebeci olarak çalıştıktan sonra uzun süre işsiz kaldı, eşi de taksici olarak çalışıyordu. Fakat eşinin arabası sürekli bozulduğu için devamlı bir gelirleri yoktu. Buluştuğumuz gün Arzu'ya sağlığını ve durumunu sorduğumda, o son ayrıldığı işte işverenin taciz

ettiğini anlattı ve bana bu işi bulan şirkete gidip yaşadıklarını tercüme etmemi rica etti.

Bazen çok sinirleniyorum. Özellikle de beni taciz eden erkek yüzünden gergin oluyorum. Bir kadından sonra midesiyle ciddi sorunları olan başka bir kadına baktım. Midesi dışardaydı. Kadını temizliyordum. O kadın benim hakkımda kötü şeyler söylemeye başladı. Orada 1 hafta çalıştım ve ayrıldım. İlk işimde, yaşlı kadının evinde çalıştım, onunla mutlu oldum. Fakat öldüğü için yeni bir iş bulmam gerekiyordu. Bir hafta bekledikten sonra, şirket yardımıyla ikinci işe bir hastanede başladım. O hasta çok kaprisli ve kiloluydu. Üçüncü işte Kadıköy'de 2 çocuğa baktım. Oraya gittiğimde kadın işveren eşinden boşanmıştı. Fakat benim 10 gün çalıştıktan sonra, kocasıyla tekrar bir araya geldi, artık bana ihtiyacı yoktu. Dördüncü işte yaşlı bir kadına baktım, yürüyemiyordu, hareket edemiyordu, hasta ve kiloluydu. 20 gün masaj yaptım, hareket etmeye başladı. Çocukları çok mutluydu benimle. 25 günde kadını başka yere taşımaya çalıştığımda sırtımı incittim. İşverenler beni gönderdiler. Kendime bakmam gerektiğini söylediler, aksi takdirde daha kötüye gider dediler. Doktora gitmedim, çünkü yapamam. Sigortam yok. İşte 10 gün evde kaldım, diklofenak¹⁸ kullandım ve kendime masaj yaptım. Sonra başka bir şirketle yeni bir iş buldum. Yaşlı bir kadına bakmam gerekiyordu. Bu kadın insanları 15 gün boyunca çalıştırıyor ve polisle tehdit ediyormuş. Ukraynalı gelini vardı. Gelini bu işte tutunamayacağını söyledi. Kayın annesinin çok zor bir insan olduğunu paylaştı. Dördüncü gün işverene ayrılacağımı söyledim. O bana 30 TL verdi. Neden bu kadar az olduğunu sorduğumda? “Ne yaptın ki?” diye sordu. Ben onun için 10 kg mantı yaptım, 12-2 geceye kadar elbiselerini ütüledim, evini temizledim. O anda oturma izni için bir randevum vardı, o yüzden yetkililerle herhangi bir sorunum olmamalıydı. İşverenim gideceğimi öğrendiğinde, bana kuruşlar ve bozuk para halinde 90 lira verdi. Bu parayı yere attım. Baktığım kadınla konuştum ve bana bunu neden yaptığını sordum. O şirketi aradı ve hiçbir şey yapmadığımdan şikâyet etti. Kendim telefonu aldım ve kadının yalan söylediğini anlattım. Torunu uyuyordu ve ben ağlamaya başladım. Oğlu ve gelini hemen kalkıp yanımıza geldi. Ne olduğunu sordular. İşveren kadın çocuklarına, ben kendi oğlum yüzünden ağladığımı söyledi. Ben de doğruyu söyledim. Kadının oğlu bana 150 lira verdi. Ayrılmadan önce bütün kıyafetlerimi onlara gösterdim, böylece beni bir şey çaldım diye suçlamasınlar. Son işim ise yaşlı bir adama bakmam gerekiyordu. Şirket buldu bu

¹⁸ Enflamasyonu azaltmak ve ağrıyı dindirmek için artrit ve akut sakatlanmalarda kullanılan bir non steroidal antiinflatuar ilaçtır (“Diklofenak”, 2019)

işi. Orada 1 ay 7 gün çalıştım. Ödeme 500 dolardı. Yer Muğla civarındaydı. Asla izin için dışarı çıkmadım. Dışarı çıkmama izin vermediler. Eşek gibi çalıştım. 3 kat villayı temizledim ve adama baktım. O zaman yeni bir yere taşındılar, bu yüzden her şeyi, pencereleri, zeminleri vb. temizlemek zorunda kaldım. Şirkete yaşlı adam beni taciz ettiğini söylediğimde, yaşlı adamın oğlu bana geldi ve şöyle dedi; “neden şirkete bunları anlattın?! Ben ünlü bir doktorum, bunu bana şahsen söylemeliydin.” Ancak oğlu bir tepki vermedi, bir şey yapmadı bu durumla ilgili. Sadece, “babam 3 yaşında bir çocuk gibi. Ben bir video kamera koyacağım eve” dedi. (Arzu, Görüşme 10)

Arzu’nun anlattıklarını onunla beraber işi bulan şirkete gidip anlattığımızda, şirketteki adam kadının tacize uğramasına rağmen çözümün sadece yeni bir iş bulmak olduğunu söyledi. Polise şikâyetle bulunursa kadının Türkiye’de çalışamayacağını ve sınır dışı edileceğini vurguladı. Tıpkı Arzu ve pek çok Türkiye’de çalışan ev içi göçmen işçilerin karşılaştıkları gibi, Körfez ülkeleriyle sınırlı kalmamakla beraber, göçmen ev içi işçilerin çalışma koşulları üzerinde yazılmış çalışmalar ve raporlara göre işçiler fiziksel/psikolojik şiddet, taciz, ayrımcılık, maaşların ödenmemesi, karşılıksız çalıştırılma, işverenler ya da şirketlerin göçmen işçilerin pasaportlarına el koyulması, izinsiz ülkelerde bulunduklarında sınır dışı ile tehdit gibi davranışlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu şekilde pek çok ikamet ve çalışma izni olmayan göçmen işçiler haklarını savunmaya ve korumaya resmi yollara başvurmuyorlar.

Araştırmada, ev içi ve bakım işlerinde çalışan 36 katılımcı iş bulma sürecinde herhangi ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını, işe başlamadan önce çalıştıkları işte herhangi kontrat imzalamadıklarını paylaştı. Hiçbir katılımcının çalışma izni olmadığından ne işverenin ne de işçinin görevleri resmi olarak belirlenmiş olup, her bir tarafın yükümlükleri sözel anlaşmalara dayanmıştı. Ev içi işlerinde çalışan katılımcıların 5’inin pasaportuna işverenler el koymuş ve sadece 1 katılımcının pasaportu işvereni tarafından ikamet izni başvurusu yapılması için işverende

kalıyordu. Alina, "Hırsızlıktan korktuklarını ve benimle ilgili emin olmak adına pasaportumu almışlardı", diye paylaştı (Görüşme 19). Katılımcıların 14'ü geldikleri zamandan itibaren aynı işte çalışmakta olup, kalan katılımcıların çalışma süresi 1 günden 1,5 seneye kadar devam etmişti. İşinde sadece 1 gün çalışan Maryam, 41, Adana'da çalışan bir tanıdık Kırgızistanlı kadının tavsiyesiyle Türkiye'nin Gaziantep ilinde şirket yoluyla ev içi işlerinde iş bulmuştu. İstanbul'da havalimanda şirket yetkilisi karşılayıp, Maryam'ı İstanbul'da otogardan otobüsle Gaziantep'e göndermişti. Maryam geldiğinde işveren hemen pasaportunu aldı. Aynı akşam sabaha kadar Maryam uzun yolculuktan sonra gece korkarak uyuyamadı. O gece sabaha kadar işvereni evinde parti veriyorken arkadaşlarıyla uyuşturucu ve alkol kullanıyordu. Gecenin ortasında Maryam'ı işvereni uyandırıp oturma odasını temizlemesini istedi. Ertesi gün, Maryam pasaportunu zar zor işvereninden alıp işten ayrıldı ve otobüsle İstanbul'a gitti (Görüşme 33). 4 katılımcı işverenleriyle ilişkisi çok kötü, 3'ü mükemmel, 27'si çok iyi olduğunu paylaştı.

Katılımcıların çoğunun işverenleriyle ilişkileri iyi olduğunu paylaşımlarına rağmen, bazı katılımcıların uğradıkları haksızlık, işten çıkarılma, anlaşılmış görevden başka işler yaptırma, özel eşyalarına el koyulması, psikolojik şiddet uygulanması, haftalık izin sadece 10-12 saatle sınırlanması ya da hiç olmaması söz konusuydu. Katılımcıların hiçbirinin çalışma izni olmadan çalışması, dolayısıyla da sosyal güvenlik ve sendikal koruma olmaması, bazı durumlarda da ikamet izni olmadan Türkiye'de bulunması, polise şikâyet ettiklerinde, polis katılımcıların Türkiye'de vize muafiyet süresinin ihlali, oturma izni olmadan kalmaları ya da çalışma izni olmadan çalıştıklarını öğrenirlerse sınır dışı edileceklerinden korktukları için polise gidip şikâyet etmemeye karar veriyorlar.

Hiçbir zaman kimsenin evinde çalışmamıştım. Çok kolay olduğunu düşünüyordum. Ama birisinin evinde çalışmak özellikle de Türkiye’de çok zor. Mesela bu çalıştığım kadın Kırgız, Türkiye’de 15 senedir yaşıyor. Karakteri değişmiş, tam Türk bir kadın gibi olmuş. Çalıştığım yerde zaman çok hızlı geçiyordu. Saat 7’de kalkıyordum her gün. Alışmaya başladım yavaşça. Fakat o Kırgız kadın, kendisi beni desteklemesi gerekiyordu. Ama hep bağıırıyordu. Karakteri çok kötüydü. O hep işin yüzünden böyle stresli olduğunu söylüyordu. Tabii ki ben anlıyorum, o Doğa Koleji’nin sahibi. Ben anlamıyorum, insanlarla insan gibi konuşmak lazım, köle gibi davranmamak lazım. O mesela bana köle gibi davranıyordu. Bağıırıyordu bazen, bana bir şey söylediği zaman kalbime vuruyordu sanki, cürögümö tiyet, yani kalbime dokunuyordu sözleri. Bilmiyorum, beni bu çok kızdırıyordu. Ben düşünüyordum, vize yaparım, sonra giderim diye. Ablamla konuştum o bana Türkiye’de iş fazla olduğunu söyledi. 4 ay geçti, çalışmaya devam ettim. Kadın bana vize (ikamet izni) yapacağını söyledi. O bana hep gitme diyordu. Bu çok iyi bir iş olduğunu söylüyordu. Başka bir iş bulamayacağımı söylüyordu. Ben de ona kalamayacağımı söylüyordum. [...] Mesela kavga ettiğimiz zaman, ben üzgün dolaşıyordum, sonra işveren kadın hemen yanıma gelip özür diliyordu; “Özür dilerim, bazen oluyor, hiçbir şey düşünmeden bazen bağıırıyorum”. (Darika, 22, Görüşme 36)

İlk baştan 3 kız çocuk bakıcısı olarak işe alınan, fakat hem yemek hem de evin temizliğini yapan Darika, işini çok sevdiğini ve işverenlerin 3 kızına kendi kızları gibi davrandığını paylaşarak, işveren kadın tarafından psikolojik şiddet görmesi onu çok rahatsız ve mutsuz ediyordu. Davranışlarına tepki verdiği zaman, işveren kadın kendisi özür dileyip Darika’nın işe devam etmesini rica ediyordu.

İş konusunda her şey iyiydi. Gece 10’da odama gidiyordum. Bazen geliyordu, özür diliyordu rahatsız ettiği için, bir şeyler sorardı. Orada ben evi temizlemem gerekiyordu, ütü yapmam gerekiyordu. Yemeği eşi yapıyordu. Benden yemek için malzemeleri hazırlamamı istiyordu sadece. O kadar. Onlar genelde yemeği okulundan getiriyordu. Bazen ben de yemek yapıyordum... Çocuklara bakıyordum ve temizlik yapıyordum. Onlar öğlen okuldan geldiklerinde yemek verip, uyutuyordum, sonra uyandıklarında parka giderdik, kafelere filan. Annesi bazen para bırakıyordu. İstedığımız şeyleri satın alıyorduk. [...] Fakat kendi işimi çok iyi yaptığımda işveren böyle davrandığında çok kötü oluyor. Benim de kızım var uzaklarda. Ben bunları tahammül edemedim artık, onlara günlük bir işe gideceğimi söyledim. Mesela, kadın, bir şey gördüğünde hemen bana “sen çalışmak istemiyorsun galiba, ben hemen başka birisini bulurum hemen” derdi. Bu nasıl bir davranıştı, ben de hemen “gidin bulun”

diyordum. Sonra o kadın hemen gelip özür diliyordu. (Darika, 22, Görüşme 36).

Bu tür sorunlarla katılımcılar ya işten ayrılacaklarıyla tehdit edip ya da işverenleriyle konuşmayarak kendince mücadele ediyordu. O zamanda işverenler bu davranışlara karşı çalışanlarına farklı davranmaya başlıyorlardı. Racel Salazar Parrenas anlattığı gibi, Filipinli ev içi işçiler işverenleri tarafından kötü muamele gördükleri zaman ya da çalışma koşullarını iyileştirmek, günlük iş rutinleri üzerinden kontrol kazanmak ve işverenin otoritesine meydan okumak için immediate struggles yani acil mücadeleler kullanıyordu (R. Parreñas, 2015, s. 150).

Laleli ve Aksaray semtlerindeki toptancı giyim mağazalarında satış elemanı olarak çalışan katılımcılar işverenleriyle herhangi bir sorun yaşamadıklarını, hatta 2 katılımcı zamanla güven artmasıyla onlara işverenleri mağazanın anahtarını bırakıp, mağazayı açmak ve kapatmak konusunda görev verdiklerini gururla paylaştı. Mağazada çalışan katılımcıların bahsettiği gibi onların görevleri Rusça ya da Kırgızca konuşan müşterilere ürün tanıtmak ve satmak görevleriyle birlikte ürünleri kendileri deneyerek müşterilere göstermeleri de gerekiyordu. Ayrıca mağazayı kapatmadan önce mağazanın temizliğini ve yeni ürün geldiği zaman kabul etmesi gerekiyordu.

7.5. Sosyal hayat

Katılımcıların çalıştıkları yere göre sosyal hayatları belirlenmektedir. Satış elemanı olarak çalışan katılımcıların çalışma saati ortalama 12 saat 40 dakikaydı. Katılımcılar, gece saat 11-12 kadar kalması gereken günlerde yeni ürünler kabul etmek için kalıyorlardı. Fakat normal günlerde akşam 7-8'de işten ayrılmış oluyorlardı ve akşam istedikleri gibi zamanını değerlendirebildiklerini paylaştılar.

Kimi arkadaşlarıyla buluşur, kimi de evde dinlenir ve video konuşma imkânı sunan uygulamaları kullanarak Kırgızistan'da kalan ailesiyle konuştuklarını söylediler.

Ev içi işlerde çalışan kadınların kontratları olmasa da sözel olarak onların akşamları izin günü hariç çıkmalarına izin verilmiyordu. İzin günlerinin süresini özellikle de Antalya'da çalışan katılımcılar paylaştıkları gibi haftada bir gün, genelde Pazar, sabah saat 8-9'dan akşam saat 5-6'ya kadar verilmektedir. Aynı gün işyerine geri dönmek zorundalar. Antalya'da hasta bakıcısı olarak çalışan katılımcı haftada sadece 4 saat izni olduğunu paylaştı. Neden bu kadar az olduğunu sorduğumda, baktığı teyze çok yaşlı ve hasta olduğundan ve hastanın ailesi yanında "sadece 4 saat kalabileceği için" bu kadar az izin veriliyor. Kısa izin süresi sadece Antalya'ya özgü değil, Hatay'da bulduğum Kırgızistanlı kadın göçmen işçiler, izin süresi çok kısa olduğunu paylaştı¹⁹.

Katılımcıların çoğu (40) Türkiye'ye ilk geldiklerinde Türkçe bilmediklerini paylaştı ve zamanla başlangıç ya da günlük hayatta konuşabilecek seviyede Türkçe konuşmayı öğrendiklerini paylaştı. Bu durum katılımcıların sadece işverenlerle iletişimini değil onların iş yeri dışında hayatını etkilemektedir. Hem İstanbul hem de Antalya'da özellikle de ev içi hizmetlerde çalışan katılımcılar kendi hemşerileriyle yani Kırgızistanlı göçmenlerle buluşuyorlar. Buluştuklarında beraber alışveriş merkezlerinde bazen pencere alışverişi bazen de ailelerine kıyafet alıyorlar. Kırgızistan'dan et ya da Kırgız pilavı için özel Özgön bölgesinde yetişen pirinç diğer göçmenler tarafından getirildiği zaman, kargo şirketlerinde çalışan Kırgızistanlı

¹⁹ Hatay'da 2018-2019'da konuştuğum Kırgızistanlı kadın göçmen ev içi işçilerde sadece 6-8 saat arası izin verilmektedir.

erkek göçmenlerin evinde ya da katılımcılar kendileri günlük kiraladıkları evlerde toplanıp yemek yapıyorlar.

7.6. Perevodi - Göçmen işçilerin havaleleri

Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz gibi Kırgızistan'ın göç süreçleri, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, siyasi ve sosyal-ekonomik transformasyonlar ve değişimler ile şekillendirilmişti. Kırgızistan'ın bütçesinin 1/3 göçmen işçilerin havalelerinden oluşmaktadır. Havaleler, çoğu zaman gayri resmi kanallardan iletiildiğinden Kırgızistan'a gelen toplam havale sayılarını belirlemek zordur. (Aitymbetov, 2006). Bu paraların %90 Rusya'dan geliyor. Türkiye'den gönderilen havalelerin miktarı belli olmasa da katılımcıların paylaştıkları bilgilerden genel bir resim çizebiliriz. Katılımcıların 12'si ailesine para göndermediğini paylaştı, kimi maaşını biriktiriyordu, kimi kendi masraflarını karşılıyor ve maaşını Türkiye'de harcıyordu. Bu katılımcıların 1'i ev içi işlerinde, 7'i ise mağazada çalışıyordu, kalan 4 katılımcının 1'i iş arıyordu ve 3'ü ev hanımıydı.

Kalan 38 katılımcının aylık olarak gönderdiği ortalama havalesi 430,2 dolardır. 2014-2016 yıllarında Kırgızistan'da ortalama maaş 217-230 dolar yapıyordu ("Average monthly salary - Open Data - Statistics of the Kyrgyz Republic", t.y.). Türkiye'ye ilk 2005 yılında gelen Salima, maaşlarını ailesine göndermek için önceden memlekete (Kırgızistan'a) gidecek olan hemşerilerle gönderdiklerini paylaştı. Güven ve dayanışma üzerinde kurulmuş düzenleme, Western Union, Money Gram ya da Zolotaya Korona gibi hizmetler henüz kurulmamışken, pek çok göçmen işçi tarafından kullanılıyordu. Şimdi ikamet izni olan ya da olmayan, pasaport kullanarak bankadan dünyanın her ülkesine para gönderebilmektedir. 38 katılımcıların 34'ü bankadan havale hizmetini kullanarak ailesine para göndermektedir. 4 katılımcı ise bankada çalışanlar katılımcıların ikamet

izni olmadığını öğrenip polise şikâyet edeceklerinden korktukları için, ikamet izni olan hemşerilerinden yardım istemektedirler.

Денежные переводы с комиссией от 2,90\$*
Trimiteti bani la prețul de numai

Именно там, где нужно!
Более 336.000 пунктов по всему миру, тысячи пунктов в Европе, Америке и Турции!
Este disponibil oriunde aveți nevoie!
MoneyGram este prezentă în întreaga lume în peste 320.000 de locații, iar în Europa, America și Turcia în mii de locații!

Из Турции Din Turcia

OT De La \$ ~ До Până la \$	Тарифы Tarife \$
0,01 - 50,00	2,90
50,01 - 335,00	5,00
335,01 - 1000,00	10,00
1000,01 -	Уточните тариф у агента (tarif de agent) или посетите сайт moneygram.com

Быстрый и простой способ перевода денег!
Transfer de bani rapid și ușor!

КувейтТүрк **MoneyGram**
с нами вы ближе

Контакт-Центр: 0212 988 14 32
Serviciul Client: moneygram.com

*Указанная стоимость действительна для денежных переводов в определенную страну в сумме до 50\$, осуществляемых из отделения MoneyGram, расположенного в районе Фатих города Стамбула. Для получения полного списка точек отправления и получения переводов, пожалуйста, обратитесь к информации на интернет-сайте moneygram.com.
Для получения более детальной информации относительно правовых и экономических условий, обратитесь к агенту MoneyGram или на сайт moneygram.com. Указанные ставки комиссионных тарифов действительны в Турции на момент публикации (Апрель 2014) и могут быть изменены без предварительного уведомления. ©2014 MoneyGram.
*Tariful specificat este valabil pentru țările selectate, pentru trimiterea de până la 50 Dolari SUA, de la locațiile MoneyGram situate în Cartierul Fatih din Istanbul. Pentru a accesa întreaga listă cu privire la locațiile de trimitere și primire, vă rugăm să vizitați site-ul moneygram.com.
Pentru mai multe informații despre condițiile legale și economice, contactați partenerii MoneyGram sau consultați moneygram.com. Tarifele sunt valabile la momentul imprimării (Aprilie 2014) în Turcia și pot fi modificate fără o notificare prealabilă. ©2014 MoneyGram.

Resim 7. 2: Laleli semtinde KuveytTürk bankasında dağıtılan Money Gram broşürü

Yukarıdaki paragraflarda bahsedilmiş olduğu gibi, katılımcıların Türkiye'ye gelme sebepleri, ailelerine gönderdikleri havaleleri nasıl harcanacağını belirlemektedir. Kırgızistan'a gelen havaleler ve onların insan gelişme endeksine katkısını değerlendirirken çeşitli sonuçlara varmaktadırlar. Şüphesiz, Kırgızistan'dan işçi göçü ve havaleler Kırgızistan'da yoksulluğu azaltmada önemli rol oynadı. Fakat Kırgızistan'a gönderilen havaleler Özbekistan ve Tacikistan'a gönderilen havalelere göre, yatırıma değil, göçmen işçilerin ailelerinin günlük ihtiyaçlarına ve büyük

etkinliklere (evlilik, sünnet, kırkı²⁰, aş²¹, yeni ev alma, yıldönümü) harcanmaktadır (Turdalieva & Provis, 2017). Aitymbetov'un vurguladığı gibi, göçmen işçilerin havalelerin artmasını kutlayan Kırgızistan medyası, aslında bu artışlar kutlama için bir neden değildir. Havale, bir kalkınma modeli değil, daha çok kalkınma başarısızlığının bir işaretidir (2006, s. 36).

7.7.Son sözler

Türkiye hem kendi hem de komşu olduğu bölgelerde (ülkelerde) siyasi ve ekonomik değişimlerden dolayı göç hareketleri kabul etti hem de göç veren ülke konumuna geldi. Bu göç hareketlerinin birisi 1990'lı yıllarda Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması sonucunda gerçekleşti. O dönemde sosyal ve ekonomik kriz yaşayan kendi ülkelerinden binlerce insan Türkiye'ye göç etti. Aynı zamanda Türkiye'nin turizm, tekstil ve inşaat sektörlerinin ucuz işgücüne ihtiyacı olması, bu ihtiyacı karşılamak için eski-Sovyet ülkelerinden gelen göçmen işçileri istihdam ederek Türkiye'nin işgücü piyasasına dahil etmişti. Ayrıca, ülkede orta ve üst sınıf ailelerde kadınlar ev dışı iş piyasasına katılması onların "kadın görevlerini" yani ev içi işleri yapacak kişilere de ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyaçların bir kısmı, eski Sovyet devletlerden gelen kadın göçmen işçilerle karşılanmıştı. İlk başta Moldovalı, Rusyalı ve Ukraynalı göçmen kadınlar olmak üzere, sonra Orta Asya'nın Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi ülkelerinden gelen göçmen kadınlar ev içi işlerde çalışmaya başladı. 1990'larda başlayan ve hala devam eden ekonomik dengesizlik, işsizlik ve sosyal sorunlar yüzünden göç eden vatandaşlar Rusya'yla dil ve coğrafyalı

²⁰ Kırkı – cenazeden 40 gün sonra anma töreni gerçekleşir (Diykanbayeva, 2009, s. 110).

²¹ Cenazeden sonra bir yıl geçince yemek verilir.

yakınlık olmasına rağmen Türkiye’yi alternatif bir hedef ülke olarak seçmektedirler. Son yıllarda Kırgızistanlı göçmen işçilerin sayısı artmaktadır ve bu göçmen grubu Türkiye’nin iş piyasasının belli sektörlerinde belirgin bir yer almaya başlamaktadırlar. Kırgızistanlı kadın göçmen işçilerin hikayelerine bakarsak, kadınların ekonomik sebepler başta olmakla beraber, Kırgızistan’ın sosyal sorunları, toplumdaki kadınların vahim statüsü göçe teşvik eden faktörler olarak değerlendirilebilir. Türkiye ve Kırgızistan arasında işçi anlaşması olmaksızın, kadın göçmen işçiler göç sürecinin her aşamasında sosyal ağlarını kullanarak Türkiye’ye gelip çalışmaktadır. Bu sosyal ağlar bilgi ve dayanışma havuzu olarak kullanılırken, aynı zamanda önceden gelen ve deneyimi var olan bazı göçmen işçiler, yeni gelen kadın göçmen işçilerin fazla deneyimi olmamasından faydalanarak sosyal ağları karlı bir ticarete dönüştürdüler. Sosyal ağlar göçmen işçilerin Türkiye’yi hedef ülke olarak seçmeleri, iş bulma ve konaklama yeri bulma gibi süreçlerde büyük bir rol oynamaktadır. Bu rol özellikle de kadın göçmen işçilerin “düzensiz” göç statüsü, çalışma izni olmaması gibi engeller ve kendi ailelerinden uzaklık ve özlemin önünde belirginleşmektedir.

Katılımcıların çalıştıkları işler arasında hem çalışma koşulları ve işverenlerle ilişkiler konusunda büyük fark var. Giyim mağazalarında çalışan katılımcılar ev içi işlerde çalışan katılımcıların yaş olarak daha genç ve çoğunun medeni durumu bekar ya da boşanmıştı. İş seçimi hem göçmen işçilerin ihtiyaçlarına göre hem de işverenlerin ve sektörün tercihlerine göre gerçekleşmektedir. Katılımcıların işverenlerle ilişkisi her iki sektörde değişmekte olup, bazı uzun çalışma saatleri konusuna benzemektedir. İki grupta da göçmen işçilerin çalışma saatleri uzun olup, mesai çalışma saatlerini işverenler hiçbir şekilde ek ücret şeklinde karşılamıyorlar. Özellikle de ev içi işlerde ve hasta bakımı işlerinde çalışan göçmen kadınların ortalama çalışma saatleri 14 saate yaklaşmakta ve haftalık izni 5-6 saatle sınırlandırılmaktadır. İstanbul’da

Antalya gibi diğ er illere göre haftalık izin günü daha uzun, bir gün yani 24 saat olarak belirlenmiştir. Bu zor çalışma koşullarıyla sınırlı olmayıp, işverenler katılımcılara şiddet ve taciz uygulamaktadır. Katılımcıların "kayıt dışı" statüde olmalarını kullanarak bazı işverenler polisle ve sınır dışı edilmekle tehdit ederek işçilerin üzerinde kontrol sağlamaktadır.

SONUÇLAR

Bu yüksek lisans tezinde, Kırgızistanlı kadın göçmen işçilerin Türkiye’deki göç deneyimlerine ve kayıtdışılığın göçmen kadınların stratejilerini nasıl etkilediğine baktım. Kırgızistanlı kadın göçmenlerin hikayelerine bakarak ve analize ederek, onların kolay olmayan Kırgızistan’daki hayatlarını ve Türkiye’deki karmaşık göç deneyimlerini vurgulamak istedim. Ayrıca, ben sadece araştırmacı olarak değil, Türkiye’de yaşayan Kırgızistanlı bir göçmen kadın olmamdan dolayı, bu teze karşı duygusal bir bağ hissediyordum.

Katılımcıların hikayeleri Kırgızistan’ın Rusya’dan yönetilen tek merkezli ve planlı ekonomiden pazar ekonomisine geçişi, siyasi değişimleri, işsizlik ve bununla beraber halkın sosyal ve kültürel süreçleri kadınların göç etmesini tetikleyen etkenlerdi. Bu etkenleri ve Kırgızistanlı kadın göçmenlerin hikayelerini daha iyi anlayabilmek için bu tez araştırması kapsamında Türkiye’de çalışan elli Kırgızistanlı göçmen kadın ile derinlemesine görüşmeler yaptım. Araştırmamın temellerinden biri inşacı temellendirilmiş kuramı ve bu kuramın sunduğu esneklik ve zenginliğinden faydalanarak analiz sürecinde bulgular ve sonuçlar ortaya çıktı.

Birinci, katılımcıların yurtdışına çalışmak için gitmek isteme nedenleri sadece basitçe “para kazanmak” gibi sebeplerden etkilenmemektedir. Kırgızistan’ın siyasi, ekonomik durumundan, halkın sosyo-kültürel yapılarından, kadınlara karşı şiddetten, kendi ve ailelerin ihtiyaçlarından etkilenecek gitmeye karar veriyorlar. Dolayısıyla, göç kuramlarının ekonomik sebeplerle birlikte, aile yapısı, toplumsal cinsiyet vb. göç etmeyi tetikleyebilecek farklı boyutlara bakmak gerekmektedir.

İkinci, katılımcıların hikayelerine göre, özellikle de devletler, şirketler ve başka kurumlar tarafından yönetilmeyen göç süreçleri, sosyal ağlara dayanmaktadır. Sosyal ağlar katılımcıların göç süreçlerinde büyük bir yer almaktadır. Onlar göç etmeden önce, göç etme kararı, hedef ülkeyi seçme konularından, iş ve konaklama

yeri bulma, memlekete karşı özlem giderme gibi konulara kadar kullanılmaktadır.

Ayrıca, “kayıt dışı” statüsü olan göçmen işçilerin, danışabildikleri ve göçle alakalı yasal düzenlemeleri öğrenebildikleri kaynak sosyal ağlardır.

Üçüncü, göçmen kadınlar arasında iş seçim sürecine bakılarak, yaş, medeni durum ve kadınların fiziksel görünümünün en önemli olduğu tespit edilmişti. Genç, bekar ve zayıf kadınların giyim mağazalarında çalışması tercih edilirken, yaşlı, evli veya çocuklu kadınlar ev içi işlerinde tercih edilmektedir. Katılımcıların göç stratejilerinden birisi, konaklama masraflarını azaltmak ve daha çok para biriktirmek olup, bunun için ev içi işlerini tercih eden kadın göçmen işçiler evli, boşanmış ve çocukları olan katılımcılardı. Bekar, genç ve çocukları olmayan katılımcıların çoğu mağazalarda çalışıyorlardı. Bahsedilmiş özelliklere dahil katılımcıların zayıf, fit ve bakımlı olması giyim mağazaları ve işverenleri tarafından tercih edilmektedir. Ayrıca, mağazalarda çalışan katılımcılar, ev içi işleri yapmak istemedikleri ve akşamları iş çıkış saatinden sonra kendi zamanına hâkim olmak için mağazada çalışmayı tercih ettiler.

Dördüncü, Türkiye’de bulunan pek çok yabancı gibi, katılımcılar da gerekli izinler olmadan çalışmaktadırlar. ESB ülkelerindeki istikrarsızlıklar sonucunda, kadınlar bavul ticareti dahil, çeşitli stratejiler geliştirdiler. Bunlardan biri, Türkiye’de halen çok talep edilen ev içi işlerde ve Laleli, Beyazıt, Aksaray semtlerindeki mağazalarda çalışmaktır.

Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz gibi, 1990’lı yıllarda gibi, Türkiye’deki mevcut düzenlemeler ve yasal çerçeve, göçmen işçileri için yeterli ve makul çalışma koşullarının sağlanmasına izin vermedi ve hala izin vermiyor. Çalışma izni başvurusu ve sağlanması salt işverene bağlı kalması göçmen işçileri zor durumda bırakmaktadır. Bu şekilde onlarca yıldır göçmen ev işçileri ve mağazalarda çalışan satış elemanları “düzensiz” göçmen stokunun bir parçası olmuştur.

Son olarak, metodolojik ve epistemolojik hususlardan bahsedecek olursak, bu araştırma daha önce çalışılmayan konuya küçük de olsa ışık tuttuğunu umut ediyorum. Bu araştırmanın bulguları, Kırgızistanlı kadın göçmen işçiler ve Türkiye'deki göç ile ilgili literatüre katkı sağlamayı hedeflenmektedir. Bu çerçevede, Kırgızistanlı kadınların hikayeleri, gelişmekte olan ülkelerden gelen bu kadınların işverenleriyle olan bireysel ve küçük mücadeleleri anlamada ileri araştırmalarda ve aktivizm çalışmalarında yardımcı olacağını düşünüyorum.

KAYNAKÇA

Ahmad, A.: 2011a	Connecting with Work. <i>European Societies</i> , 13(5), 687-712. https://doi.org/10.1080/14616696.2011.580854 .
Ahmad, A.: 2011b	Connecting with work: the role of social networks in immigrants searching for jobs in Finland. <i>European Societies</i> , 13(5), 687–712.
Aitymbetov, S: 2016.	<i>Emigrant Remittances: Impact on Economic Development of Kyrgyzstan</i> . (31), 41.
Akalın, A. E.: 2014	Türkiye’de göçmen ev işçilerinin çalışma koşulları. <i>İçinde Sosyal Haklar VI. Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı. VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu, Kasım</i> , 323–339.
Akalın, A.: 2007	Hired as a Caregiver, Demanded as a Housewife: Becoming a Migrant Domestic Worker in Turkey. <i>European Journal of Women’s Studies</i> , 14(3), 209-225. https://doi.org/10.1177/1350506807079011 .
Akkayan, T.: 1979	<i>Göç ve değişme</i> (C. 2573). Edebiyat Fakültesi Basımevi.
Al Jazeera.: 2015, Ağustos 20	Why Al Jazeera will not say Mediterranean “migrants”. Geliş tarihi 09 Nisan 2019, gönderen https://www.aljazeera.com/blogs/editors-blog/2015/08/al-jazeera-mediterranean-migrants-150820082226309.html
Anderson, B.: 1998	<i>“Just like one of the family”?: migrant domestic workers in the European Union</i> (PhD Thesis). Department of Sociology.
Anderson, B.: 2000	<i>Doing the dirty work?: The global politics of domestic labour</i> . Palgrave Macmillan.
Anderson, B.: 2007	A very private business: exploring the demand for migrant domestic workers. <i>European Journal of Women’s Studies</i> , 14(3), 247–264.
Anderson, B.: 2014	Nation building: domestic labour and immigration controls in the UK. <i>İçinde Migration and Care Labour</i> (ss. 31–48). Springer.

Andersson, R.: 2014	<i>Illegality, Inc.: Clandestine migration and the business of bordering Europe</i> . Univ of California Press.
Anna Alekseyeva.: 2013, Eylül 23	Increasing numbers of Kyrgyzstan women migrating to Russia. Geliş tarihi 20 Mayıs 2019, gönderen Public Radio International website: https://www.pri.org/stories/2013-09-19/increasing-numbers-kyrgyzstan-women-migrating-russia
Arik, F., & Arik, I. A.: 2016	<i>GROUNDED TEORİ METODOLOJİSİ VE TÜRKİYE'DE GROUNDED TEORİ ÇALIŞMALARI</i> . 25.
Au pair.: 2019	İçinde <i>Vikipedi</i> . Geliş tarihi gönderen https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Au_pair&oldid=20357975
2019	Average monthly salary - Open Data - Statistics of the Kyrgyz Republic. (t.y.). Geliş tarihi 23 Mayıs 2019, gönderen http://www.stat.kg/en/opendata/category/112/
Becerril, O.: 2015	Gendered Policies, Single Mothers and Transnational Motherhood: Mexican Female Migrant Farmworkers in Canada. İçinde Z. Meghani (Ed.), <i>Women Migrant Workers</i> (ss. 168–190). Routledge.
Bloch, Alexia.: 2003	Victims of trafficking or entrepreneurial women? Narratives of post-Soviet entertainers in Turkey. <i>Canadian Woman Studies</i> , 22(3).
Bloch, Alexia.: 2011a	Emotion work, shame, and post-Soviet women entrepreneurs: Negotiating ideals of gender and labor in a global economy. <i>Identities</i> , 18(4), 317–351.
Bloch, Alexia.: 2011b	Intimate circuits: modernity, migration and marriage among post-Soviet women in Turkey. <i>Global Networks</i> , 11(4), 502-521. https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2011.00303.x
Bloch, Alexia.: 2017	<i>Sex, love, and migration: postsocialism, modernity, and intimacy from Istanbul to the Arctic</i> . Cornell University Press.
Bloch, Alice, & McKay, S.: 2015	Employment, Social Networks and Undocumented Migrants: The Employer Perspective. <i>Sociology</i> ,

	49(1), 38-55. https://doi.org/10.1177/0038038514532039
Bluff, R.: 2005	Grounded theory: the methodology. <i>Qualitative research in health care</i> , 147-167.
Bommes, M., & Morawska, E.: 2005	<i>International Migration Research: Constructions, Omissions and the Promises of Interdisciplinarity</i> .
Charmaz, K.: 2006	<i>Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis</i> . Sage.
Charmaz, K.: 2017	The power of constructivist grounded theory for critical inquiry. <i>Qualitative inquiry</i> , 23(1), 34-45.
Constable, N.: 1997	Sexuality and discipline among Filipina domestic workers in Hong Kong. <i>American Ethnologist</i> , 24(3), 539-558.
Cooşbekova, A.: 2012	<i>Миграционные процессы в среде кыргызов (на материалах этносоциологических исследований юга Кыргызстана)</i> .
Çiçekşöğüt, A.: 2017	<i>Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler'in Türkiye'deki Statüsü</i> . 20.
De Genova, N., Menjivar, C., & Kanstroom, D.: 2014	<i>Immigration Reform and the production of Migrant Illegality. İçinde Constructing Immigrant "Illegality". Critiques, Experiences and Responses (ss. 37-62)</i> .
De Genova, N. P.: 2002	Migrant "Illegality" and Deportability in Everyday Life. <i>Annual Review of Anthropology</i> , 31(1), 419-447. https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.31.040402.085432
Dedeoğlu, S.: 2018	<i>Göçmen İşçiler. Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi. Geliş tarihi gönderen</i> http://www.calismatoplum.org/sayi56.htm
Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S.: 2008	<i>Strategies of qualitative inquiry</i> (C. 2). Sage.
2019	Diklofenak. (2019). İçinde <i>Vikipedi</i> . Geliş tarihi gönderen https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Diklofenak&oldid=20485907 .

Diykanbayeva, M.: 2009	Kırgız Türklerinde Ölüm. <i>Millî Folklor</i> , 9.
Dündar, S.E. Tuba, & Özer, E.: 2015	<i>Türkiye’de Göçmen Olmak: Göçmen İşçiler Araştırması</i> . Geliş tarihi gönderen İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı website: http://www.ikgv.org/pdf/Belgesiz_Gocmenler_Isciler_TR.pdf
Ehrenreich, B., Hochschild, A. R., & Kay, S.: 2003	<i>Global woman: Nannies, maids, and sex workers in the new economy</i> . Macmillan.
Elitok, S. P.: 2013	Turkish migration policy over the last decade: A gradual shift towards better management and good governance. <i>Turkish Policy Quarterly</i> , 12(1), 161–172.
Elrick, T., & Lewandowska, E.: 2008	Matching and Making Labour Demand and Supply: Agents in Polish Migrant Networks of Domestic Elderly Care in Germany and Italy. <i>Journal of Ethnic and Migration Studies</i> , 34(5), 717-734. https://doi.org/10.1080/13691830802105954
England, K. V.: 1994	Getting personal: Reflexivity, positionality, and feminist research. <i>The Professional Geographer</i> , 46(1), 80–89.
Erdoğan, S., & Toksöz, G.: 2013	<i>The visible face of women’s invisible labour: Domestic workers in Turkey</i> .
Ergheshbayev, U., Yeshenova, S., & Muratova, C.: 2016	<i>Современная внешняя трудовая миграция населения Кыргызстана</i> . Geliş tarihi gönderen https://cyberleninka.ru/article/v/sovremennaya-vneshnyaya-trudovaya-migratsiya-naseleniya-kyrgyzstana
1996, Şubat 5	Female Asian Migrants: a Growing But Increasingly Vulnerable Workforce [Press release]. Geliş tarihi 09 Nisan 2019, gönderen http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_008072/lang-en/index.htm
Fleury, A.: 2016	<i>Understanding Women and Migration: A Literature Review</i> . 8, 55. Geliş tarihi gönderen http://atina.org.rs/sites/default/files/KNOMAD%20Understanding%20Women%20and%20Migration.pdf
Gardner, A. M.: 2010	<i>Engulfed: Indian guest workers, Bahraini citizens and the structural violence of the kafala system</i> .

Ghosh, J.: 2009	<i>Human Development Research Paper 2009/04. 62.</i>
Giles, W., Preston, V., & Romero, M.: 2016	Care Work in a Globalizing World. İçinde <i>When Care Work Goes Global</i> (ss. 21–46). Routledge.
Graunke, K. L. (2002).	<i>“Just Like One of the Family”: Domestic Violence Paradigms and Combating On-The-Job Violence Against Household Workers in the United States. 9, 77.</i>
Gregson, N., & Lowe, M.: 1994	<i>Servicing the Middle Classes: Waged Domestic Labour in Britain in the 1980s and 1990s.</i> London: Routledge.
Hochschild, A.: 2003	<i>The nanny chain.</i>
Hochschild, A. R.: 2000	Global care chains and emotional surplus value. <i>On the edge: Living with global capitalism</i> , 3(5), 130–46.
Hondagneu-Sotelo, P., & Avila, E.: 1997	“I’m Here, but I’m There”: The Meanings of Latina Transnational Motherhood. <i>Gender and Society</i> , 11(5), 548-571. Geliş tarihi gönderen https://www.jstor.org/stable/190339 .
İçduygu, A., & Aksel, D. B.: 2012	Türkiye’de düzensiz göç. <i>Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.</i>
İçduygu, A., & Erder, S.: 2014	<i>TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKALARI, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere.</i> 406.
Ignatyeva, T. O.: 2015	<i>ESBB’nin dağılmasından sonra ortaya çıkan göç sorunları [Проблемы миграции после распада СССР].</i>
İnan, C. E.: 2016	<i>Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. (2), 24.</i>
2015	International Labour Office, Labour Migration Branch, International Labour Office, Conditions of Work and Equality Department, International Labour Office, & Department of Statistics. <i>ILO Global estimates of migrant workers and migrant domestic workers: results and methodology: special focus on migrant domestic workers.</i> Geneva: ILO.
2018	International Labour Office, Özel, M. H., International Labour Office, International Labour Office, Department of Statistics, & Popova, Natalia.

	<i>ILO global estimates on international migrant workers: results and methodology.</i> Geliş tarihi gönderen https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_652001/lang--en/index.htm
2015	International Organization for Migration. Key Migration Terms. Geliş tarihi 30 Mart 2019, gönderen International Organization for Migration website: https://www.iom.int/key-migration-terms
Kaşka, Selmin.: 2006	The new international migration and migrant women in Turkey: The case of Moldovan domestic workers. <i>MiReKoc Project</i> , 25.
Kaşka, Sermin.: 2006	Yeni Uluslararası Göç Hareketleri ve Türkiye'deki Moldovalı Kadın Hizmetçileri. <i>Cultural Changes in the Turkic World. Würzburg</i> , 71–89.
Körükmez, L.: 2013	<i>Öncesi ve sonrası: Ermenistan'dan Türkiye'ye işgücü göçünün nedenleri ve göçmen ilişki ağları.</i> 67-91.
Lutz, H.: 2002	At your service madam! The globalization of domestic service. <i>Feminist review</i> , 70(1), 89–104.
Lutz, H.: 2013	Domestic workers and migration. İçinde I. Ness (Ed.), <i>The Encyclopedia of Global Human Migration</i> (s. wbeghm183). https://doi.org/10.1002/9781444351071.wbeghm183
2019	Mail-order bride. İçinde <i>Wikipedia</i> . Geliş tarihi gönderen https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Mail-order_bride&oldid=887635027
Makaryan, S.: 2015	Estimation of International Migration in Post-Soviet Republics. <i>International Migration</i> , 53(5), 26-46.
Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E.: 1993	Theories of international migration: A review and appraisal. <i>Population and development review</i> , 19(3), 431-466.
Meghani, Z.: 2016	<i>Women Migrant Workers: Ethical, Political and Legal Problems.</i> New York: Routledge.
Menjívar, C., & Kanstroom, D. (Ed.): 2013	<i>Constructing Immigrant 'Illegality': Critiques, Experiences, and Responses.</i> Cambridge University Press.

2019, Mart 26	Migration Data Portal. Data. Geliş tarihi 03 Nisan 2019, gönderen Migration data portal website: https://migrationdataportal.org/data
2019	Migration Portal. Labour migration. Geliş tarihi 30 Mart 2019, gönderen Migration data portal website: https://migrationdataportal.org/themes/labour-migration
Nasritdinov, E., & Schenkkan, N.: 2012	<i>A portrayal of absence: Households of migrants in Kyrgyzstan</i> . Bishkek, SIAR Research and Consulting/HelpAge International.
National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic.: 2009	Literacy of population. Geliş tarihi 22 Nisan 2019, gönderen http://www.stat.kg/ru/opendata/category/278/
National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic.: t.y.	Economically active and inactive population - Open Data - Statistics of the Kyrgyz Republic. Geliş tarihi 20 Mayıs 2019, gönderen National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic website: http://www.stat.kg/en/opendata/category/188/
Nikola, S., Guy, J. A., & Bauer, R.: 2014, Şubat	The Global Flow of People. Geliş tarihi 09 Nisan 2019, gönderen http://download.gsb.bund.de/BIB/global_flow/
Paiewonsky, D.: 2007	The feminization of international labor migration. <i>Gender, Remittances, and Development Working Paper, 1</i> .
Parrenas, R.: 2005	Long distance intimacy: class, gender and intergenerational relations between mothers and children in Filipino transnational families. <i>Global Networks</i> , 5(4), 317-336. https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2005.00122.x
Parreñas, R.: 2015	<i>Servants of globalization: Migration and domestic work</i> . Stanford University Press.
Parreñas, R. S.: 2005	The international division of reproductive labor: Paid domestic work and globalization. <i>Critical globalization studies</i> , 237.
Parreñas, R. S., & Silvey, R.: 2016	Domestic Workers Refusing Neo-Slavery in the UAE. <i>Contexts</i> , 15(3), 36-41. https://doi.org/10.1177/1536504216662235

Reeves, M. (2012).	Black work, green money: remittances, ritual, and domestic economies in southern Kyrgyzstan. <i>Slavic Review</i> , 71(1), 108–134.
	Resmî Gazete. <i>ULUSLARARASI İŞGÜCÜ KANUNU</i> . , Pub. L. No. Kanun No. 6735 (2016).
Rodriguez, R. M. (2002).	Migrant Heroes: Nationalism, Citizenship and the Politics of Filipino Migrant Labor. <i>Citizenship Studies</i> , 6(3), 341-356. https://doi.org/10.1080/1362102022000011658
Ryklina, V. (2004).	<i>Marriage on Export</i> . Newsweek.
Salt, J. (1992).	The Future of International Labor Migration. <i>The International Migration Review</i> , 26(4), 1077-1111. https://doi.org/10.2307/2546876
Sassen, S. (2003).	Global Cities and Survival Circuits. İçinde B. Ehrenreich & A. R. Hochschild (Ed.), <i>Global woman: Nannies, maids, and sex workers in the new economy</i> (ss. 254-274). Macmillan.
2019	Serebral palsy. İçinde <i>Wikipedia</i> . Geliş tarihi gönderen https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Serebral_palsy&oldid=20283187
2017	Shabashka. İçinde <i>Wikipedia</i> . Geliş tarihi gönderen https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Shabashka&oldid=788208893
Stacey, J.: 1988	Can there be a feminist ethnography? Women's Studies International Forum, 11, 21–27. Elsevier.
Strauss, A., & Corbin, J.: 1998	<i>Basics of qualitative research techniques</i> . Sage publications Thousand Oaks, CA.
t.y.	T. C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Sikca Sorulan Sorular. Geliş tarihi 30 Nisan 2019, gönderen http://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/genel-mudurluk/sikca-sorulan-sorular/
Thompson, M.: 2017	Migration decision-making: a geographical imaginations approach. <i>Area</i> , 49(1), 77–84.
Toksöz, G.: 2008	Decent Work Country Report–Turkey. <i>International Labour Organization</i> .

Triandafyllidou, A.: 2013	<i>Irregular Migrant Domestic Workers in Europe: Who Cares? (Research in Migration and Ethnic Relations Series)</i> . Ashgate Publishing Group.
Turdaliev, C., & Provis, R.: 2017	Dynamics of Reciprocity and Networks of the Kyrgyz through Bishkek Toi Making. <i>Central Asian Affairs</i> , 4(2), 197–216.
t.y.	Türk Dünyası Belediyeler Birliği. Kırgızistan İdari Haritası. Geliş tarihi 22 Mart 2019, gönderen http://www.turkosfer.com/wp-content/uploads/2016/01/Kirgizistan-idari-Haritasi.jpg
t.y.	Türkiye’de hangi ilde kaç yabancı var? İşte il il tüm liste. Geliş tarihi 17 Mayıs 2019, gönderen CNN Türk website: https://www.cnnturk.com/ekonomi/turkiye/turkiyede-hangi-ilde-kac-yabanci-var-iste-il-il-tum-liste
2009	Uluslararası Göç Örgütü. <i>Göç terimleri sözlüğü</i> .
2016	UNESCO Institute of Statistics. <i>Kyrgyzstan</i> . Geliş tarihi gönderen UNESCO Institute of Statistics website: http://uis.unesco.org/country/KG
UNHCR.: 2018	UNHCR - Grandi urges more aid for Turkey’s refugee hosting effort. Geliş tarihi 05 Aralık 2018, gönderen https://www.unhcr.org/news/latest/2018/2/5a85a5534/grandi-urges-aid-turkeys-refugee-hosting-effort.html
UN.: 2017	<i>World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables</i> ”.
Üstübici, A.: t.y.	<i>Türkiye’de Göçün Kadinsılaşması: Seks İşçileri ve Ev içi Hizmetlilerin Güvenlik Sorunlarını İlişkilendirmek</i> .
2017, Ocak 11	Who Counts as a Migrant? Definitions and their Consequences. Geliş tarihi 09 Nisan 2019, gönderen Migration Observatory website: https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/who-counts-as-a-migrant-definitions-and-their-consequences/
World Bank.: 2018, Nisan 28	Record high remittances to low- and middle-income countries in 2017 [Text/HTML]. Geliş tarihi 23 Nisan 2019, gönderen World Bank website:

	http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/04/23/record-high-remittances-to-low-and-middle-income-countries-in-2017
Yükseker, D.: 2004	<i>Trust and Gender in a Transnational Market : The Public Culture of Laleli , Istanbul.</i>
Yükseker, H. D.: 2003	<i>Laleli-Moskova Mekiği: kayıtdışı ticaret ve cinsiyet ilişkileri</i> (C. 136). İletişim.
Zlotnik, H.: 2003, Mart 1	The Global Dimensions of Female Migration. Geliş tarihi 10 Nisan 2019, gönderen migrationpolicy.org website: https://www.migrationpolicy.org/article/global-dimensions-female-migration
Кудрявцева, Т.: 2019, Şubat 16	В 2018 году мигранты перевели в Кыргызстан \$2,6 миллиарда. Geliş tarihi 20 Mayıs 2019, gönderen 24.kg website: https://24.kg/ekonomika/109379_v2018_godu_migranti_pereveli_vkyrgyzstan_26_milliarda/

EKLER

EK 1: Katılımcıların sosyo-ekonomik özellikleri

Görüşme	Yaş	Çocuk (sayısı)	Medeni Durumu	Kırgızistan'da yaşadıkları yerleşim yeri	Eğitim	Türkiye'ye gelmeden önce bulundukları ülkede işi	Türkiye'de işi ²²	Konuştukları dil ²³
1	23	x	Boşanmış	Köy/Kent	Lise	turistik şirkette satıcı	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
2	42	1	Boşanmış	Köy	Lise	işsizdi	yaşlı bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
3	28	2	Evli	Köy	Lisans	lojistik uzmanı	temizlik	KG, RU, başlangıç TR
4	32	x	Bekar	Kent	Lise	tarım	yaşlı bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
5	34	x	Evli	Köy	Lise	pazarda satıcı	hasta bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR

²² Katılımcıların görüşme esnasındaki son işleri

²³ KG – Kırgızca, RU – Rusça, TR – Türkçe, ÖZB – Özbekçe

6	52	1	Dul	Köy	Lisans	doktor	hasta bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
7	28	2	Evli	Kent	Lisans	garson, satıcı	temizlik	KG, RU, başlangıç TR
8	26	2	Bekar	Köy	Lisans	memur	temizlik, çocuk bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
9	18	x	Bekar	Kent	Lise	kuaförde çırak	hasta bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
10	57	x	Evli	Köy	Lisans	muhasebeci	hasta ve yaşlı bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
11	35	4	Resmi nikahı olmayan evlilik	Köy	Orta okul	markette satıcı, Tümen, Rusya	satış elemanı	KG, RU, ÖZB, başlangıç TR
12	26	2	Boşanmış	Kent	Lisans	eczacı	çocuk bakıcısı + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
13	41	2	Evli	Kent	Lisans	memur	temizlik	KG, RU, başlangıç TR
14	37	2	Boşanmış	Kent	Lisans	sınıf öğretmeni, Kırgızca ve Kırgız literatür	temizlik + yemek yapma + ütü	KG, RU, başlangıç TR
15	23	2	Bekar	Köy	Orta okul	satıcı	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR

16	27	x	Evli	Köy	Kolej (teknik lise)	operatör yardımcısı	çocuk bakıcısı + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
17	29	1	Bekar	Kent	Üniversiteye başlamış, bitirmemiş	satıcı	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
18	23	x	Bekar	Köy	Lise	çalışmıyordu	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
19	41	x	Evli	Köy	Lisans	okulda öğretmen, cafede bulaşıkçı	temizlik + yemek yapma + ütü	KG, RU, başlangıç TR
20	x	1	Bekar	Köy	Lisans	satıcı	temizlik	KG, RU, başlangıç TR
21	33	x	Boşanmış	Kent	Orta okul	çalışmıyordu	çocuk bakıcısı + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
22	34	2	Boşanmış	Köy	Lisans	kasiyer bankada	temizlik + yemek yapma + ütü	KG, RU, başlangıç TR
23	24	2	Bekar	Köy	Orta okul	çalışmıyordu	hasta bakıcısı + yemek yapma + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
24	28	2	Evli	Köy	Lisans	satıcı	çocuk bakıcısı + temizlik + yemek	KG, RU, başlangıç TR
25	22	3	Bekar	Kent	Lise	satıcı	çocuk bakıcısı + temizlik + yemek	KG, RU, başlangıç TR

26	44	x	Boşanmış	Köy	2 Lisans	memur	salesperson	KG, RU, başlangıç TR
27	25	2	Bekar	Kent	Lise	garson	temizlik, çocuk bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
28	23	x	Bekar	Köy	Kolej (teknik lise)	çalışmıyordu	3 çocuk bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
29	41	x	Boşanmış	Köy	Kolej (teknik lise)	bulaşıkçı	hasta bakıcısı	KG, RU, başlangıç TR
30	51	2	Dul	Köy	Lisans	okul'da öğretmen, baş öğretmen	hasta bakıcısı + yemek yapma + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
31	34	2	Evli	Köy	Lisans	çalışmıyordu	hasta bakıcısı + yemek yapma + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
32	53	3	Boşanmış	Köy	Lisans	üniversite öğretmen	hasta bakıcısı + yemek yapma + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
33	41	1	Evli	Köy	Orta okul	eczacı	çocuk bakıcısı + temizlik + yemek	KG, RU, başlangıç TR
34	22	3	Boşanmış	Köy	Kolej (teknik lise)	çalışmıyordu	çocuk bakıcısı + temizlik + yemek	KG, RU, başlangıç TR
35	22	1	Bekar	Kent	Üniversiteye başlamış, bitirmemiş	çalışmıyordu	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR

36	24	x	Bekar	Köy	Üniversite (devam)	kendi tekstil atolyesini işletiyordu	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
37	22	x	Bekar	Kent	Üniversite (devam)	çalışmıyordu	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
38	20	x	Bekar	Kent	Üniversite (devam)	garson	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
39	21	x	Bekar	Kent	Lise	garson	temizlik + yemek yapma + ütü	KG, RU, ÖZB, başlangıç TR
40	20	x	Bekar	Köy	Kolej (teknik lise)	garson	temizlik + yemek yapma + ütü	KG, RU, başlangıç TR
41	26	x	Boşanmış	Köy	Lise	temizlikçi otelde	hasta bakıcısı + yemek yapma + temizlik	KG, RU, başlangıç TR
42	59	2	Dul	Köy	Lisans	20 sene jimnastikçi, 3 sene hasta çocuk bakıcı	temizlik + yemek yapma + ütü	KG, RU, başlangıç TR
43	46	3	Boşanmış	Köy	Lise	Rusya'da aşçı, hademe, bulaşıkçı	temizlik	KG, RU, başlangıç TR
44	25	2	Bekar	Köy	Lisans	çalışmıyordu	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
45	16	x	Bekar	Köy	Orta okul	satıcı	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR

46	40	x	Evli	Köy	Lise	çalışmıyordu	temizlik	KG, RU, başlangıç TR
47	23	2	Bekar	Köy	Üniversiteye başlamış, bitirmemiş	garson	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
48	23	x	Boşanmış	Kent	Üniversiteye başlamış, bitirmemiş	çalışmıyordu	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
49	20	1	Bekar	Köy	Üniversite (devam)	garson	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR
50	31	x	Evli	Kent	Üniversiteye başlamış, bitirmemiş	garson	satış elemanı	KG, RU, başlangıç TR